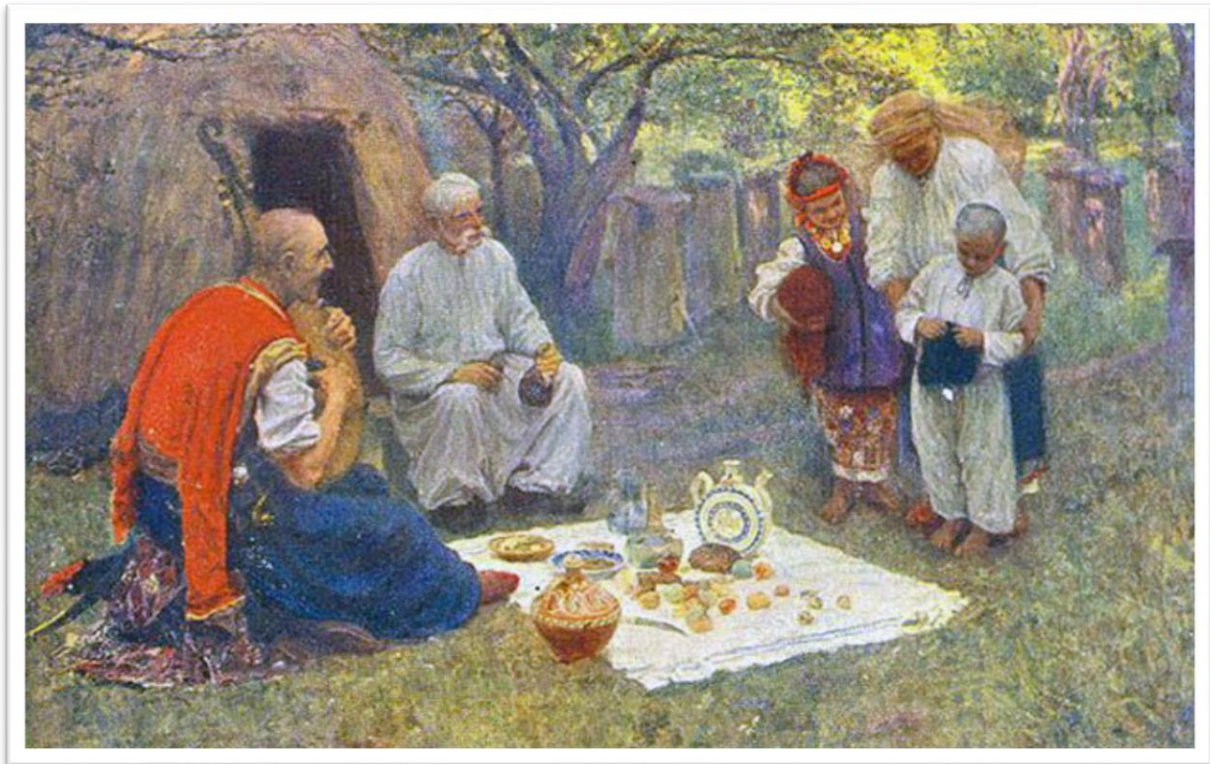

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Кафедра етики та естетики

ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНА ТРАДИЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ КУЛЬТУРІ

МАТЕРІАЛИ

**ХІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів, молодих науковців
та науково-педагогічних працівників**

23 листопада 2023 року
м. Київ

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Кафедра етики та естетики

ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНА ТРАДИЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ КУЛЬТУРІ

МАТЕРІАЛИ

XII Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів, молодих науковців
та науково-педагогічних працівників

*Конференцію присвячено до 150-річчя від дня народження
Фотія Красицького (1873–1944) – українського художника та педагога*

23 листопада 2023 року
Київ

УДК [111.852+17]:008(477)(043.2)

Е 88

*Рекомендовано до публікації рішенням Вченої ради Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 5 від 20 грудня 2023 року)*

Е 88 Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі: Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих науковців та науково-педагогічних працівників, 23 листопада 2023 року / за заг. ред. О. Ф. Коннова. Електронне наукове видання. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 110 с.

У збірнику представлено тези доповідей учасників XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі». Тематика публікацій охоплює етичні та естетичні виміри суспільного буття, освітніх та мистецьких процесів, питання філософії, культурології, дизайну.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів і посилань, науковий і літературний зміст, несуть автори тез та їх наукові керівники. Колектив кафедри залишає за собою право не поділяти точку зору авторів публікації.

УДК [111.852+17]:008(477)(043.2)

© Кафедра етики та естетики УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

© Автори тез, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕТИКА	7
Ужгородський національний університет	8
Сомош Є. М. Науковий керівник: к. філос. н. Ходанич Ю. М. ЕТИЧНІ ІДЕЇ СТОЇЦИЗМУ	8
Український державний університет імені Михайла Драгоманова	10
Бабюк В. О. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ЗНАЧЕННЯ ВЕГАНСТВА ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	10
Баязітова Ф. Л. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ДОСЛІДЖЕННЯ СТІЙКОЇ СИСТЕМИ НАВ'ЯЗЛИВИХ РИТУАЛІВ У СУСПІЛЬСТВІ	11
Біленька В. Д. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М. ЯК МОРАЛЬНІ ЧИННИКИ ВПЛИВАЮТЬ НА ПТСР	13
Бугрей І. О. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В ТВОРЧОСТІ С. МОЕМА ТА В. ФРАНКЛА	14
Бурліна А. В. Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є. ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ КАЗКИ	15
Время Р. І. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М. ВПЛИВ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТУПІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В. О. ЗЕЛЕНСЬКОГО)	16
Гранич Д. Т. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ВПЛИВ НАРОДНОЇ КАЗКИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	19
Коваль М. О. Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є. ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ STORYTELLING-ТЕХНОЛОГІЇ	21
доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. РОЛЬ ПЕРШОДЖЕРЕЛ У ВИКЛАДАННІ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ	22
доц., к. філос. н. Магеря О. П. МОРАЛЬНІ ВИМІРИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО ЛЮДСТВА	24

Німножко М. В. Науковий керівник: доц., к. пед. н. Лобанчук О. А. ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ У ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ	27
к. пед. н., доц. Петько Л. В. ВЧИНКИ АНГЛІЙСЬКОГО КОРОЛЯ ГЕНРІХА VIII В КООРДИНАТАХ ДОБРА І ЗЛА	29
Сидоренко О. І. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М. ГРА ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ПОЗИТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	37
Снапкова Н. П. Науковий керівник: к.пед.н. Петько Л. В. ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ ДО ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	39

СЕКЦІЯ 2. ЕСТЕТИКА 42

Київський університет імені Бориса Грінченка	43
Кузьмінська Д. В. Науковий керівник: к. пед. н. Шпіца Р. І. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗВИТКУ ВІДЧУТТЯ РИТМУ	43
Рудь А. С. Науковий керівник: к. пед. н. Шпіца Р. І. ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ЗНАНЬ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА	45
Львівська національна академія мистецтв	48
Андрусяк С. І. Науковий керівник: проф. Кравченко Я. О. МОНУМЕНТАЛЬНІ РОЗПИСИ МИХАЙЛА БОЙЧУКА ТА БОЙЧУКІСТІВ І ЇХ ЗВ'ЯЗОК ІЗ МИСТЕЦТВОМ ПРОТОРЕНЕСАНСУ	48
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	50
Мартиненко А. С. Науковий керівник: доц., к. філол. н. Сіроштан Т. В. ЕСТЕТИКА СЛОВА В РОМАНІ «ЗАБУДЬ-РІЧКА» БРАТІВ КАПРАНОВИХ.....	50
Український державний університет імені Михайла Драгоманова.....	53
Вахнован І. М. Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є. СПОРТИВНЕ СВЯТО З ЕСТЕТИЧНОЇ ТОЧКИ ЗОРУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	53
Дробушко Ю. Б. Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	54

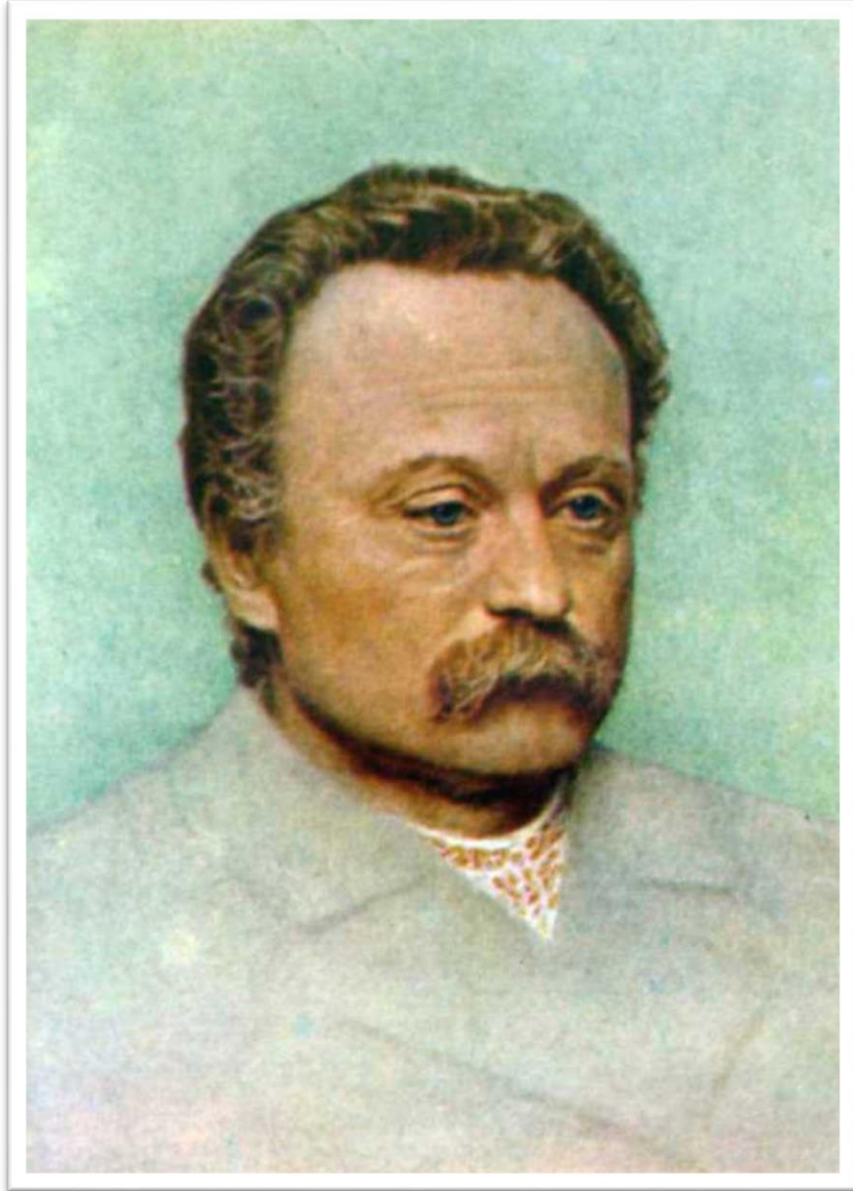
Задніпрянець О. В. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ.....	57
Малахова І. О. Науковий керівник: доц., к. пед. н. Лобанчук О. А. РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....	58
Мінько О. П. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Семенюк К. С. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРРІДІАНСЬКОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНОМУ ЕСТЕТИЧНОМУ ПІЗНАННІ.....	61
Мокляк Т. Б. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СТРАХУ ДІТЬМИ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	63
Тепіч Н. Ю. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	66
Федорова І. В. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Скрипнікова С. В. П'ЯТЬ ЧАРІВНИХ ШЛЯХІВ РОЗВИТКУ ФАНТАЗІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК.....	68

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРА..... 71

Київський університет імені Бориса Грінченка.....	72
Кулик О. А. Науковий керівник: к. пед. н. Шпіца Р. І. КАТЕГОРІЯ «КРЕАТИВНІСТЬ» ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	72
Львівська національна академія мистецтв.....	75
доц., к. пед. н. Киянка В. О. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	75
Український державний університет імені Михайла Драгоманова.....	77
ст. викл. Шульга Т. Ю. ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ. З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА З ОСНОВАМИ БІОЕТИКИ».....	77
Борис Л. О. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ПРИРОДОЮ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	80
Животікова І. І. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	81

Заєць А. Л. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ	85
Кошик Т. М. Науковий керівник: доц., к. пед. н. Лобанчук О. А. ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTI СОЦІАЛЬНИХ КОНТАКТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	86
Лобанова А. М. Науковий керівник: доц., к. пед. н. Лобанчук О. А. СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	89
Можаровська Н. О. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ВПЛИВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	90
Петрушенко З. С. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф. ВИДИ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ПІДБІР НАРОДНИХ ІГОР ТА УМОВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	93
Сушко С. С. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М. КУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	96
Федюк М. А. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М. РОЛЬ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР У РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	98
Юхименко К. О. Науковий керівник: доц., к. філос. н. Скрипнікова С. В. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	101
Решетник Ж. В. Науковий керівник: проф., д.пед.н. Кушнірук С. А. ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: АНАЛІЗ БАЗОВОГО КОМПОНЕНТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	104

СЕКЦІЯ 1. ЕТИКА

Ужгородський національний університет
Факультет суспільних наук

Сомош Є. М.

Науковий керівник: к. філос. н. Ходанич Ю. М.

ЕТИЧНІ ІДЕЇ СТОЇЦИЗМУ

Еллінізм являє собою історичний період, який тривав приблизно з 323 по 31 рік до н. е. і поступово виростав з періоду античної Греції після смерті Александра Великого. У цей час відбувались значущі зміни в політиці, культурі та філософії, що вплинули на етичні уявлення того часу. Основною рисою етики епохи еллінізму став синкретизм культур. Йдеться про те, що еллінізм був періодом, коли грецька культура взаємодіяла з великою кількістю інших культур, таких як перська, єгипетська, індійська тощо. Це сприяло розвитку етичних уявлень, які поєднували елементи різних традицій. У філософії та релігії синкретизм у цілому може виявлятися в поєднанні різних елементів в єдину систему вірувань або вчень. В сучасному вживанні термін «синкретизм» може також застосовуватися до будь-якого поєднання різних елементів чи ідей у різних сферах, таких як мистецтво, культура чи наука.

В розглядуваній нами період розвинулися різні філософські школи. Однією з найважливіших з них став стоїцизм. Стоїцизм – це давньогрецька філософська школа, яка розквітла в III столітті до н. е. [1, с. 20]. Вона вміло характеризувала етичні уявлення людей цієї доби, й навіть в наш час не втратила своєї актуальності. Причина цього полягає в універсальності ідей стоїцизму щодо осмислення духовних пошуків і запитів людини. Заради цього стоїки ставили перед собою ряд запитань, відповіді на які допомогли б людям досягти внутрішньої стійкості й віднайти своє місце в суспільстві.

Для удосконалення свого життя людині важливо осмислити роль, яку вона відіграє та своє місце в широкому контексті Всесвіту, розуміючи, що підконтрольне їй, і що знаходиться поза її впливом. Також часто людина через свою самовпевненість приходиться до думки, що вона здатна повною мірою впливати на хід подій і контролювати їх. Проте стоїки прийшли до висновку, що людина є істотою не всесильною, об'єктивна реальність не підлягає її впливу. Зокрема, фізичні константи не залежать від бажань людини, а зумовлюють ті процеси, в які вона залучена. Прагнення людини контролювати та впливати на те, що їй непідвладне, не лише робить її не щасливою та розчарованою, а й вказує на її недалекоглядність. Те, що підконтрольне людині, це її внутрішній світ, думки, сприйняття, переживання та бажання. Є речі, які ми не можемо змінити, але від нас залежить, як ми їх сприймаємо, розуміємо й оцінюємо. Саме тут знаходиться область свободи для кожної людини.

Стоїчна філософія наголошує не лише на спільній приналежності всіх людей, але й на взаємозв'язку людини з природою і Всесвітом. Наша реальність функціонує гармонійно та системно, дотримуючись зазначених законів. Людина розглядається як неодмінна частина цього порядку, що взаємодіє з ним на різних рівнях – фізичному, біологічному та хімічному. В цілому для стоїків життя з природою передбачало розуміння природних законів, дотримання

етичних принципів взаємодії і навіть дбайливе ставлення до природних ресурсів для збереження екологічної гармонії [2, с. 44].

Важливою складовою моральної поведінки особи є її здатність до ефективного спілкування та взаємодії з іншими. Розсудлива людина не ставить себе в протиставлення до інших, а намагається відчувати необхідність у зв'язку з ними. Навчання їжі, ходьби, мовлення та інших базових навичок відбувається в соціальному середовищі вже з самого дитинства. Особливий акцент на постійний діалог з іншими визначає розвиток людини; слова та дії інших можуть спонукати її до самопізнання й самореалізації. Таким чином, для стоїків людина представляє не лише індивіда в самотності, але й громадянина світу, який відчуває обов'язок та відповідальність не тільки перед собою, але й перед усім колективом.

Осмислення значущості власного життя та здійснення виборів часто відбувається через призму розуміння смертності людського існування. Людина не має контролю над своєю смертю та час їй непідвладний. Це викликає страх, який може вплинути на якість життя, навіть у найщасливіших людей. За поглядами стоїків, страх перед власною кінечністю не наповнений сенсом, оскільки ми не маємо змоги змінити майбутнє або передбачити свій кінець. Тому переживання щодо смерті є безперспективними, адже досягати переживань щодо того, що є поза нашим контролем, подібне до розкидання внутрішньої енергії. Смерть вважається природним та необоротним процесом, який слід приймати як неодмінну складову життя, тому не варто її боятись, а краще надавати перевагу теперішньому часу та жити насолоджуючись моментом.

Отже, стоїки переконані в тому, що найбільшу увагу слід зосередити не на невідомому майбутньому або невідредагованому минулому, а саме на теперішньому моменті, який знаходиться в наших руках. Вони закликають цінувати кожен мить і надавати своєму життю сенс. Їхнє гасло полягає в тому, що «сьогодення – єдине, що вони можуть втратити, так як тільки його вони й мають, а те, чого людина не має, вона не втрачає» [2, с. 42].

Самопізнання постає важливим аспектом стоїцизму, який підкреслює необхідність розуміння власної природи та емоцій. Питання, такі як «хто я?», можуть викликати не лише розгубленість, але й сприяти формуванню особистості. Процес самопізнання носить індивідуальний та постійний характер, що передбачає уважність до власних думок і вчинків, їх аналіз та розбір, читання та обдумування прочитаного, спроби глибше розуміти ситуації, в які потрапляє людина, яснє формування моральної позиції, базових принципів та ідеалів, розвиток відповідальності за вчинене, позбавлення страху перед свободою, розвиток стійкості до зовнішніх подій і багато іншого. Самопізнання стає щоденною практикою, що сприяє формуванню зрілої особистості. Краще розуміння себе відкриває можливість реалізувати себе та знайти своє місце під сонцем, жити повноцінно та щасливо, власне, жити своє життя, а не чуже, нав'язане суспільством, вихованням чи традицією [2, с. 42]. Перед кожним рішенням важливо запитувати себе, як це відображає вашу істинну природу.

У підсумку, після короткого аналізу світоглядних ідей стоїцизму, можемо прийти до висновку, що головна мета життя людини полягає в досягненні внутрішньої гармонії через розуміння та прийняття природних законів. Стоїки вважали, що людина може досягти щастя, живучи в гармонії з природою, приймаючи обставини та вчинки інших людей як невід'ємну частину Всесвіту.

Література:

1. Дяченко М. В. Етична парадигма давньоримських стоїків. *Культура України*. 2016. Вип. 52. С. 19–28.
2. Стебельська О. Практики стоїцизму й духовні орієнтири людини в сучасному світі. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2020. Вип. 25–26. С. 37–46.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова Факультет психології

Бабюк В. О.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ЗНАЧЕННЯ ВЕГАНСТВА ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

На даний момент ми можемо помічати дуже сильні зміни у кліматі і не тільки. Танення льодовиків, аномальна спека, величезні пожежі в Австралії і не тільки. Але як часто ви задумувалися про те, чому це відбувається? Чи хотіли б ви це припинити? Більшість навіть не здогадуються, що просто базове для усіх харчування може бути одним з трьох вершників, які спричинять майбутній апокаліпсис. Байдужість людей – це типова поведінка, доки проблема не торкнеться саме їх. Але я не хочу чекати, поки страждання торкнуться мене. Я хочу змінювати світ з себе. Найчастіші твердження та мабуть ще й міфи, що впровадило суспільство про веганство, такі:

1. *Люди не можуть без м'яса.* Насправді можуть. Стабільне харчування і сотні століть досвіду поколінь це доводять. Може бути шоком, що такі люди, як Франц Кафка, Григорій Сковорода, Володимир Винниченко, навіть козаки-характерники утримувались від споживання м'яса, хоча були сильні і приймали участь у великих битвах [1].

2. *Тварини існують для людей.* Це твердження найбезглуздіше з усіх. Люди егоїстичні. І це жахливо. Природа не існує для людей, люди в ній – маленька крапля, яка користується можливостями свого розуму і свідомості. Люди жаліють собак та котів, які також насправді страждають через виведення нових порід внаслідок змін організму, а ще страждають, коли їх викидають на вулицю. Якщо хтось скаже, що він їсть собак, люди почнуть його ненавидіти, але чим від собаки відрізняються свиня чи корова?

3. *Якщо не їсти тварин, людям не вистачить місця на планеті.* Є харчовий ланцюг – бактерії, мікроби, малі комахи, гриби, гризуни, великі тварини, хижаки. Все буде навпаки стабільніше. Тварин неймовірно багато виводиться на фермах, де скот страждає через жахливі умови, де мало місця, де тварини проти волі душать одна одну, а потім мертві тварини гниють поруч. На фермах птахам вводять антибіотики. У корів віднімають телят. Маленьким поросяткам відрізають вуха і хвости. Непотрібних курчат можуть заживо скидати у м'ясорубку. Це суцільне страждання. Це жахливо. Люди мають усе, що їм потрібно. Не можна порівнювати людину і хижак. Хижак вбиває сам, не користуючись додатковими знаряддями. І він не з'їдає таку кількість м'яса, як людина. Чи зможе людина без ножа, без належних ікл вбити та з'їсти тварину?

4. *Не можна вижити, якщо не вживати продукти тваринного походження.* МОЗ України, Академія Харчування та Дієтології США, Американське онкологічне товариство, Британська асоціація дієтологів, Дієтологи Канади та інші визнають рослинне харчування повністю безпечним. Тваринне харчування може спровокувати розвиток раку, в той час як на веганському харчуванні ризик раку може зменшитися. В усьому має бути баланс, тоді ніякої нестачі мікроелементів не буде [3].

5. *Вживання продуктів тваринного походження ніяк не впливає на навколишній світ.* Тваринництво згубно впливає на довкілля. Воно сприяє деградації землі та води, втраті біорізноманіття, кислотним дощам, виродженню коралових рифів та знелісненню. Ніде цей вплив не є так очевиднішим, ніж у зміні клімату: на тваринництво припадає 18 % викидів парникових газів, вироблених людьми у всьому світі. Виробництво м'яса вкрай неефективне, особливо коли йдеться про червоне м'ясо. Для виробництва одного кілограма яловичини потрібно 25 кілограмів зерна (щоб нагодувати тварину) і приблизно 15 000 літрів води на всі потреби. Масштаби проблеми можна побачити й у землекористуванні: близько 30 % земної поверхні нині використовується для тваринництва. Оскільки у багатьох частинах світу не вистачає продовольства, води та землі, це свідчить про неефективне використання ресурсів [2].

В сучасному світі веганство є тим, що може врятувати людей, завдяки чому можна запобігти жахливих речей.

Література:

1. Історія веганства в Україні. URL : <https://www.everyanimal.org/post/istoriia-vehanstva-v-ukraini>.
2. Тройнікова О. Вплив тваринництва на навколишнє середовище. URL : <https://opencages.com.ua/blog/vplyv-tvarynyystva-na-navkolyshnie-seredovyshche>.
3. Шкварка Д. Офіційні медичні організації про вегетаріанство. URL : <http://www.veganhealth.in.ua/2019/07/medical-organizations-and-vegetarianism.html?m=1>.

Факультет психології

Баязітова Ф. Л.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТІЙКОЇ СИСТЕМИ НАВ'ЯЗЛИВИХ РИТУАЛІВ У СУСПІЛЬСТВІ

Аналіз релігії дає підстави стверджувати, що багато її аспектів є симуляціями та симулякрами. Наприклад, багато релігійних обрядів і символів можна розглядати як імітацію надприродних явищ або духовних сутностей. Вони створюються для того, щоб допомогти людям взаємодіяти з невидимим світом.

Також релігійні доктрини і вірування можна розглядати як симуляції реальності. Вони пропонують інтерпретацію світу та людського існування, яка може відрізнятись від об'єктивної реальності. У цьому випадку релігія стає своєрідним фільтром, через який люди сприймають і розуміють світ навколо себе.

Однією з основних проблем гіперреальних релігій є їхня схильність до перебільшення та деформації реальності. Замість того, щоб допомагати людям знаходити внутрішній спокій та гармонію, ці релігії часто створюють ілюзію контролю, нав'язують віру через суворі правила та обряди, створюють атмосферу суворості, невиправданих вимог та почуття провини. У результаті віруючі можуть почати відчувати невроз нав'язливості, парафіяни постійно борються з почуттям провини та страхом перед покаранням за недотримання релігійних розпоряджень.

Релігія, неперервно супроводжуючи людство протягом історії, є невіддільною частиною життя багатьох. Вона не лише відіграла роль провідника для мас, а й залишається невід'ємною частиною індивідуального і колективного досвіду.

Релігія виступає основою для стабільного самопочуття та додає сенсу життю особи, особливо тоді, коли вибір віри є свідомим актом. Вона служить своєрідним фундаментом, що допомагає людині знаходити гармонію та розуміти своє місце в світі.

Незважаючи на це, сучасна релігія іноді залишається безпорадною перед глобальними питаннями існування та його мети. Навіть у світлі сучасних викликів вона не завжди здатна надати комплексні відповіді. Однак релігія залишається цінним явищем для індивідів і соціуму як важливий компонент суспільства.

Релігія привносить в структуру суспільства не лише духовні цінності, але і певний ступінь єдності. Таким чином, незважаючи на її обмеженість у пошуках відповідей на складні питання, релігія продовжує залишатися важливим аспектом життя багатьох.

Коли країна опиняється в стані війни, існує тенденція до об'єднання нації навколо однієї релігійної системи. Це може бути зумовлено бажанням зміцнення ідентичності та спільної моральної бази в умовах кризи. Люди шукають підтримку та розуміння у віруваннях, що сприяє формуванню єдиної спільноти.

Водночас виникає відмова від релігійної системи, яка спричинила воєнні конфлікти чи ворожість. Це може бути спробою відмежуватися від ідеології, яка вважається джерелом конфліктів. Люди обирають новий шлях віровчення, який сприяє миру та співіснуванню.

Спільнота, яка вибирає одну релігійну систему, робить це часто з метою побудови єдності та солідарності, щоб подолати виклики війни. Однак це також може призвести до створення симулякрів, оскільки ідея об'єднання за релігійними принципами може бути використана як інструмент для збереження влади чи приховування інших мотивів.

Таким чином, зв'язок між вибором релігійної системи в часи війни, відмовою від релігії, що призвела до конфлікту, і симулякрами полягає в складній взаємодії соціокультурних та політичних факторів, що формують колективну свідомість.

Зигмунд Фрейд у роботах «Тотем і табу», «Майбутнє однієї ілюзії» та інших розглядав вплив релігії на психологію людини. Зокрема він займався аналізом неврозів та пов'язував деякі прояви неврозу з релігійними мотивами.

Щодо неврозу нав'язливості Фрейд стверджував, що нав'язливі дії та думки можуть бути пов'язані з пригніченими та забороненими бажаннями. У контексті релігії він розглядав ритуали та обряди як способи утилізації цих заборонених бажань. Релігійні практики, на його думку, могли бути механізмом для контролю та управління нав'язливими потягами.

Таким чином, Фрейд припускав, що релігія, зокрема ритуали та обряди, може бути пов'язана з пригніченими інстинктами, запобігаючи прояву невротичних симптомів. Ця

ідея становила частину його теорії про ілюзорні механізми, які люди використовують для подолання конфліктів та тривоги.

Можна констатувати, що релігія дає стабільність, часто люди кажуть, що вони знаходять сенс життя завдяки їй, коли віра обирається свідомо. Але в межах науково-філософського підходу поки залишаються відкритими питання про деструктивні для прогресу сучасного суспільства аспекти релігії.

Література:

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.

2. Фройд З. Тотем і табу / пер. з нім. та передм. В. Б. Чайковського. Харків : Фоліо, 2019. 265 с.

Факультет психології

Біленька В. Д.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

ЯК МОРАЛЬНІ ЧИННИКИ ВПЛИВАЮТЬ НА ПТСР

Зважаючи на складний час, який наша країна переживає, можна сказати що кожний громадянин України від найменшого до найстаршого тією чи іншою мірою страждає на ПТСР. Нова реальність для людини принципово відрізняється від повсякденних умов і висуває проблему екзистенціальної дилеми життя і смерті та впливає на картину світу особистості і переживання фундаментальної невразливості [1, с. 9]. Всі люди здатні по різному переживати травматичні події. Одні швидше виходять зі стресового стану, повертаючись до повсякденного життя, інші ж можуть перебувати в пригніченому стані досить тривалий час. Моральні чинники виступають додатковим стресором під час травматичних подій.

Людина може відчувати провину за те, що вона вижила або залишилась цілою тоді як інші постраждали або загинули. Це відчуття виникає, коли людина вважає, що вона могла б зробити щось більше, але не зробила цього. Підсвідоме почуття провини на зовні проявляється як ненавмисне або навмисне заподіяння собі шкоди.

У деяких випадках люди можуть опинитися в ситуаціях, де не існує ідеального вибору, але вони відчують глибоку моральну відповідальність та відчувають себе винними за те, як вони вчинили у тому випадку, навіть якщо подія відбувалась поза їх контролем.

Людина може відчувати вину або сором у випадку порушення етичних норм чи вчинення дій, що суперечить її переконанням. Якщо людина опинилась в ситуації, де їй довелось прийняти складне етичне рішення або свідомо порушити свої етичні принципи, це може призвести до дисбалансу між своїми внутрішніми переконаннями та зовнішніми обставинами. Особи, які працюють у професіях з високими етичними стандартами, такими як медицина, психологія, право або журналістика, можуть відчувати стрес внаслідок власного порушення професійних або етичних норм.

Втрата цінностей може призвести до внутрішнього конфлікту, коли люди стикаються з різницею між своїми попередніми переконаннями і новим досвідом, як наслідок відбувається переосмислення власної системи моральних, етичних, релігійних переконань. Може бути втрачена довіра до інших людей, особливо якщо людина зазнала зраду або була покинута на свавілля долі.

Але все ж таки людина може спробувати знайти нові цінності та зміст у своєму житті у нових реаліях. Це може бути складним та не надто швидким процесом, але вартим того, щоб продовжувати мандрувати та цінувати кожную подаровану нам мить цієї подорожі під назвою життя.

І в цьому важливою є моральна підтримка в першу чергу рідних та близьких. Члени родини можуть слухати та з розумінням відноситись до постраждалого, що зменшить відчуття самотності та ізоляції. Родина може допомогти створити безпечне середовище, враховуючи тригери та уникаючи ситуацій, які можуть викликати стрес. Друзі можуть допомогти відновити соціальні та бізнесові зв'язки. Важливо мати друзів, які розуміють значущість заспокоєння та відпочинку у позитивних аспектах, виключаючи алкоголь та інші шкідливі речовини. Професійні психотерапевти, які спеціалізуються на лікуванні ПТСР, можуть проводити ефективну індивідуальну або групову психотерапію. Лікарі можуть надати необхідну медичну допомогу та ліки, коли у цьому є необхідність.

Все це має бути спрямоване на відновлення людини, на пошук сенсу подальшого життя. Щойно людина знаходить сенс свого життя, вона не тільки стає щасливою, але й також здобуває здатність впоратися зі стражданнями [2, с. 141].

Література:

1. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій. Київ: ДП Видавничий дім «Персонал», 2017. 160 с.
2. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / пер. з англ. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 160 с.

Факультет психології

Бугрей І. О.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В ТВОРЧОСТІ С. МОЕМА ТА В. ФРАНКЛА

Твори С. Моема та В. Франкла мають схожу тематику, висвітлюють проблему відношення чоловіків до жінок, але автори творів висловлюють зовсім різні думки.

Я не підтримую позицію героя твору С. Моема «Місяць і мідяки» Чарльза Стріклєнда, адже на мою думку «правильна» жінка – це натхнення для чоловіка, це його прагнення іти далі. Дуже шкода, що Стріклєнд не зрозумів цього, не мав такої думки. Натомість він «закрився в собі», відмовився від дружини та дітей. Читаючи твір, я зробила висновок, що Стріклєнд був взагалі байдужим до свого життя, життя колишньої дружини та дітей. Хотів займатися творчістю і начебто зробив все для цього, працював на різних роботах, але суто моя думка: герой цього твору не був щасливим.

Позиція Віктора Франкла мені до вподоби. У творі «Людина у пошуках справжнього сенсу» Франкл пише, що його жінка для нього є музою. І це дійсно захоплює. Я думаю, що така позиція приносить людям щастя, адже кохання – це велика сила, а іноді – сенс життя. Франкл взагалі вважав, що потрібно мислити позитивно, встановити для себе конкретну мету існування. Доречно згадати фразу з пісні «Люди» виконавця Бумбокс: тільки тоді, коли любимо ми, можемо зватись людьми.

Обидва твори справили на мене велике враження, обидва змушують задуматися над своїм життям. Тільки «Місяць і мідяки» наштовхує на апатійне мислення, а «Людина у пошуках справжнього сенсу» надихає на думки про хороше, на бурхливе уявлення про досягнення своєї мети.

Література:

1. Моем В.-С. Місяць і мідяки. На жалі бритви. Київ : Дніпро, 1989. 574 с.
2. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 160 с.

Педагогічний факультет

Бурліна А. В.

Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ КАЗКИ

Проблема морального виховання завжди була важливим аспектом у розвитку особистості, а в умовах сьогодення стає все більш актуальною. Адже навколишнє середовище має безпосередній вплив на дитину, який виявляється через її поведінку. Моральне виховання передбачає різноманітні впливи на думки, почуття, соціальну практику індивіда, його самовдосконалення.

Дошкільний вік – це першопочаткова ланка в навчальному житті дитини та є вкрай важливим етапом в процесі засвоєння механізмів моральної поведінки. Становлення моральних якостей є самоцінним періодом розвитку, в якому складається дитяча особистість; формується відповідне моральним правилам поведінки, що є необхідною умовою соціалізації дітей [2, с. 10].

Моральне виховання — цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі та практичної діяльності [4, с. 28].

Мета морального виховання визначається домінуючими суспільними відносинами і духовними цінностями.

В процесі формування моральних стосунків з іншими активну участь беруть моральні почуття. Переживання дитиною різних аспектів взаємодії власного „Я” з іншими людьми є умовою виникнення моральних ставлень. Моральні почуття входять до складу особливої групи вищих почуттів нарівні з інтелектуальними, естетичними та практичними. Моральні почуття розвиваються по мірі набуття особистістю соціального досвіду, досвіду спілкування та взаємодії з людьми і суспільством в цілому [3, с. 46].

Проблема виховання моральних почуттів є об'єктом наукового дослідження відомих філософів, багатьох педагогів та психологів, тому що моральні почуття не закладені генетично або природою, а їх потрібно виховувати, і саме вони є основою формування моральної особистості.

Для дітей дошкільного віку є характерне емоційне сприйняття, при якому важлива інформація запам'ятовується через певні образи. Тому саме метод виховання казкою вважають найбільш ефективним у процесі формування моральних почуттів дитини [5, с. 71].

Казка відкриває і пояснює дитині життя суспільства і природи, світ людських почуттів і взаємин. Вона розвиває мислення і уяву дитини, збагачує його емоції, володіє не тільки виховної, а й виступає в якості морально-патріотичної цінності. Моральний потенціал української народної казки нескінченний і різноманітний [1, с. 23].

На сучасному етапі освіти вважаємо моральне виховання підростаючого покоління без творів народної творчості, а саме народної казки, було б просто збіднілим. Насичені глибоким етичним змістом, вони наштовхують дітей старшого дошкільного віку на роздуми, примушують аналізувати власну поведінку, робити висновки.

Література:

1. Дічек Н. Людина і смисл її життя у творчості Г. Сковороди. *Український педагогічний журнал*. 2022. Вип. № 3. С. 116–126.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Мнищенко К. В. Роль мистецтва у формуванні моральних якостей дошкільників. *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції : матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29–30 травня 2020 р.)* / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. Суми, 2020. 272 с.
4. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

Факультет психології

Время Р. І.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

ВПЛИВ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТУПІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В. О. ЗЕЛЕНСЬКОГО)

У сучасному світі спілкування відіграє дедалі важливішу роль у формуванні політичних рішень. Ефективна політична комунікація може допомогти досягти консенсусу, мобілізувати підтримку та досягти бажаних результатів. І навпаки, неефективна комунікація може призвести до плутанини, розколу і навіть конфлікту.

На ефективність політичної комунікації часто впливають моральні та психологічні цінності. Моральні цінності, такі як чесність, цілісність і справедливість, можуть бути використані для побудови довіри та авторитету в аудиторії. Психологічні

цінності, такі як надія, оптимізм і стійкість, можна використовувати для натхнення і мотивації людей.

Моральна культура спілкування – це вміння поважати гідність кожної людини, незалежно від її особистих характеристик. Вона базується на принципах гуманізму та соціальної справедливості, а також на таких моральних якостях, як толерантність, тактовність і чемність. У міжособистісному спілкуванні людина проявляє свій моральний світ, формує ціннісні орієнтації та гармонізує стосунки з іншими людьми [1, с. 336].

У сучасному світі спілкування має бути рівноправним і ефективним. Воно має бути спрямоване на досягнення взаєморозуміння та спільних рішень. Для цього важливо уникати командного тону, звинувачень та конфліктів. Співрозмовник повинен демонструвати свою професійну майстерність та вміння знаходити компроміси. Уміння вести бесіду є ключовим для ефективного спілкування. Співрозмовник повинен вміти слухати, ставити запитання та аргументувати свою точку зору.

Нинішня війна в Україні привернула увагу міжнародної спільноти до 6 Президента України Володимира Зеленського, який своїми промовами зачаровує аудиторію по всьому світу. Стиль спілкування Зеленського характеризується автентичністю, емпатією та моральною чистотою, що резонує з людьми по всій Україні та за її межами.

Виступ Президента України Володимира Зеленського, який відбувся 24 лютого 2022 року, є важливим документом, який відображає стан справ у країні під час повномасштабного вторгнення на території суверенітетної держави України. У своєму виступі Президент України зробив низку важливих заяв, які мали стратегічне значення для України та всього світу на той час.

Ось основні тези виступу Президента Зеленського:

- Росія запроваджує нову залізну завісу, яка розділяє цивілізований світ і Росію.
- Українська армія зупинила атаки ворога.
- Росія зазнає значних втрат у війні.
- Багато росіян шоковані тим, що відбувається.
- Росія перетворюється на аналог так званої «ДНР» – це повна ізоляція.
- Ніхто не зможе переконати українців віддати свою свободу, незалежність і суверенітет.
- Українці мають допомагати національному захисту.
- Політики та керівники громад мають допомагати людям.
- Журналісти мають захищати демократію і свободу України.
- Світові лідери мають потужно допомогти Україні [2].

У цьому виступі також йдеться про морально психологічні цінності в спілкуванні, зокрема про такі:

- Увага до співрозмовника. Президент Зеленський звертається до українців та росіян з повагою, розумінням і співчуттям. Він розуміє, що українці переживають складний час, і закликає їх до єдності та надії. Він також закликає росіян виступити проти війни, розуміючи, що багато з них проти війни, але бояться висловитися.

- **Справедливість.** Президент Зеленський закликає до справедливого вирішення конфлікту. Він зазначає, що Україна є незалежною державою, і що вона має право на захист своєї свободи та суверенітету.

Виступ Президента України Володимира Зеленського на Генеральній асамблеї ООН, яке відбуло 19 вересня 2023 року, було присвячено війні в Україні. Можна виділити такі основні тези:

- **Звернення до єдності світової спільноти у протидії російській агресії.** Зеленський закликає країни світу об'єднатися у боротьбі з Росією, яка, на його думку, загрожує не лише Україні, а й усій цивілізації. Він пропонує створити нову архітектуру безпеки, яка б гарантувала мир і стабільне майбутнє для всіх країн.

- **Засудження російської агресії та її наслідків.** Зеленський наводить численні приклади того, як Росія порушує міжнародне право та завдає шкоди Україні та всьому світу. Він закликає до притягнення Росії до відповідальності за воєнні злочини та інші злочини проти людяності.

- **Пропозиція української формули миру.** Зеленський пропонує глобальну формулу миру, яка б гарантувала відновлення територіальної цілісності України, захист жертв російської агресії та покарання винних [3].

Зеленський виступає з цього виступу з позиції сильного лідера, який не втрачає надії на перемогу. Він впевнений, що світова спільнота може об'єднатися та зупинити російську агресію.

У виступі Володимира Зеленського на Генеральній Асамблеї ООН можна виділити такі морально-психологічні цінності:

- **Справедливість.** Зеленський неодноразово підкреслює, що Росія порушила міжнародне право, напавши на Україну. Він закликає до справедливого миру, який відновить територіальну цілісність України та покаже, що агресія не буде безкарною.

- **Мир.** Зеленський виступає за мир у всьому світі. Він закликає до єдності всіх народів, щоб запобігти війнам у майбутньому.

- **Гуманізм.** Зеленський висловлює співчуття жертвам російської агресії. Він закликає до надання гуманітарної допомоги Україні та її громадянам.

- **Солідарність.** Зеленський висловлює подяку за підтримку, яку Україна отримує від інших країн. Він закликає до подальшої співпраці для досягнення справедливого миру.

Ці цінності є основою для спілкування між людьми. Вони допомагають будувати взаєморозуміння та співпрацю, навіть у складних ситуаціях.

Отже, у сучасному світі спілкування відіграє дедалі важливішу роль у формуванні політичних рішень. Ефективна політична комунікація може допомогти досягти консенсусу, мобілізувати підтримку та досягти бажаних результатів. І навпаки, неефективна комунікація може призвести до плутанини, розколу і навіть конфлікту. На ефективність політичної комунікації часто впливають моральні та психологічні цінності. Моральні цінності, такі як чесність, цілісність і справедливість, можуть бути використані для побудови довіри та авторитету в аудиторії. Психологічні цінності, такі як надія, оптимізм і стійкість, можна використовувати для натхнення і мотивації людей. Виступи Президента України Володимира Зеленського є яскравим прикладом того, як важливо враховувати морально-психологічні цінності у політичній комунікації. Ці

цінності допомагають Зеленському будувати взаєморозуміння та співпрацю з аудиторією, навіть у складних ситуаціях. Вони роблять його виступи більш переконливими та ефективними.

Література:

1. Етика : навчальний посібник для педагогів / С. В. Скрипнікова, О. Ф. Коннов, Н. О. Савранська, О. П. Магеря, К. М. Покотило, Т. Ю. Шульга, Ю. Ю. Корнійчук, А. Е. Дробович, І. В. Овчаренко ; за заг. ред. проф. Т. І. Андрущенко. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 510 с.

2. Звернення Президента України – Офіційне інтернет-представництво Президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-73137> (дата звернення: 14.11.2023).

3. Ukrinform. Виступ Володимира Зеленського на Генасамблеї ООН (повний текст). *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3763490-vistup-volodimira-zelenskogo-na-genasamblei-oon-povnij-tekst.html> (дата звернення: 14.11.2023).

Педагогічний факультет

Григорук Д. Т.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ВПЛИВ НАРОДНОЇ КАЗКИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Народна казка – це один із найважливіших елементів культурної спадщини, що перейшов через віки та зберігає свою актуальність і в сучасному світі. Народні казки можуть відігравати ключову роль у формуванні моральних почуттів та ціннісних орієнтацій старших дошкільників, які перебувають на стадії інтенсивного психічного розвитку.

Період старшого дошкільного віку є часом формування основних характеристик особистості. Діти цього віку відкривають для себе світ символів, абстракцій та моральних концепцій. Народні казки, завдяки своїй простоті та образності, є ідеальним інструментом для впливу на їхній психічний розвиток.

У багатьох народних казках герої представлені яскравими архетипами, що символізують різні моральні якості. Наприклад, добра і мудра лисичка або віддана й допитлива Красуня. Ці персонажі є прикладами для наслідування та сприяють формуванню у дітей моральних цінностей.

Казкові сюжети часто включають в себе конфлікти та труднощі, які герої повинні подолати. Це надає дітям можливість розуміти та аналізувати ситуації вирішення проблем, а також наслідувати морально правильним рішенням.

Через взаємодію з персонажами казок, діти розвивають емпатію та здатність розуміти чужі почуття. Вони вчаться розпізнавати правильні та неправильні вчинки, що сприяє формуванню моральної свідомості та соціальних навичок.

Народні казки впливають на формування моральних почуттів у старших дошкільників, сприяючи їхньому психічному розвитку, формуванню цінностей. Важливо враховувати цей аспект при розробці програм виховання та освіти для дітей цього вікового періоду, забезпечуючи їм доступ до різноманітних казок, які сприяють їхньому гармонійному розвитку.

Ми бачимо, що персонажі казок виступають не лише як художні образи, але й як живі вчителі моральності. Вони стають прикладами вірності, дружби, мудрості та відданості, які залишають слід в серцях маленьких слухачів. Казкові сюжети, наповнені конфліктами та випробуваннями, дають дітям можливість розбиратися в етичних питаннях та розвивати вміння приймати вірні рішення.

Завдяки казковим історіям, діти не лише вчать розуміти різні сторони моралі, але також розвивають свою емпатію та соціальну компетентність. Усе це робить народні казки важливим інструментом виховання, який справедливо займає центральне місце в педагогічних практиках для старших дошкільників. Розуміння цього впливу може сприяти створенню ефективних програм, спрямованих на гармонійний розвиток маленьких особистостей.

У світлі вивчення впливу народної казки на формування моральних почуттів дошкільників старшого віку стає очевидним, що цей жанр має великий потенціал для виховання та розвитку дітей. Казки є важливим інструментом не лише для передачі культурних цінностей, але й для сприяння емоційному, соціальному та моральному зростанню.

Їхня магія полягає в здатності трансформувати абстрактні моральні концепції в живі образи, які знаходять відгук в душах дітей. У світі казок діти зустрічають героїв, які вчать їх доброти та справедливості.

У казкових світах, що розкриваються перед старшими дошкільниками, виявляється непохитний скарб мудрості та моральної вдумливості. Народні казки виступають не тільки як спосіб розваги, але і як чарівне дзеркало, в якому відбиваються найважливіші цінності життя [1].

Отже, народна казка виявляється не лише естетичним скарбом культури, але й невичерпним джерелом виховання, яке вкладає в душі майбутнього покоління не лише частку свого чарівного світу, але й безцінний дар моральної мудрості.

Народна казка, наче кришталеве дзеркало, віддзеркалює не лише пригоди героїв, але й глибокі життєві істини. Вона допомагає дошкільникам відкривати для себе велич моралі, розкривати таємниці дружби, справедливості, терпіння та відданості.

Отже, казкові історії відіграють роль не лише у світі дитячої фантазії, але і у формуванні внутрішнього світу. Народна казка – це віконце в світ, де серце дитини розквітає під чарівним впливом добрих історій, а також допомагає розвивати етичні та соціальні навички.

Література:

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 398 с.
2. Казка як засіб розвитку словесної творчості. *Дошкільне виховання*. 2009. № 10. С. 23–24.
3. Карнаухова А. Г. Вплив української казки на формування соціально-комунікативної компетенції у дітей 5-го року життя. *Гуманітарний вісник ДВНЗ*

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Додаток 4 до Вип. 31. Том IV (12): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ : Гнозис, 2014. С. 301–309.

4. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2011. 720 с.

Педагогічний факультет

Коваль М. О.

Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ STORYTELLING-ТЕХНОЛОГІЇ

Значущість проблеми морально-духовного виховання дітей та молоді обумовлюється тим, що питання духовності виступає провідним компонентом у загальній системі виховного процесу. Людина набуває духовні цінності для себе й для суспільства тільки тоді, коли вона стає активним учасником формування своєї особистості. Водночас її становлення потребує цілеспрямованого, систематичного впливу. Дитина від моменту появи на світ навчається поведінки на взірцях. Період дитинства – це час розвитку, здобування навичок, формування особистості. Освітній напрям «Особистість дитини», Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.), визначає, що дитина повинна виявляти інтерес до свого внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань, мрій, ставлень), також орієнтуватись в основних емоціях і почуттях, усвідомлювати, чого хоче або не хоче, може обґрунтувати своє ставлення. Важливо формувати у дитини позитивну самооцінку та розуміння соціальної відповідальності у партнерських стосунках із однолітками, виявляти переважно оптимістичне світовідчуття щодо свого сьогодення і майбутнього [1]. Старший дошкільник розрізняє добро і зло, здатний управляти собою, власною поведінкою в різних життєвих ситуаціях, оперуючи усвідомленими ціннісними орієнтаціями, позитивними мотивами.

Питання морального виховання завжди було в центрі наукових зацікавлень вітчизняних і зарубіжних учених.

Особливого значення сучасні дослідники дитячої літератури, надають казці. Це казка, яка пояснює радість і смuteк здійснених чи нездійснених мрій. Казки можуть мати величезний вплив на моральний розвиток дитини, адже ніде так чітко не поставлена проблема добра і зла. Доброта, працьовитість, мужність разом із жадібністю, скупістю, боягузством і лінню, представлені в драматичному дійстві, вони глибоко зворушують і підказують дитині стати на бік позитивних моральних цінностей, глибину і справжність яких розкриває казка. Свідоме читання з повним розумінням дозволяє дитині виконувати різноманітні практичні, рухові та словесні дії, адаптовані до змісту прочитаного. Одним із таких видів діяльності в дошкільному вихованні є різноманітні форми театралізації тексту [4].

Також, безперечно, використання storytelling-технології, є потужним допоміжним засобом при формування моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку . Можна

виокремити три найважливіші принципи створення гарної історії: зв'язок зі слухачем, використання емоції та автентичність. Таким чином, розповідь дає можливість зблизитися, активізувати увагу, вільні асоціації, допомагає виявити власні думки та переживання інших людей. Знижується напруга, тривожність і стрес. Це легко побачити: рівень уваги зростає, коли педагог розповідає правдиву історію про своє життя [2].

Діти мають вроджену любов до історій. Історії створюють магію та відчуття подиву перед світом. Історії навчають нас про життя, про себе та про інших. Розповідь — це унікальний спосіб для вихованців розвинути розуміння, повагу та вдячність до інших культур, а також може сприяти позитивному ставленню до людей з різних країн, рас і релігій [3].

Моральне виховання дітей повинно відбуватися як у сім'ї, так і у закладі дошкільної освіти. З допомогою морального виховання у дитини встановлюється система домінуючих мотивів, які відповідають моральним нормам і визначають її відносини з іншими людьми. Необхідно всіма способами створювати дітям умови для виховання та передання культурних, моральних, етичних, суспільних, духовних та релігійних цінностей.

Таким чином, все що оточує дитину і всі хто її оточують мають вплив на розвиток особистості дитини, зокрема на її моральне виховання. Тому дуже важливо створити дитині сприятливі, емоційно-ціннісні умови для повноцінного та гармонійного розвитку і бути гарним і гідним прикладом для наслідування.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Авторська група: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнеева О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України Т. О. Піроженко. 2021. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovo_ho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 30.09.2023).

2. Гич Г. М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності. *Науковий вісник Миколаївського університету ім. В. О. Сухомлинського*. 2015. № 4. С. 188–192.

3. Крутий К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С. 2–6.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : «Академвидав», 2006. 456 с.

Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики

доцент кафедри етики та естетики, к. філос. н. Коннов О. Ф.

РОЛЬ ПЕРШОДЖЕРЕЛ У ВИКЛАДАННІ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ

Першоджерела – один з головних компонентів викладання філософських дисциплін. Підручники також є важливою складовою, проте, вони відіграють допоміжну функцію стосовно першоджерел. Дуже важливо, щоб здобувачі вищої освіти

опрацьовували саме оригінальні тексти видатних умів людства, а не просто знайомилися з довідковою літературою. Тому питання підбору першоджерел для використання у навчальному процесі є безперечно актуальним.

Джерельна база дисципліни «Етика та естетика» дуже широка. Що саме запропонувати студентам? Доцільно знайомити учнів з філософською класикою, наприклад, з відомими «Критиками» І. Канта, що присвячені етиці та естетиці. На філософських факультетах подібна література обов'язкова до вивчення. Наскільки доречною вона є там, де філософія не входить у перелік профільюючих дисциплін? Наскільки доречні «Критики» Канта для педагогічних, природничих, юридичних тощо спеціальностей? Такі праці складні навіть для студентів-філософів.

Викладаючи етику та естетику (особливо за межами філософського факультету!), дуже важливо не прищепити учням відразу до філософії. Одне з найважливіших завдань викладача – викликати щирий інтерес до своєї дисципліни. З огляду на це й варто підходити до вибору першоджерел.

Досвід викладання етики та естетики в УДУ імені Михайла Драгоманова демонструє, що студенти усіх спеціальностей добре сприймають тексти психологів, філософів гуманістичного, екзистенційного спрямування: А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, І. Ялома та інших. Саме дослідникам зазначеного напрямку вдається поєднати у своїх працях науковий професіоналізм із зрозумілим та художнім способом викладення своїх думок. Їхні рефлексії та розвідки засвоюються студентами не як абстракція, але як практичне знання, що безпосередньо застосовується у житті кожної людини, зокрема у професійної діяльності.

У працях зазначених вчених вміщуються глибокі й важливі ідеї як стосовно етики, так і естетики. Наприклад, В. Франкл у роботі «Людина в пошуках справжнього сенсу» [2] розмірковує не лише про сенс життя, але й про роль мистецтва у житті людини. «Сенс життя» – одне з найважливіших понять етики, мистецтво, художня творчість – традиційне поле естетичних досліджень.

Протягом своєї наукової діяльності І. Ялом ретельно аналізує феномен смерті та його значення у людському існуванні [3]. У підручнику з етики В. Малахова [1] сенсу життя і ставленню до смерті присвячена одна із тем.

Приклади можна продовжувати. Велика кількість праць, створених у межах гуманістичного та екзистенційного напрямку психології та філософії, відповідає типовим тематичним планам дисципліни «Етика та естетика». З огляду на зацікавлення, яке викликають у здобувачів вищої освіти зазначені роботи, доцільно рекомендувати їх до впровадження у навчальний процес для студентів усіх спеціальностей.

Література:

1. Малахов В. А. Етика : курс лекцій. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 214 с.
2. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 160 с.
3. Ялом І. Вдивляючись у сонце. Долаючи страх смерті. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 304 с.

МОРАЛЬНІ ВИМІРИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО ЛЮДСТВА

На рубежі ХХ та ХХІ ст. людство впритул зіткнулось із найгострішими глобальними проблемами, які загрожують існуванню цивілізації й навіть самому життю на планеті. Термін «глобальний» походить від латинського слова «глобус», тобто земля, земна куля; з кінця 60-х років ХХ ст. він отримав значне поширення для позначення найважливіших та найнагальніших загальнопланетарних проблем, які стосуються людства в цілому.

Сформувалось проблемне поле, яке відображає сукупність життєво-важливих проблем сучасного людства й містить узагальнену характеристику найважливіших напрямків розвитку суспільства та його майбутнього. Це політичні, соціальні, економічні, екологічні, демографічні та науково-технічні проблеми. Виділяють також такі глобальні проблеми сучасності, як інтерсоціальні, проблеми відносин суспільства та людини, суспільства та природи.

Загалом можна виокремити три основні групи глобальних проблем сучасності.

Передусім це проблеми відвернення світової термоядерної війни і усунення локальних воєн, гарантування безпеки людей, усунення економічної відсталості окремих країн, ліквідація голоду, злиднів та неписьменності.

Війни як засіб насильницького збройного вирішення конкретних суспільних проблем здавна привертали пильну увагу філософів. Мислителі минулого схильні були розглядати їх не тільки як спосіб розв'язання найскладніших суспільних проблем, але й у космологічному контексті – як вічне протистояння добра і зла. Погляд Геракліта (520–460 до н.е.) на війну як вселенське начало справив суттєвий вплив на розвиток багатьох філософських течій. Томас Гоббс (1588–1679) вважав війну «усіх проти всіх» вихідним природним етапом людства. Тільки в кінці ХVІІІ ст. у свідомості багатьох мислителів сформувалося розуміння війни як явища, несумісного з моральними принципами. Велика заслуга у виробленні такого розуміння належить французькому абату Сен П'єру (1658–1743), який висловив ідею створення конфедерації європейських держав, у рамках якої стало б можливим урегулювання конфліктів між державами та їх урядами.

Для Й. Г. Гердера (1744–1803) мир є природним станом людського роду, війна ж – наслідком глибоких суперечностей суспільства. Однією з конституційних умов майбутнього мирного співіснування він називав принцип демократичного патріотизму, який ґрунтується на повазі до власного та інших народів. У праці «Листи для заохочення гуманності» Гердер виклав своє вчення про вічний мир, акцентуючи увагу насамперед на моральному аспекті, пов'язаному з ідеєю виховання людей у дусі ідей гуманізму.

І. Кант (1724–1804), сучасник і опонент Й. Гердера, у трактаті «До вічного миру» обґрунтував ідею досягнення миру між народами, яка впливає із закономірностей морального поступу людства. Реалізацію цієї ідеї він пов'язував з перебудовою внутрішньої організації держав, щоб не глава держави, а народ вирішував питання – бути чи не бути війні.

Справді визвольно-народною стала украї несправедливо розв'язана путінським режимом війна з боку найближчого, російського сусіди. З моменту навального рашистського вторгнення (лютий 2022 року) жертви обох сторін зазначеного військового конфлікту склали сотні тисяч неповоротного – людських жертв з поміж військових та мирного населення. Світові прогресивні громадськості неприпустимо допустити руйнівні дії рашистських окупантів поблизу найпотужнішої в Україні Запорізької атомної станції. Адже незаперечним є судження про те, що подальша ядерна війна неминуче призведе до тотального взаємного знищення й екологічної катастрофи – так званої «термоядерної ночі» – і вимерзання усього живого на нашій планеті. Смерть, зло, гріхопадіння є символізацією реалізацією стародавнього топосу людської цивілізації, надає військовим діям містерійного вигляду. Що ж стосується тілесного і духовного відродження народу України в наслідок подальшої справедливої перемоги над рашистськими ворогами у вимірові органічної єдності істини, добра і краси, його цілком справедливо очікувати в умовах подальшого мирного розвитку наших суспільства і держави.

Другу групу глобальних проблем сучасності складають ті, що виникли в результаті взаємодії суспільства і природи. Потрібні безпрецедентні зусилля для забігання забрудненню навколишнього середовища та збереження його якості; раціональне використання природних копалин та пошуки нових енергетичних ресурсів; забезпечення людства сировиною та продовольством; освоєння океану й космічного простору тощо.

Концепція коеволюції (дослівно означає сумісність, узгодженість) має визначити оптимальне співвідношення інтересів людства та всієї іншої біосфери. Саме коеволюційний перехід системи «людина – біосфера» до стану динамічної сталої цілісності, симбіозу, як зазначає сучасний дослідник В. С. В'язовкін, і означатиме реальне перетворення біосфери в ноосферу [3, с. 293]. Для забезпечення цього процесу людство має дотримуватись передовсім екологічного та морального імперативів.

Перша вимога означає сукупність табу на ті види людської діяльності (особливо виробничої), які спричиняють необоротні зміни, несумісні з існуванням людства. За Я. Тімбергером, «наукове розуміння нашої поведінки, яке веде до її контролю, – можливо, найнагальніше завдання, яке стоїть нині перед людством, у нашій поведінці є такі сили, які починають створювати небезпеку для виживання виду та... для всього життя на Землі» [3, с. 293]. Другий імператив вимагає зміни світогляду людей, його повороту до загальнолюдських цінностей (наприклад почуття поваги до будь-якого життя), до вміння ставити понад усе не приватні, а загальні інтереси, до переоцінки цінностей.

До третьої групи глобальних проблем сучасності належать проблеми, зумовлені відносинами людини та суспільства: поява завдання обмеження стрімкого зростання населення; передбачення й відвернення негативних наслідків науково-технічного прогресу, які можуть призвести до біологічної деградації людини; боротьба з алкоголізмом і наркоманією; удосконалення системи охорони здоров'я та освіти тощо.

Близько третини населення планети живе в умовах хронічної бідності, близько 800 млн. – в умовах голоду чи недоїдання, водночас у високорозвинених країнах показник народжуваності постійно знижується.

Турбує той факт, що навіть в умовах довоєнного життя Україна за тривалістю життя посідала 108 місце в світі, відстаючи за цим показником від країн західної Європи на 9 років [2].

В умовах воєнного часу гранично посилюється від'їзд українців за кордон, включаючи ймовірний виїзд на нове постійне місце проживання. Останнє сприймається з підвищеною турботою, зважаючи у найближчій перспективі на гостру потребу у кваліфікованій робочій силі з метою відбудови народного господарства і житлово-комунального фонду нашої країни.

З метою недопущення погіршення демографічної ситуації слід суттєво підвищити життєвий рівень населення. Уряд має постійно турбуватися про зростання доходів людей (підвищувати зарплати, створювати нові робочі місця, удосконалювати систему оплати праці, ліквідувати ганебну заборгованість із заробітної плати та соціальних виплат), надавати повноцінну адресну соціальну допомогу сім'ям з дітьми. Слід суттєво підвищити розмір допомоги на дітей до 3 років та одноразової допомоги на новонародженого, збільшити термін оплачуваної декретної відпустки.

Слід посилено дбати про молоді сім'ї, які не мають нормальних житлових умов, надавати кредити таким подружжям для придбання житла, а тим сім'ям, у яких двоє і більше дітей, надавати пільгові кредити. Заохочувати спеціалістів з педагогічною освітою до створення приватних дошкільних дитячих закладів (ясел, садків) західного зразка. Це допоможе зайнятим діловим жінкам, яких нині немало, зважуватись на народження дітей.

Виразом етичного імперативу сучасно епохи може слугувати передмова видатного норвезького мандрівника та вченого культуролога Тура Хейердала до його книги «У пошуках раю»: «Добро і зло, відвага і страх, розум і дурість не визнають географічних кордонів, вони є в кожній людині... Усі ми люди, про це треба пам'ятати й прагнути дружби, взаєморозуміння та співпраці, аби людство могло вижити на нашій маленькій планеті, виправляючи все, що було знівечено у віках через брак знань та поваги до ближнього... хіба що тільки наслідки прогресу не завжди можна передбачити. Незабаром перед людством постануть кілька дверей, які вестимуть і до добра і до зла. Все залежить від нашого вибору» [1].

Послідовне вирішення глобальних проблем сучасності передбачає ліквідацію соціальних антагонізмів, установлення гармонійних відносин між суспільством і природою, перехід усього суспільства на коеволюційний шлях розвитку. Засновник Римського клубу, італійський економіст і бізнесмен А. Печчеї (1908–1981) сформулював перспективи розвитку сучасного світу в контексті виховання людей на засадах «нового гуманізму». На його думку, останній включає три аспекти: глобальність, любов до справедливості й відмову від насильства. Ці передбачення з усією очевидністю сформульовано в напрямку розгортання світової інтеграції та плюралістичної демократії, що й має в кінцевому підсумку піднести на вищий рівень цивілізацію та культуру.

Література:

1. Косинська Ю. Г., Крук О. М. Шукайте рай у собі. *Україна молода*. 2014. 2 жов. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/2537/169/89690/> (дата звернення: 20.11.2023).

2. Лагідний М. С. На демографічній хвилі: Демографічний стан українського суспільства. *Українська газета*. 2003. (№ 15 (251)) С. 6.

3. Магеря О. П. Морально-гуманістичний аспект сучасних глобальних проблем. *Освіта і управління*. 2004. Т. 7, № 2. С. 42-46.

Німножко М. В.

Науковий керівник: доц., к. пед. н. Лобанчук О. А.

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ У ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

Українські народні казки слугують ефективним засобом для розвитку почуття власної гідності. Їх застосування у дошкільних навчальних закладах відкриває можливості для створення різноманітних виховних та навчальних умов. Ефективність такого виховання, яка передбачає розвиток позитивного ставлення до себе у дітей, значною мірою залежить від правильної організації занять, включаючи використання українських казок.

У сфері виховання почуття власної гідності у дітей зроблено значний внесок такими дослідниками, як Г. Александрова, І. Бех, Н. Білоусова, К. Журба, Є. Заредінова та іншими. Щодо використання українських казок у процесі виховання дошкільників, це питання висвітлювали науковці, серед яких Н. Басюк, А. Богуш, Н. Лисенко, О. Бріцина, та інші. Проте, наразі існує недостатність систематизованих підходів до використання українських народних казок у педагогіці, особливо в контексті виховання гідності.

Мета дослідження полягає у розробці та обґрунтуванні ефективних педагогічних умов та методики виховання почуття власної гідності у дітей за допомогою української народної казки.

У педагогічній науці «почуття власної гідності» розглядається як важлива моральна цінність, розвиток якої є ключовим завданням освітнього та виховного процесу. Це почуття відображає особисте усвідомлення індивідом свого значення у суспільстві та моральної цінності, а також відчуття власної оцінки суспільством.

Почуття власної гідності формується як емоційно-оціночне ставлення, що розвивається у людини через глибоке засвоєння моральних норм, які є актуальними в її суспільстві [1, с. 123–124].

У випадку дітей середнього дошкільного віку, гідність розглядається як важлива особистісна риса, яка виявляється у здатності дитини демонструвати у поведінці позитивне ставлення до себе і до інших, вважаючи себе та інших безумовною цінністю [3, с. 28].

Аналіз наукових психолого-педагогічних джерел показав, що у системі завдань з виховання дітей середнього дошкільного віку, одне з провідних місць, посідає казка. Художня література є важливими інструментами у розширенні, зміцненні та розвитку знань дітей, серед яких особливе місце займають українські казки [4].

А. Васильченко, дає наступне визначення поняття «казка»: «Казка – це один з основних жанрів усної народно-поетичної творчості, епічний, переважно прозовий, художній твір чарівного, авантюрного чи побутового характеру з встановленням на вигадку» [1, с. 26–27].

Виховання почуття власної гідності у дітей за допомогою української народної казки важливо створити спеціальні педагогічні умови та методику, яка сприятиме розвитку цінних рис особистості дітей. Для активного розвитку почуття власної гідності можна використати наступні педагогічні умови. Перша педагогічна умова – це вибір народних українських казок, які передавали цінності, пов'язані з почуттям власної гідності та були зрозумілими для дошкільників. Друга педагогічна умова, це створення емоційного зв'язку з дітьми під час читання казок за допомогою живого виразного читання, візуальних засобів та спонукання дітей висловлювати свої думки та почуття. Третя педагогічна умова, це залучення дітей до групових обговорень казок та їхніх героїв для спільного вивчення та обміну думками. Четверта педагогічна умова, це активний розвиток мовлення дітей та підтримка їх у висловленні власних почуттів і думок. П'ята педагогічна умова, це сприяння самостійності та саморегуляції дітей, допомагаючи їм вирішувати проблеми та конфлікти. Шоста педагогічна умова – це підтримка відкритого спілкування з батьками, щоб вони також могли підтримувати розвиток почуття власної гідності у своїх дітей вдома. Ці педагогічні заходи сприятимуть активному формуванню почуття власної гідності у дітей та їхньому психосоціальному розвитку на початковому етапі дослідження.

Виховання почуття власної гідності у дітей за допомогою української народної казки може бути здійснене за допомогою різних методик та прийомів. Нижче наведено деякі методики, які можна використовувати для цього:

1. Вибір належних казок. Один з перших кроків – це вибір народних казок, які передають цінності, пов'язані з почуттям власної гідності. Важливо обирати ті казки, які відповідають віковим особливостям дітей.

2. Живе виразне читання. Педагоги можуть використовувати живе виразне читання казок, щоб зацікавити дітей і створити емоційний зв'язок. Голосні ефекти, зміни інтонації та рольові інтерпретації можуть допомогти зрозуміти дітям значення і мораль казки.

3. Візуальні засоби. Варто використовувати ілюстрації та малюнки, які допоможуть візуалізувати події та героїв казок. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу і розумінню значення історії.

4. Обговорення казок. Після читання казки варто обговорювати її з дітьми. Запитувати, які вони вивчили уроки з цієї історії, як вона пов'язана зі їхнім власним життям і почуттям власної гідності.

5. Творчі завдання. Необхідно запропонувати дітям творчі завдання, пов'язані з казкою. Наприклад, можна попросити їх намалювати свого улюбленого героя або створити альтернативний кінець казки.

6. Групова робота. Необхідно залучати дітей до групової взаємодії, щоб вони могли обмінюватися думками, враженнями та ідеями, пов'язаними з казкою.

7. Розвиток мовлення. Варто сприяти розвитку мовлення дітей, допомагаючи їм виразити свої почуття та думки щодо прочитаної казки. Важливо розвивати їх мовні навички і збагачувати словниковий запас.

8. Співпраця з батьками. Спільно з батьками варто стимулювати розвиток почуття власної гідності у дітей вдома. Батькам потрібно читати казки разом зі своїми дітьми та обговорювати їх значення.

Ці методики допоможуть виховати почуття власної гідності у дітей за допомогою української народної казки, розвиваючи їх психосоціальні навички та підтримуючи позитивний розвиток особистості.

Таким чином, виховання почуття власної гідності у дітей за допомогою української народної казки є важливим завданням в педагогічній роботі. Педагогічні умови та методика, які обґрунтовані вище, надають можливість створити сприятливий контекст для формування цього почуття. Вибір належних казок, активна взаємодія, розвиток мовлення та сприяння самостійності допомагають дітям зрозуміти важливість гідності та розвивати її в собі. Позитивне підкріплення та співпраця з батьками підсилюють ефективність цього процесу. Такий підхід сприяє не лише психосоціальному розвитку дітей, але і формує цінність гідності, яка є важливою для формування особистості.

Література:

1. Васильченко А., Новодон Т., Тарнавська Н. Казка як засіб виховання та розвитку дитини: *Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини* : збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник. Житомир : ФОРМ Левковець, 2012. С. 26–30. URL: <https://core.ac.uk/download/42970768.pdf> (дата звернення: 8.04.2023).

2. Кулакова Л. М. Почуття власної гідності як конструкт самосвідомості особистості. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2019. № 3. (26). С. 123–124.

3. Маруніна Г. Г. Виховання основ культури гідності дошкільників : методичні рекомендації. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 28 с.

4. Роль казки у вихованні дитини. URL: <https://ukrreferat.com/chapters/rizne/rol-kazki-u-vihovanni-ditini.html> (дата звернення: 8.04.2023).

Природничий факультет

к. пед. н., доц. Петько Л. В.

ВЧИНКИ АНГЛІЙСЬКОГО КОРОЛЯ ГЕНРІХА VIII В КООРДИНАТАХ ДОБРА І ЗЛА

Залучаючи студентів до науково-дослідницької діяльності, стимулюючи їх творчість і критичне мислення у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням в умовах університету, як-от: дослідження троянди «Анна Болейн» (Мал. 1), названої на честь другої дружини короля Англії Генріха VIII (Мал. 2), ми «пирнули» в транскультурний вир, який стимулює формування у студентів трансверсальних компетентностей, що дозволяють студентам-біологам переносити набуті знання, навички та когнітивні здібності у професійну діяльність [5; 10; 11; 12; 13; 14].

Мал. 1 Троянда «Анна Болейн», 1999.

Мал. 2 Анна Болейн і Генрі VIII, пр. 1532. George Gower. Woburn Abbey, Bedfordshire, UK

Зрозуміло, що тезисно складно викласти весь напрацьований матеріал, але не порушуючи вимог до тез, конкретизуємо головне.

Цьогоріч у Великій Британії відзначають декілька знаменних дат: 500-річчя з дня народження королеви Англії Єлизавети I (Мал. 3), яка народилася 7 вересня 1533 р. (померла 3 квітня 1603), була коронована у Вестмінстерському абатстві (Лондон) 15 січня 1559, правила країною 44 роки, що названі «епохою Єлизавети», – було завершено Реформацію (що розпочав її батько Генріх VIII), країна стала морською державою, завойовуючи колонії, які фінансово наповнювали казну, що сприяло піднесенню країни до однієї з ведучих європейських країн. Єлизаветинська епоха оспівана у творах Шекспіра та Крістофера Марлоу і визнана ще

як «золота доба» державності і мистецтва.

Життя великій королеві Англії дала Анна Болейн, яка була коронована як королева-консорт 1 червня 1533 р., короною Святого Едуарда [11], якою коронуються тільки королі і королеви, Анна Болейн стала єдиною за 1000-літню історію коронації у Великій Британії коронованою короною Св. Едуарда. Це був її найбільший триумф, але королевою вона пробула тільки тисячу днів (страчена в Тауері 19 травня 1536 р.).

Мал 3 Коронація Чарльза III 6 травня 2023.

Цього року ми мали змогу бачити коронацію Чарльза III і вочевидь слідкувати за коронаційними традиціями (Мал. 4), а коронація його матері, королеви Єлизавети II, відбулася 70 років тому – 2 червня 1953 р.

Згадуючи історичну постать Анни Болейн додамо, що вона була однією з найвпливовіших жінок XVI століття, ключовою фігурою в політичній і релігійній трансформації в Англії, тому і стала однією з головних персонажів історичної драми того часу.

У молодості принц Генрі VIII (1491–1547) був одним із найпривабливіших чоловіків: спортивний, високий (1,94 м), любив музику (грав на лютні), прекрасно танцював, складав вірші, читав книги, знав німецьку, французьку, іспанську, італійську, грецьку мови і латинь, брав активну участь у лицарських турнірах, грав у футбол і теніс (побудував закритий тенісний корт в Гемптон корт палаці). Одним словом, був освіченою людиною і гуманістом.

Після смерті батька Генрі VII (1509), трон успадковує саме Генрі VIII, бо його старший 15-річний брат Артур Принц Уельський, одружений на Катерині Арагонській (1485–1536), помер у 1502 р., і щоб не повертати частину приданого іспанському королю Фердинанду II за доньку та частину її вдовиного права доходів від Уельсу, англійський король Генрі VII

Мал. 4 The Armada Portrait of Queen Elizabeth I, c. 1588.

підписав 23 червня 1503 р. новий договір про шлюб, за яким Катерина була заручена за молодшим сином короля Англії – дванадцятирічним Генріхом. Обвінчатися з Генріхом Катерина повинна була після досягнення ним п'ятнадцятирічного віку.

Тож у 1509 р. Генрі VIII стає королем Англії і одружується на вдові свого покійного

Мал. 5. Принц Артур, Генрі VIII, Катерина Арагонська.

брата іспанській принцесі Катерині Арагонській (Мал. 5), яка народила йому доньку Марію (1516–1558) – майбутню королеву Англії Марію I («Кривава Мері» в народі через жорстоке переслідування протестантів) та сина Генріха, але хлопчик прожив 50 днів і помер, 8 вагітностей королеви закінчилися викиднями. За 20 років шлюбу у подружжя більше дітей не було. Появлення молоді фрейліни Анни Болейн (1501(07)–1536) при англійському дворі відбулося 4 березня 1522 р, після її повернення з Франції, скажімо так, що це був її дебют при дворі Генріха VIII. Король любив проводити

бали, маскаради, також ставилися вистави, в яких гості отримували конкретну роль, як от у маскараді *The Château Vert* (1522), організованого кардиналом Уолсі, учасникам якого розподілили грати ролі чеснот з давньоримської міфології. Вісім леді, одягнуті у білі атласні сукні, представляли чесноти вишиті золотом на ткани: *Краса, Честь, Наполегливість, Доброзичливість, Постійність, Щедрість, Милосердя, Співчуття*. Анна була в образі *Наполегливості* (Мал. 6), а старша сестра Марія – *Доброзичливості* [12].

Дійство розпочалося з появи восьми лордів (серед них був і король Генрі VIII), одягнених у блакитний атлас і золоту тканину, які представляли чесноти притаманні чоловікам: *Любов, Шляхетність, Молодість, Турбота, Вірність, Люб'язність, Добро і Свобода* [15].

Мал. 6 «Тюдори», 2007 [16]

Анна Болейн, яка отримала європейську освіту у Франції (за рішенням

батька, успішного дипломата, була відправлена туди у 1514 р.), знала англійську, французьку мову і латинь, культуру Франції й етикет, будучи фрейліною французької королеви (рідної сестри Генріха VIII), відрізнялася від інших леді своєю витонченістю, граціозністю, манерами поведінки, умінням підтримувати розмову і гарно одягатися. Стверджувати, що король

закохався в Анну 1522 р. не будемо (того часу у нього були стосунки з заміжньою Марією Болейн, вона народила двох здорових дітей, батьком яких не виключають був Генрі 8, але свого батьківства він офіційно не визнав), але те, що король запам'ятав Анну – очевидно.

Мал. 7 Замок Хівер в графстві Кент (Англія).

На той час Анна була закохана і вже таємно заручилася з молодим лордом Генрі Персі у 1523 р., про що стало відомо королю. Заручини скасовують, Анна перебуває у безвихідному відчаї і кінець кінцем її відсилають до фамільного замку Хівер (Мал. 7) в графстві Кент (де вона пробуде до 1527 р., до свого повернення до двору фрейліною королеви Англії Катерини

Арагонською), куди пізніше приїжджав на полювання Генріх VIII, зустрічався з Анною, залицявся і присягався їй у коханні. В бібліотеці Ватикану зберіглося 17 листів Генріха VIII до Анни (Мал. 8), які він надсилав їй з 1526 р. Король пропонує дівчині свою протекцію і дружбу, від чого Анна відмовляється, бо її старша сестра Марія (Мал. 9) вже була коханкою короля. Шість років, до 1532 р., Анна Болейн тримає «осаду» короля, який насолоджується її присутністю, слухає її гру на лютні, божеволіє від голосу своєї коханої, але дівчина не хотіла повторити долю своєї сестри, вона добре засвоїла при французькому дворі правила любовної науки: холодно і чемно відхиляла всі пропозиції короля, тримала його на відстані: її діти повинні бути законнародженими, тому Генрі VIII треба розлучитися з Катериною Арагонською. Через 10 років їхнього знайомства амбітна Анна Болейн досягне своєї цілі – стане дружиною короля Англії (маскарадна роль *Наполегливості*, розпочата у 1522 р. успішно завершилася?)

Мал. 8 Анна

Мал. 9

Мал. 7 Гемптон корт палац, Лондон

Генріх починає процедуру анулювання шлюбу з Катериною з 1525 р. Це було нечувано! Перемовини з Римом у цій делікатній справі вів кардинал Томас Уолсі, але безуспішно. Він впав в немилість короля і, щоб залишитися живим і при владі, вимушений був подарувати Гемптон корт палац в Лондоні (Hampton Court Palace), який вражав своєю архітектурою, розкішшю і розмахом (у короля такого не було) (Мал. 9).

Мал. 11. Вензель «НА».

Після 1530 р. палац буде перебудовуватися, щоб догодити Анні Болейн (Мал. 10), яка дуже любила Гемптон корт, і повсюди в палаці, як знак великого кохання короля і Анни, будуть впадати в око їх переплетені вензеля «НА» (Henry and Anna) (Мал. 11), до речі, на стелі Великої зали вони збереглися досі, хоча після страти Анни у 1536 р. король наказав знищити все, що було пов'язано з «коханням його життя», але деякі артефакти збереглися.

У 1529 р. Генріх звертається до Папи Римського Климента VII за дозволом анулювати шлюб з Катериною Арагонською, через те що протягом 20-річного шлюбу він не має нащадків-синів. Але Томас Уолсі знову привозить королю з Риму невтішну для Генріха і Анни новину – відмову.

Це стало головною причиною розриву Англії з Римом і дало поштовх для створення англійської церкви. Кардинал Т. Уолсі помирає і зі згоди папи Климента VII архієпископом Кентерберійським у 1533 р. призначається Томас Кранмер, доктор богослов'я Кембріджського університету, один із видатних постатей Реформації, давній прихильник протестантизму. Після свого призначення він відмовився присягати Папі і того ж року скликав церковний суд, рішенням якого від 23 травня 1533 р. було анульовано шлюб Генріха VIII і Катерини Арагонської.

З листопада 1534 р., коли англійський парламент прийняв «Акт про супрематію», який чинний донині (!), вивів національну церкву з-під влади Риму і проголосив короля її главою. Почалося закриття монастирів, все їхнє майно переходило до королівської скарбниці, відбувалося гоніння монахів. Після смерті Генріха VIII у країні було зруйновано більше половини церков і монастирів

Але зазначимо, «...релігія як важлива соціальна складова в різні часові проміжки була то об'єднавчим то роз'єднуючим фактором існування народу» [1, с. 194], додамо, що і кривавим.

Томас Кранмер буде спалений на вогнищі 21 березня 1556 як еретик при правлінні фанатичної католички «Кривавої Мері» дочки Генріха VIII. Марія I Тюдор (1516–1558), будучи королевою Англії й Ірландії (1553–1558), відновлюючи католицьку віру під час свого шестилітнього правління, позбавить життя понад 300 високопоставлених представників протестантської церкви. Згадаємо, що було раніше. За наказом Генріха VIII Катерина Арагонська була вислана у 1528 р. із заборонаю бачитися з єдиною донькою-підлітком, якій було 12 років. Марія більше ніколи не побачить свою матір, навіть коли вона помре (1536 р.).

Ми ще не згадали в координатах Добра і Зла видатну постать Томаса

Мора (1478–1535), англійського письменника, державного діяча, філософа, автора трактату «Утопія», який був лорд-канцлером Англії (1529–1532), якого ситуація з розлученням Генріха VIII, а потім несприйняття ним весілля короля з вагітною Анною Болейн 25 січня 1533 р., в кінцевому результаті привели до його падіння і страти в Тауері

Мал. 10. Генрі й Анна, 2020.

(1535). Мор був проти розриву Генріха VIII з Римом і створення Англiканської церкви, через що у 1532 році Мор пішов у відставку «через поганий стан здоров'я» з поста лорд-канцлера. Він не прийшов і до Вестмінстерського абатства на коронацію Анни Болейн 1 червня 1533 р., саме коронаційна церемонія почалася ще 29 травня і проходила 4 дні (Анна була вагітною вже шість місяців) [11]. Зауважимо, що вона не була популярна серед народу, народ любив і жалів Катерину Арагонську та вважав її своєю королевою.

Також Томас Мор через свої переконання відмовляється промовити присягу з ухваленого Парламентом «Акту про престолонаслідування» (1534), де визнавалися законними всі діти Генріха VIII і Анни Болейн, а Марія оголошувалася незаконнонародженою донькою короля і втрачала свої права на корону.

А через рік після страти Томаса Мора, в Тауері буде обезголовлена за вироком суду друга дружина короля Анна Болейн, яка пробула королевою тільки 1000 днів [6], отримувала від короля все, що бажала, але не «виконала» своєї головної обіцянки – народити Генріху сина-нащадка Тюдорів, а народила принцесу Єлизавету (7.09.1533), що дуже засмутило короля, а далі все повторилося як і з Катериною Арагонською, – два мертвнонароджених хлопчика і за кілька місяців до страти – викидень. Генріх VIII вирішив «поміняти» дружину на іншу – Джейн Сеймур, маючи надію народження сина.

19 травня 1536 року в лондонському Тауері було страчено королеву Англії Анну Болейн, визнану судом винною у перелюбі з п'ятьма чоловіками, інцесті з рідним братом (Джордж Болейн закінчив Оксфордський університет) і державній зраді, але як зараз доведено істориками – обвинувачення були побудовані на неправдивих свідченнях, жоден із чоловіків (Уестон, Бреретон і Норріс) не визнав обвинувачення в інтимних стосунках з королевою, (визнав під тортурами тільки один – музикант Сміт). Всі чоловіки були четвертовані. Анна всі звинувачення категорично відкидала.

В координатах Добра і Зла Генріх VIII дозволив внести корективи до страти своєї другої дружини: замінити прилюдне спалення Анни на вогнищі на її обезголовлення в Тауері. Також на його прохання було запрошено з Франції ката, який це робив мечем, щоб страта пройшла швидко і Анна не відчула болю, бо в Англії страти робили сокирою і з першого разу не вдавалося відсікти голову (Генріх хоч в цьому виявив милосердя до осудженої дружини). Дочці Єлизаветі ще не виповнилося три роки, як вона стала сиротою.

У Європі такого ще не було – це була перша ганебна страта коронованої особи, дружини короля. Як стверджують науковці, кількість страчених за правління короля Генріха сягала 72 000 людей [7].

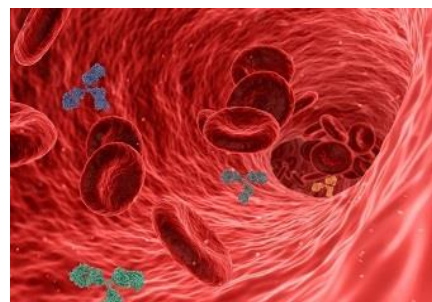
Через два дні Генріх VIII одружився зі своєю коханкою Джейн Сеймур (1508–1537), яка стане його «любимою дружиною» і народить 12 жовтня 1537 р. принца Едуарда, спадкоємця престолу, помре через декілька днів після важких пологів. Коли лікарі спитали у короля: «Кого рятувати: матір чи дитину?», то відповідь була категоричною: «Сина». Хлопчик народився слабеньким, зростав під наглядом лікарів, після смерті батька стане королем Едуардом VI (1547), передчасно помре на 15 році життя.

В житті Генріха буде ще три весілля, але в цих шлюбах дітей не було. *Анна Клевська* (1515–1575), шлюб з якою буде анульовано і вона переживе всіх; *Катерина Говард* (1521–1542), двоюрідна сестра Анни Болейн, за зради була публічна обезголовлена 13 лютого 1542 р.; *Катерина Парр* (1512–1548) буде займатися виховання принцеси Єлизавети і принца Едуарда, з Марією не знайде спільною мови.

В світовій історії королева Єлизавета I, дочка Анни Болейн, займе місце як одного з найвеличніших англійських монархів, а в історії Англії – стане національним героєм.

Якби б Генріх VIII жив у 20 столітті, то може ми і не розглядали б його вчинки в координатах Добра і Зла, бо в своїй одержимості мати спадкоємця-сина, в його діях ми бачимо егоїзм, жорстокість, зневага до життя найближчих людей, а це – Зло.

Проблема Генріха VIII не мати здорових синів-нащадків, як ми з'ясували зі студентами-біологами, КРИЄТЬСЯ САМЕ В НЬОМУ, а не в його дружинах, бо він був носієм Келл-антигена (Мал. 12), який «передала» йому прабабуся-носій патології в Х-хромосомі (ця патологія сімейна і передається жінками-носіями потомкам чоловічої статті), через що його дружини народжували здорових дочок, як-от Катерина Арагонська і Анна Болейн, а хлопчики були або мертвнонародженими, або повторювальні викидні, бо через Келл-антиген ембріон чоловічої статті відторгається організмом жінки [18].

Мал. 12. Патологія в Х-хромосомі. Молекула Келл-антиген в потоці крові під мікроскопом.

Додамо, антигени системи Kell були вперше винайдені в 1946 р англійським імунологом Р. Кумбсом. У даний час нараховують 24 антигена системи Kell, тому кров перевіряють не тільки на групу (ABO) і резус-приналежність, а й на келл-антиген К 1.

До того ж у Генріха VIII розвився синдром Маклеода [17], який проявляється у чоловіків середнього віку і пов'язаний з мутацією гена ХК, про що неприховано свідчили його дії і вчинки, а описані події відбулися 500 років тому.

Наприкінці закінчимо віршем американської поетеси Емілі Дікінсон (1830–1886) [4] «Вчора – історія»

Yesterday Is History

Yesterday is History,
'Tis so far away –
Yesterday is Poetry –
'Tis Philosophy –

Yesterday is mystery –
Where it is Today
While we shrewdly speculate
Flutter both away...

Emily Dickinson [8, p. 1266].

Мал. 13. Шість дружин короля Англії Генріха VIII.

Література:

1. Білоножка С.В., Ємельянова К.О. Роль католицької церкви у формуванні національної ідентичності в Ірландії. *Європейська Реформація XVI ст.: історико-антропологічний вимір (до 500-ї річниці початку Реформації в Європі)*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 8 лютого 2017 р.). Запоріжжя : АА Тандем, 2017. С. 193–201.

2. Ніколаєнко В. В. Англійська мова для вступників до магістратури зі спеціальностей: 8.02030101 «Філософія», 8.02010101 «Культурологія» (за видами діяльності), 8.02030102 «Релігієзнавство»: навч. посібник для студентів, бакалаврів і

аспірантів ВНЗ. 2-ге вид., доп. і випр. / В. В. Ніколаєнко, Л. В. Петько; за ред. Гончарова В. І., Дробота І. І. Київ : Ун-т «Україна», 2013. 170 с.

3. Петько Л. В. Виховання естетичної культури студентів в умовах університету. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка* : зб. наук. пр. Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2017. Вип. 1. С. 262–268.

4. Петько Л. В. Естетичне чуття мистецтва і природи у творчості американської поетеси Емілі Дікінсон. *Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі* : матеріали XII Всеукраїнської науково-практ. конф. студентів, аспірантів, молодих науковців та науково-педагогічних працівників (м. Київ, 1 грудня 2022) / УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ, 2023. С. 62–70. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40434> (дата звернення: 23.11.2023).

5. Петько Л. Компетентнісний підхід у професійному становленні студентів-біологів (на прикладі вивчення троянд в іншомовних джерелах). *Українська полоністика*. 2020. Том 18 (20). С. 168–175. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/33938> (дата звернення: 23.11.2023).

6. *Anne of the Thousand Days* (1969, the UK). Director: Charles Jarrott. With Richard Burton, Geneviève Bujold, Irene Papas, Anthony Quayle.

7. Fraser Antonia. *The Six Wives of Henry VIII*. London : Phoenix, 2002. 589 p.

8. Dickinson Emily. *Poems*. Publisher : Poemhunter.com – The World's Poetry Archive, 2012. 1282 p. Classic Poetry Series.

9. Pet'ko L. V. Formation of professionally oriented foreign language teaching environment in conditions of university and upbringing of moral and ethical values (on illustration of the phenomenon «honesty» and «lie»). *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word Corp., Canada. 2016. Volume 5. No. 1 (January). Pp. 98–111.

10. Pet'ko L. The development of student youth aesthetic culture on professional direction // Topical issues of contemporary science: Collection of scientific articles. – С.Е.І.М., Valencia, Venezuela, 2017.

11. Pet'ko L. The coronation of Anne Boleyn as Queen of England and the British Coronation Ceremony. *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word. Corp. (Canada). 2023. Vol. 12. No. 4. (October/December).

12. Pet'ko L. The Romance And the Tragedy in the Rose "Hever Castel": Anne Boleyn and Henry VIII. *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word. Corp. (Canada). 2022. Vol. 11. No. 3. (July/September). С. 82–111. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37993> (дата звернення: 23.11.2023).

13. Pet'ko L., Kirilchuk N. Nature look and find with the rose "Hever Castle": the Hever Castle gardens. *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word. Corp. (Canada). 2022. Vol. 11. No. 4. (October/December).

14. Pet'ko L., Maksymenko A. History of England In The Rose "Anne Boleyn". *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word.Corp. (Canada). 2022. Vol. 11. No. 2. (April/June). С. 129–150. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37758> (дата звернення: 23.11.2023).

15. Putnam Polly. Anne 'Perseverance' Boleyn. *Historic Royal Palaces*. March 4, 2016. URL: <https://blog.hrp.org.uk/curators/anne-perseverance-boleyn> (дата звернення: 23.11.2023).

16. *The Tudors* (2007–2010). 1–4 seasons. *Creator*: Michael Hirst. *Starring*: Jonathan Rhys-Meyers, Natalie Dormer, Maria Doyle Kennedy, Henry Cavill, Tamzin Merchan, Joss Stone. URL: <https://sweet.tv/en/movie/17785-the-tudors-season-1> (дата звернення: 23.11.2023).

17. Walker R.H. McLeod Syndrome / *Encyclopedia of Movement Disorders*, 2010, pp. 162–164.

18. Whitley C. & Kramer K. A new explanation for the reproductive woes and midlife decline of Henry VIII. *The Historical Journal*. 2010. 53 (4), 827–848. DOI: 10.1017/S0018246X10000452 (дата звернення: 23.11.2023).

Педагогічний факультет

Сидоренко О. І.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

ГРА ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЗИТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У контексті даної теми, «гра» можна визначити як систематизовану діяльність, яка має характер розваги, розвитку та навчання, спрямовану на формування соціально-позитивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Гра в цьому випадку є інструментом, який дозволяє дітям вивчати соціальні норми, встановлювати взаємозв'язки з іншими, вирішувати конфлікти та розвивати навички співпраці та комунікації, що є важливими аспектами соціально-позитивної поведінки.

У дослідженні проведене теоретичне узагальнення та практичне вирішення проблеми формування соціально-позитивної поведінки дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри, що полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики, яка забезпечить ефективне розв'язання означеної проблеми.

Засобом формування соціально-позитивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку в нашому магістерському дослідженні є рольова гра, під час якої дитина має можливість поставити себе на позицію інших, дати оцінку своєї поведінки збоку, навчившись співчувати оточуючим людям. У результаті гри – навчиться брати на себе відповідальність за вчинені дії [2, с. 138].

Задля визначення стану формування соціально-позитивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку нами були визначені критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, дійовий) та рівні: низький, середній і високий [3, с. 17]. Для об'єктивного визначення рівнів сформованості соціально-позитивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку нами було підбрано методики діагностування: розмова(бесіда), спостереження, опитувальник, методика Рене Жилія, методика «Капітан корабля», методика «Галявина» (діагностична гра, метод вербальних виборів, методика «Мозаїка», методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі, метод проблемних ситуацій, методика «Тест Розенцвейга» [5].

Під час реалізації розробленої методики формування соціально-позитивної поведінки дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри можна окреслити основні етапи: прояв інтересу до однокласників; рівень сформованості образу однолітка; тип ставлення до однолітка; наявність просоціальних форм поведінки; ступінь чутливості дитини до впливів однолітка; уміння співдіяти з однолітками в процесі здійснення спільної діяльності [1, с. 28]. Комплекс підібраних сюжетно-рольових ігор представлений такими з них: «Маленьке кошеня», «Дівчатка готують обід, хлопчики ремонтують меблі», «Ходить сон коло вікон», «Білочка кличе на гостину», «Прання лялькового одягу», «Добрі ельфи», «Кіт-зłodюжка», «Barber shop», Сюжетно-рольове програвання ситуацій, «Чарівний вказівник», «Телевізор», «День народження».

Після реалізації розробленої методики формування соціально-позитивної поведінки був проведений порівняльний аналіз рівнів сформованості соціально-позитивної поведінки дітей старшого дошкільного віку експериментальної і контрольної груп, за результатами якого виявлено ефективність застосування сюжетно-рольової гри, як засобу формування соціально-позитивної поведінки дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи. Експериментальні дані засвідчили у дітей старшого дошкільного віку обох груп на контрольному етапі переважав середній рівень сформованості соціально-позитивної поведінки дітей старшого дошкільного віку: КГ – 54 %, ЕГ – 55 %.. Дітей з низьким рівнем сформованості соціально-позитивної поведінки нами визначено в КГ – 20 %, а в ЕГ – 10 %. Високий рівень сформованості соціально-позитивної поведінки дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі експерименту показали діти КГ – 26 % та ЕГ – 35 %.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглядуваної проблеми. Перспективним видається вивчення можливостей використання сюжетно-рольової гри як провідного виду ігрової діяльності й ефективного засобу формування соціально-позитивної поведінки дітей старшого дошкільного віку, а також дослідження специфіки їх використання з огляду на індивідуальні особливості дітей [1; 2; 3; 4].

Література:

1. Айзенбарт М. М. *Формування соціальних міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності*. Збірник наукових праць. Харків : КЗ «ХГПА», ХОР, 2014. С. 23–34.
2. Лазаренко В. І., Чуприна Ю. О. *Формування суспільно-корисних навичок у старших дошкільників з порушенням слуху*. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2018. № 2 (16). С. 136–142.
3. Лякішева А. *Наукові підходи до розкриття сутності соціальної поведінки*. *Педагогічний часопис Волині*. 2015. № 1. С. 15–20.
4. Мельничук С. Г. *Педагогіка (Теорія виховання)*. Навчальний посібник. К., 2012. 667 с.
5. *Психологу для роботи: діагностичні методики* : збірник. Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2012. 516 с.

Педагогічний факультет

Снапкова Н. П.

Науковий керівник: к.пед.н. Петько Л. В.

ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ ДО ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Розглядаючи підготовку майбутніх офіцерів у системі підготовки фахівців оперативно-стратегічного, оперативно-тактичного і тактичного рівнів в умовах вищих військових освітніх закладів, зазначимо – їх готують до різнопрофільної професійної діяльності, як-от: військової, інженерної, наукової, інформаційної, економічної, політичної, медичної, психологічної, соціальної, а також і до цивільно-військової взаємодії, але разом з тим, названі сфери діяльності першочергово пов'язані з військовою професійною діяльністю.

Вважаємо за потрібне сказати про професію офіцера, бо стати офіцером, їм бути – це особливий вид серед професій, де основним рисам професійної етики військового притаманні найвищі моральні цінності: честь, гідність, патріотизм, вірність своєму професійному покликанню й обов'язку, справедливість, обов'язок, такт тощо.

Отже, коли ми говоримо про підготовку майбутнього офіцера ЗСУ, то особливий зміст закладається у професійну моральність і етику, тобто морально-етичну складову їхньої фахової підготовки.

У нашому дослідженні ми розуміємо моральність і етику професійної діяльності майбутнього офіцера ЗСУ в одному і тому ж значенні.

Переконані, що набуття професійної компетентності під час навчання майбутніми офіцерами стане підґрунтям їхньої ефективності під час військової служби, виконання завдань та участі в бойових діях в умовах війни, яка розв'язана на українській території військами РФ і стала страшним випробуванням для українського народу, де першочерговими завданнями ЗСУ визначено: дати відсіч ворогу, звільнення українських земель, забезпечення захисту українського суспільства і життя громадян. Нагадаємо, що для захисту прав людини під час війни на перше місце виступає міжнародне гуманітарне право (МГП), а в основі будь-якого права лежить моральність, через що військова служба функціонує на основі норм права, а професійна діяльність майбутнього офіцера спирається на моральні норми.

Нашу увагу привернула Десята хвиля національного дослідження соціологічної компанії Gradus Research (за підтримки Європейського Союзу в партнерстві з Центром економічного відновлення) щодо вивчення соціально-політичних настроїв українців під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, на запитання «Що є найвищою цінністю» було надано такі відповіді: 92 % українців вважають «життя людини найвищою цінністю», далі: «свободи та права людини» (89 % респондентів), «взаємна допомога» (86 %), «взаємна довіра» (82 %) та «суспільна злагода» (71 %) (розмір вибірки респондентів склав 2000 учасників) [4].

Тому, саме поєднання високої професійної підготовки і моральності у підготовці курсантів створюють умови для більш ефективної цивільно-військової взаємодії.

Якщо до війни підготовка майбутніх офіцерів у ВВНЗ та ВВП(ЗВО) відбувалася своєю більшістю в аудиторіях освітніх військових закладів, на навчальних полігонах або у навчальних центрах ЗСУ, то з 24 лютого 2022 р. студенти і курсанти залучаються до оборони нашої держави і в умовах справжньої війни набувають практичний військових досвід.

Як зазначає професор Н. М. Бойченко, серед всіх категорій етики центральне місце належить категоріям добра і зла, які своїм змістом вказують на вихідні особливості моральності людини: здійснювати життєво важливий вибір чи-то в напрямі позитивного утвердження людського начала буття, чи-то в напрямі його деформацій та руйнування. Всі інші категорії етики базуються на цих двох центральних категоріях [1].

Війна – це саме страшне зло для людства і саме найстрашніше, що може трапитися у житті людини. Водночас руйнується все: усталений уклад життя, житло (Фото 1, 2), розлучаються сім'ї (Фото 3, 4), люди залишаються без роботи, без засобів для існування, лікування та ін., тож «ворог прийшов в Україну руйнувати життя: життя на загал і життя особисте тисяч-тисяч українців» [6].

Фото 1. Евакуація з м. Ірпінь, березень 2022

Фото. 2. На руїнах будинку, с. Горенка

Фото. 3. Евакуація родини, с. Приморське
Запорізької обл., травень 2023

Фото. 4. На місці загибелі побратима Київської обл.,
серпень 2022 р.

Професор Чикагського університету Пол Поуст характеризує російсько-українську війну за кількістю жертв, не рахуючи дві світові війни, як одну із кривавіших у сучасній історії за останні 200 років. Політолог наголошує, що за тривалістю російсько-українська війна перевищила усереднений показник із 1816-го (100 днів), водночас зауважуючи, що така війна на виснаження: обстріли з далеких дистанцій, які чергуються

з наступальними діями, зазвичай, стають затяжними [7]. На сьогодні війна триває вже один рік і дев'ять місяців!

Бомби, ракети, обстріли з артилерії на українській землі вбивають як військових, так і мирне населення, позбуваючи їх головної людської цінності – ЖИТТЯ.

Отже, постає питання: Чи маємо ми право у такому випадку руйнувати навзаєм життя ворога? Якщо так, то чи це узгоджуватиметься з етичним постулатом, що людське життя є фундаментальною цінністю? У вирі несправедливої агресії проти нашого народу мабуть не забагато знайдеться таких, які говоритимуть про потребу пацифізму за будь-яку ціну. Ми інтуїтивно відчуваємо, що повинні боронити своє. Навіть ціною життя ворогів [6].

Тому, у майбутніх офіцерів ЗСУ треба виховувати людяність (зрозуміло, що те що нарobili і продовжують робити на українській землі російські війська під час бойових дій та з мирним населенням не кожний офіцер ЗСУ, навіть із найвищим показником стресостійкості, може витримати, тож серед завдань військової етики можна окреслити: 1) конкретизацію суспільних моральних вимог відповідно до військової діяльності, зокрема у процесі цивільно-військової взаємодії; 2) отримання нових знань у сфері військової моралі, які будуть слугувати узгодженню цивільних та професійних (військових) інтересів.

Література:

1. Бойченко Н. М. Категорії моралі.
URL: <https://prezi.com/p/iokklevtzatd/presentation> (дата звернення: 23.11.2023).
2. Вивозять людей цілими автобусами. Небувалий ажіотаж з евакуацією почався на Харківщині. Програма ТСН за 13 листопада 2023.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bqNWKsqG2k0>.
3. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.
4. Людське життя вважають найвищою цінністю 92% українців. Укрінформ. 22.10.2022. 17:39. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3600903-ludske-zitta-vvazaut-najvisou-cinnistu-92-ukrainciv.html> (дата звернення: 23.11.2023).
5. Снапкова Н. П. Питання готовності майбутніх офіцерів до захисту цивільного населення шляхом оцінювання безпекової сфери цивільного середовища. Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: проблеми та перспективи : тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Рівне, 11–12 жовтня 2023). КЗВО «Рівненська медична академія». Рівне, 2023. С. 286–290.
6. Ярема Марія. Війна та цінність людського життя або чи можна вбивати ворогів. Патріарша катехистична комісія. 23. 03. 2022. URL: <https://ct.ugcc.ua/zhyttya/39694> (дата звернення: 23.11.2023)
7. Poast Paul. The war in Ukraine is on track to be among modern history's bloodiest. *The Washington Post*. June 23, 2022 at 11:37 a.m. EDT.
URL: <https://www.washingtonpost.com/outlook/2022/06/23/ukraine-war-deaths-soldiers-history> (дата звернення: 23.11.2023).

СЕКЦІЯ 2. ЕСТЕТИКА

Київський університет імені Бориса Грінченка

Факультет педагогічної освіти

Кузьмінська Д. В.

Науковий керівник: к. пед. н. Шпіца Р. І.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗВИТКУ ВІДЧУТТЯ РИТМУ

Постановка проблеми. Одним із важливих аспектів роботи вчителів є взаємодія з дітьми, які мають здібності до музично-ритмічного чуття. Вони відзначаються високим рівнем розвитку творчого мислення, довготривалим запам'ятовуванням навчального матеріалу, гарними навичками самоконтролю, працездатністю та іншими характеристиками. Слід відмітити нестандартність критичного та творчого мислення таких учнів, свободу висловлювання думки, багатство уяви та інші риси, які створюють сприятливі умови для активної навчальної діяльності та розвитку їхніх навчальних можливостей. Музично-ритмічне відчуття – це індивідуальна властивість людини, що зумовлює сприйняття, виконання, написання музики, здатність до навчання в галузі музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідження питань музичного виховання дітей зробили вагомий внесок такі науковці, як З. Бервецький, П. Вейс, О. Гумінська, Н. Кривошея, Л. Масол, В. Мішеченко, Л. Кулик, Р. Марченко, Т. Мочан, С. Науменко, О. Печерська, О. Ростовський, Л. Хлебникова та ін. Категорія «ритм» перебуває в центрі наукових психолого-педагогічних досліджень О. Вічавської, Н. Годзевої, О. Власової, К. Кудрявцевої, Т. Ротерс, Б. Сковронського та ін.

Мета тез полягає у визначенні особливостей організації навчання учнів 4 класу з розвитку відчуття ритму.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі важливу роль в житті людини відіграє ритм. Поняття «ритм» походить з грецької та в перекладі означає «розміреність», «такт», визначається як «чергування мовних, звукових та зображальних елементів у відповідній послідовності, розподілених в регулярному та рівномірному порядку з урахуванням таких аспектів, як сила та тривалість тощо. Разом із мелодією і гармонією це один із трьох основних компонентів музики, часова організація послідовності та групування тривалості звуків і пауз, незалежно від їх висотного розташування [9]. Універсальне тлумачення категорії «ритм» охоплює загальний організуючий принцип, надаючи системності будь-якому рухові, яке має періодичність – тобто повторення певних компонентів [8, с. 298].

У дітей молодшого шкільного віку відбувається інтенсивний процес розвитку психіки. У цей період відбуваються значущі зміни в процесах збудження та гальмування, що призводить до вираженого реагування на зовнішні подразники. Крім того, важливе місце у психологічній структурі дітей молодшого шкільного віку займають процеси сприйняття розміру та форми об'єктів, а також сприйняття часу. У молодших школярів присутній найвищий рівень розвитку механічної пам'яті, при цьому можуть виникати

певні труднощі з усвідомленням та освоєнням знань, які вимагають активної розумової діяльності [7, с. 88].

Особливістю музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є те, що їхня здатність відрізнити звукові висоти ще не є дуже розвиненою. Однак на психологічному та фізичному рівні вони вже виявляють здатність вільно керувати ритмічними рухами. Ця розвиненість пов'язана з інтенсивним фізичним ростом та поліпшенням рухового апарату дітей в цьому віці. Такий фізичний розвиток забезпечує їх рухливість та схильність до активних рухів, і діти відчують бажання бути постійно в русі, що відзначають фахівці у галузі фізіології. Діти особливо активно реагують на ритм, коли слухають танцювальну музику, де акценти виразно виокремлені. Таким чином, фізіологічний розвиток дитини натякає вчителю, що в молодшому шкільному віці слід надавати більше уваги свідомому сприйняттю та відтворенню ритмічних складових музичного мовлення [4, с. 78].

Процес розвитку відчуття ритму може бути умовно розділений на два основні етапи: слуховий етап – це сприйняття музичного ритму через слух і відтворення його через різні рухи, такі як коливання, плескання, вистукування і т.д. теоретичний етап – коли відбувається перехід від м'язового відчуття ритму до його свідомого розуміння. На цьому етапі набуваються навички свідомого читання графічних та нотних записів та відтворення їх у рухах та грі на дитячих музичних інструментах [4, с. 64].

На початковому етапі розвитку відчуття ритму у молодших школярів доцільне активніше використовувати метод наслідування, тобто діти засвоюють музично-ритмічний матеріал шляхом повторення того, що вони чують [2, с. 64]. Для подальшого розвитку відчуття ритму доречним буде використання віршів та дитячих лічилок, які вже відомі дітям і добре сприймаються ними [6, с. 110]. У подальшому, цей процес ускладнюється шляхом використання ритмізації віршованих текстів.

Відчуття ритму має зв'язок з руховою діяльністю. З метою сприяння розвитку цього відчуття важливо впроваджувати різноманітні рівномірні рухи у структуру уроку, такі як крокування, оплески, стук, підстрибування, гра на іграшкових ударних інструментах тощо. Ці рухи можуть бути використані як під час співу пісні, так і при прослуховуванні музичних творів [7, с. 116]. На етапі розвитку відчуття ритму з метою закріплення усвідомлення понять пульсу та ритмічного малюнка у свідомості дітей, доречним є застосування прийому «вільне диригування». Цей метод має кілька переваг. Він відповідає моторній природі сприймання музичного твору, дозволяючи дитині використовувати своє тіло для виразу емоцій, а також активізує емоційну сторону дитини, розвиваючи її уяву та образне мислення [1, с. 182]. Діти в початковій школі вже мають значний словесний досвід, і його можна активно використовувати для пояснення та вивчення простих ритмів. У цьому контексті можна впроваджувати метод ритмічних запитань та відповідей [1, с. 182].

Висновки. Таким чином, ритм відіграє важливу роль у сучасному житті людини, відчуття ритму вимагає сприйняття різних аспектів музики і візуальних вражень, включаючи пам'ять, сприйняття, моторику і мислення. Особливістю музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є те, що їхня здатність відрізнити звукові висоти ще не є дуже розвиненою. Однак на психологічному та фізичному рівні вони вже виявляють здатність вільно керувати ритмічними рухами. Процес розвитку відчуття ритму може бути розділений на два основні етапи: слуховий і теоретичний. На

слуховому етапі діти сприймають ритм через слух і відтворюють його рухами. На теоретичному етапі вони переходять від м'язового відчуття ритму до свідомого розуміння його.

Література:

1. Аристова Л., Мусяца І. Розвиток чуття ритму на уроках музичного мистецтва в початковій школі. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2017. № 1. С. 180–183.
2. Букач М. М. Виховання почуття ритму. *Наукові праці*. 2017. Т. 291. Вип. 279. Педагогіка. С. 62–75.
3. Грітченко Т. Теоретичні аспекти проблеми організації навчальної дослідницької діяльності учнів у початковій школі. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 2(8). С. 129–138.
4. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник. для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків : Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
5. Мішеченко В. В., Кулик Л. О. Засоби формування у молодших школярів відчуття музичного ритму. *Молодий вчений*. 2014. № 4. С. 59–62.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
7. Ростовський О. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посібник. Тернопіль, 2011. 640 с.
8. Сковронський Б. В. Ритм у композиції мелодії та орнаменту. *Мистецтвознавчі записки* : Зб. наук. праць. 2010. Вип. 18. С. 296–305.
9. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. URL: <http://term.in.ua/indeks.html> (дата звернення: 23.11.2023).

Факультет педагогічної освіти

Рудь А. С.

Науковий керівник: к. пед. н. Шпіца Р. І.

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ЗНАТЬ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Одним із головних завдань сучасної школи є формування знань учнів. На уроці мистецтва школярі знайомляться з історією музичних та художніх творів. З огляду на те, що учні різних вікових груп мають різний рівень пізнавальних можливостей та інтересів, навчальний процес на уроках мистецтва повинен бути організований відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів [2].

Дослідження з проблеми формування мистецьких знань у другокласників на уроках мистецтва проводилися в Україні педагогами та науковцями, зокрема: О. П. Васильєва - автор методичного посібника "Мистецтво у початковій школі" та керівник проекту "Мистецький світ дитини", який спрямований на розвиток естетичного виховання учнів та формування у них мистецьких знань [5].

І. В. Дорошенко у своїх дослідженнях звертає увагу на важливість інтерактивних методів навчання та розвитку творчого мислення учнів.

І. В. Журавель розробив рекомендації з проблеми формування естетичної культури та мистецьких знань учнів на уроках мистецтва. У своїх дослідженнях звертає увагу на важливість індивідуального підходу до кожного учня та використання різноманітних форм і методів навчання.

О. В. Шелестун у своїх дослідженнях звертає увагу на важливість залучення учнів до творчої діяльності та формування у них естетичної свідомості.

Варто встановити, що формування мистецьких знань у другокласників на уроках мистецтва - це комплексний процес, спрямований на розвиток естетичного виховання та формування мистецької культури учнів. Включає в себе такі компоненти як знання про мистецтво, його історію, жанри та види, вміння та навички роботи з мистецьким матеріалом та технікою, розвиток творчих здібностей, формування естетичного смаку та культури [4].

Основні завдання формування мистецьких знань другокласникам на уроках мистецтва є розвиток їхніх творчих здібностей, формування естетичних почуттів і культури, поглиблення знань про мистецтво та його роль у житті людини. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні методи та прийоми, зокрема інтерактивні методи навчання, проектна методика, використання художніх матеріалів і технік.

Основні особливості формування мистецьких знань у другокласників на уроках мистецтва:

1. Залучення до творчої діяльності, що стимулює розвиток творчих здібностей та уяви дітей.

2. Розвиток емоційної та естетичної сфери учнів, формування у них емпатії та почуття краси.

3. Використання інтерактивних методів навчання, що дозволяє залучати дітей до активної участі в навчальному процесі.

4. Підбір матеріалу та завдань з урахуванням вікових особливостей дітей.

5. Використання технологій проектної діяльності, що дає можливість розвивати творчі здібності дітей та формувати у них навички роботи в команді.

6. Використання різних видів мистецтва (малювання, скульптура, графіка тощо) для розвитку різноманітних творчих здібностей дітей.

7. Створення сприятливої атмосфери на уроках мистецтва, що допомагає формувати позитивне ставлення до мистецтва та культури загалом. Врахування індивідуальних особливостей дітей та їх рівня мистецької підготовки при підборі завдань та методів навчання [1].

Отже, враховуючи ці особливості, можна створити ефективну систему формування мистецьких знань у другокласників на уроках мистецтва.

Одна з найбільш відчутних проблем – це недостатня кількість годин на вивчення мистецтва, яка не дозволяє вчителю розкрити всю культурну та естетичну складову предмету та охопити різноманітні мистецькі напрями [3]. Крім того, часто відсутні матеріально-технічна база та відповідне обладнання для занять мистецтвом, яке може ускладнювати проведення практичних занять та погіршувати якість занять.

Ще однією проблемою є брак кваліфікованих викладачів мистецтва. Вчителі мистецтва не володіють необхідними методами та навичками для викладання матеріалу та розвитку мистецьких знань учнів. Крім того, відсутність взаємодії з іншими предметами та методами викладання може обмежувати здатність вчителів ефективно розвивати мистецькі знання учнів. Ще однією проблемою є низька мотивація учнів до вивчення мистецтва. Це може бути пов'язано з відсутністю інтересу до мистецтва в сучасному суспільстві, віддаленістю учнів від практичних проблем і викликів, сприйняттям мистецтва як «неважливого» предмету.

Для вирішення проблеми формування мистецьких знань у дітей раннього віку на уроках мистецтва можна використовувати наступні підходи та методи:

1. Інтегрований підхід. Уроки мистецтва можна інтегрувати з іншими предметами, наприклад, з історією, літературою, географією. Це дозволяє створити більш комплексні уроки, на яких діти зможуть отримати більше інформації і покращити свої мистецькі навички.

2. Практична спрямованість. Важливо, щоб уроки мистецтва не були лише теоретичними, а мали практичну спрямованість. Діти повинні мати можливість створювати власні твори, використовуючи різноманітні техніки та матеріали.

3. Використання інтерактивних методів. Для залучення уваги дітей можна використовувати інтерактивні методи, такі як ігри, дискусії, дебати тощо. Це сприяє активній участі дітей в уроці та збільшенню їх мотивації до навчання.

4. Використання сучасних технологій. Сучасні технології можуть стати допоміжним засобом у формуванні мистецьких знань у дітей. Наприклад, використання комп'ютерних програм для малювання або створення анімації може зробити уроки мистецтва цікавішими та більш доступними для дітей.

5. Розвиток творчих здібностей. Важливо, щоб уроки мистецтва сприяли розвитку творчих здібностей дітей. Необхідно давати їм можливість експериментувати та вільно виражати свої ідеї [6].

Однією з ключових проблем розвитку мистецьких знань у дітей є брак вчителів образотворчого мистецтва з відповідним рівнем кваліфікації, які б не лише мали ґрунтовні знання у цій галузі, а й уміли передавати ці знання своїм учням. Наступною проблемою є обмежений час, відведений на викладання мистецтва, що ускладнює процес формування мистецьких знань.

Отже, мистецькі знання учнів другого класу розглядаємо як сукупність відомостей з різних видів мистецтва що слугують основою для утворення мистецької картини світу. Багато аспектів даної педагогічної проблеми становлять перспективи для подальшого дослідження.

Література:

1. Богданович Т. Формування мистецької компетентності молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва. *Педагогіка та психологія*. 2019. 1 (95). С. 31–34.

2. Гриньова Г. М. Особливості організації навчально-виховного процесу з образотворчого мистецтва в початковій школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 21: Образотворче мистецтво і художня освіта, 2017. 12 (16). С. 23–27.

3. Дерев'янка І. В. Формування мистецької культури учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва. *Художня освіта та інноваційні технології*. 2016. 4 (9). С. 76–79.

4. Кармаліта В. М. Формування мистецької культури молодших школярів на уроках мистецтва. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 21: Образотворче мистецтво і художня освіта. 2018. 22 (32). С. 18–23.

5. Малиновська В. В. Формування мистецької культури учнів початкової школи на уроках мистецтва. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. 1 (1). С. 147–154.

6. Стасевич В. О. Формування мистецької культури учнів початкових класів на уроках музичного мистецтва. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2019. 1 (156). С. 194–198.

Львівська національна академія мистецтв

Факультет історії та теорії мистецтва

Андрусак С. І.

Науковий керівник: проф. Кравченко Я. О.

МОНУМЕНТАЛЬНІ РОЗПИСИ МИХАЙЛА БОЙЧУКА ТА БОЙЧУКІСТІВ І ЇХ ЗВ'ЯЗОК ІЗ МИСТЕЦТВОМ ПРОТОРЕНЕСАНСУ

Однією з перших робіт М. Бойчука та його учнів стали розписи так званих Луцьких казарм — казарм 165-го піхотного Луцького полку 42-ї піхотної дивізії [1]. На жаль, під час ремонту приміщення у 1922 р. усі твори були знищені й до нашого часу дійшли лише у вигляді фотографій.

Фрески Луцьких казарм повинні були бути зрозуміли простим солдатам, тому в розписах художник поєднує традиційну візантійську схему малярства з фольклорними мотивами, з характерним для них гумором, іронією, як то образи колоритного козака Мамає чи напис «Гуляй душа без кунтуша» як гармонійне доповнення композиції.

Простежується в розписах і вплив мистецтва проторенесансу, зокрема з фресками Джотто в капелі дельї Скровеньї в Падуї, де, як зазначають дослідники, проступають питомо італійські особливості стилю майстра. Зокрема новаторським є підхід до зображення простору — кожна сцена оформлена як вузька сцена, а картинна площина функціонує як четверта стіна театру [3, р. 28–38]. Схоже можна спостерігати і в розписах Луцьких казарм, де кожна композиція вирішена як окремий твір, відмежований від інших картушем рослинного орнаменту.

Оздоблення капели дельї Скровеньї також вирізняється поєднанням граційного і монументального в образах, рухах фігур. Особлива увага приділена зображенню людини, художник зосереджується на її тілесності та емоційності. Бойчукісти застосовують схожий прийом. Використовуючи характерну для Візантії зворотну перспективу, митці вдало поєднують її з проторенесансними впливами, досліджують тему руху в композиції. Зображення видаються доволі статичними, побудованими на

чергуванні вертикальних ритмів, проте загальний спокій порушується завдяки рухам героїв, їх взаємодіям, що часто виступають смисловим центром композиції.

Наприклад, у розписі «Різання хліба» бачимо на передньому плані великий прямокутний стіл, у центрі якого зображено дві хлібини, проте головними є не вони, а троє чоловіків на другому плані. Кожен із них згинає руки в ліктях, підносячи до рота окраєць — цей рух і є визначальним, М. Бойчук зосереджується на дрібних деталях, на емоціях персонажів.

Таке зосередження композиції на одному жесті є характерним для всіх сцен Луцьких казарм; приміром, у роботі «Вечір», авторство якої приписується Т. Бойчуку, смисловим центром, що пов'язує між собою всіх персонажів, є вигин вуздечки, яку тримає юнак. Схожим є і розпис «Братання» Т. Цимлової, у якому вирішальним є жест рукостискання робітників та їхні спрямовані один на одного погляди.

Дещо відмінними є виконане майстернею оформлення Київського оперного театру до з'їзду волвиконкомів (1919). Більшість розписів виконував не сам М. Бойчук, а його учні — вони відмовляються від візантійських та проторенесансних впливів, надаючи перевагу дещо наївній, зрозумілій для мас народно-лубочній манері. Таке рішення зумовлене тиском з боку замовника, який основною метою розписів називав «агітаційно-пропагандистське призначення».

Повернення до проторенесансної стилісти відбулося в розписах, виконаних учнями М. Бойчука у Київському художньому інституті в 1924 р. Важливе значення цих робіт полягає в тому, що вони були першим виходом на стіну відновленої фрески — давно забутої, втраченої техніки монументального малярства [2, с. 67]. Цю технологію М. Бойчук вивчав і практикував згідно з трактатом «Про живопис» Ченніно Ченніні.

Наївна лубочна тематика набуває нового пластичного рішення. У фресці «Робітник» В. Седляра бачимо виразний монументальний образ. Моделюючи форму ритмічними чергуваннями площин, художник надає їй об'ємності. Постаць сповнена внутрішньої експресії та динамічності, що чітко простежується у зображенні обличчя, написаного лише за допомогою лінії. Чоловік видається замкненим у вузькому, дуже тісному просторі, проте все одно з'являється відчуття руху. Митець досягає цього шляхом взаємодії фігури з порожнім довколишнім простором, що підсилює виразність силуету. Відчувається вплив малярства Джотто.

Ще однією важливою роботою школи стали фрески, виконані в 1928 р. для Селянського санаторію імені ВУЦВК на Хаджибейському лимані під Одесою. Жанрова структура фресок поєднувала портретні композиції та тематичні розписи, зміст яких, згідно із соціальним замовленням часу, мав відобразити, з одного боку, бідне, пригнічене життя українського селянства до революції, а з іншого — визволення і радість, що принесла радянська влада [2, с. 123].

Незважаючи на відкрито пропагандистський вибір тематики, в стилістиці фресок бойчукісти зберігають притаманні для них упливи проторенесансу, зокрема живопису Джотто. Насамперед це помітно в проблематиці вирішення простору, розміщення в ньому людини.

У роботах з'являється елемент оповідності, як, приміром, на фресках К. Гвоздика «Революція на селі» та «Розподіл панської землі». З характерних рис школи можна завважити нашарування планів один на одного, певну поліпросторовість, переважання вертикально-горизонтальної структури — риси, успадковані з мистецтва Візантії. Утім,

головним все ж є зображення людини — наслідуючи розписи Джотто, художник ретельно організовує фігури, запозичує прийом показу людини зі спини чи відображення її лише фрагментарно, що надає події більшої правдивості й водночас допомагає композиційно виділити найголовніше. Вплив італійця помітний і у використанні динамічних ракурсів для посилення руху, за допомогою якого створюється зв'язок із глядачем.

Бачимо у фресках і звернення до засад гуманізму. Приміром, образ жінки з роботи «Селянська родина» А. Іванової сповнений духовності. Художниця звертається до відображення емоційності, внутрішніх переживань. Композиційно й символічно зображення ототожнюється з роботою М. Бойчука «Дівчина з косою і квіткою». Однак, замість витонченої ніжної квітки, в руках зображено серп, як того вимагали принципи нового радянського мистецтва.

Отже, виконуючи спільні фрескові розписи, бойчукісти спиралися на досвід візантійського малярства, гармонійно поєднуючи його з художніми здобутками майстрів проторенесансу, зокрема Джотто. Митці мали певну художньо-стилістичну базу, яка виокремлювала їх як представників однієї школи, проте доповнювали розписи власними мистецькими спостереженнями, надаючи творам самотійного звучання.

Література:

1. Білокінь С. Михайло Бойчук і його школа [Електронна копія]. Київ : Мистецтво, 2010. 256 с. URL: <https://www.s-bilokin.name/Culture/Bojchuk.html>. (дата звернення: 23.11.2023)
2. Соколюк Л. Михайло Бойчук та його школа. Харків : Видавець Савчук О., 2014. 386 с.
3. Adams L. S. Italian Renaissance art. London & New York: Routledge, 2018. 436 p.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Мартиненко А. С.

Науковий керівник: доц., к. філол. н. Сіроштан Т. В.

ЕСТЕТИКА СЛОВА В РОМАНІ «ЗАБУДЬ-РІЧКА» БРАТІВ КАПРАНОВИХ

Творчий доробок Братів Капранових відображає актуальні проблеми сучасного українського суспільства. Тематика творів авторів-постмодерністів охоплює часи Незалежності, Євромайдану і аж до сьогодні. Дуже часто можемо побачити на сторінках аналізованих романів зіткнення різних доль, поглядів, історій, навіть світів. Для досягнення майстерного висвітлення задуму письменників особлива увага приділяється стилістичним засобам української мови.

На сьогодні творчість Братів Капранових привертає увагу філологів, наприклад: Т. Крупеньова вивчала особливості ономастикону творів письменника [4], К. Оселедько – концепт "відьма" [6], С. Гузенко – вербалізацію категорії оцінки [3], І. Береза – інтерпретацію образу жінки-відьми [1], Д. Лук'яненко – народознавчу домінанту їх

творів [5] тощо. Це пояснюється тим, що проза письменників надзвичайно цікава, актуальна, користується популярністю в українського читача. Проте наявні публікації мають несистемний характер, не дозволяють отримати повне уявлення про мовні особливості творів зазначених авторів. Це обумовлює потребу докладного вивчення творчості письменників.

Метою нашої розвідки є визначити специфіку лексико-граматичного матеріалу роману «Забудь-річка» Братів Капранових, що використовується з певною естетичною настановою.

На лексичному рівні, згідно з нашими спостереженнями, у прозовій мові Братів Капранових традиційно для художньої літератури поширеними є епітети (*веселенька сукенка, божевільні гроші, легкий сніг*), метафори (*гострота сприйняття притупилася; весь інтернет пістрявів фотокартками господарів життя, в Уляни знов похололо серце*), рідше – порівняння (*Уляна вже й сама стала гарячою, як ця лінія; Жіночі голоси дзвеніли, як Великодні дзвони*), гіперболи (*Мільйони людей одночасно опинилися у пастці і почувалися кинутими напризволяще* [2, с. 495]). Особливо яскраво запам'ятовуються персоніфіковані образи. Наприклад, читаємо такі рядки про столицю: *У суботу Київ зачався під снігом, скоцюрбився, зник, заліг, неначе у великому сніговому барлозі* [2, с. 503]. Наведені засоби надають текстам образності, художньої виразності, підкреслюють думку авторів.

Цікавою ознакою творчості письменників є використання оцінних слів з метою емоційного забарвлення оповіді, відображення авторського ставлення до подій і героїв, що змальовуються у творі, а також для створення відповідного настрою в читача. Це дієслова з оцінним значенням (*тицьнути, угнобити, облажатися*), прикметники (*божественний, гарненький, похмурий*), прислівники (*певно, безпомічно*), іменники (*страх, паніка*). Найкраще емоції персонажів твору передають вигуки й звуконаслідувальні слова: *Не «трохи начебто», а смак дитинства! – решту квітів вона з'їла сама. – М-м-м-м!* [2, с. 66]; *А потім – бац! Точніше – бац-бац!* [2, с. 7]. З такою метою використовуються і фразеологізми (*хлібне місце, ні риба ні м'ясо, метати блискавки, два чоботи пара*).

Згідно з нашими спостереженнями, у текстах Братів Капранових часто трапляються слова, що не належать до літературної мови, тобто елементи сленгу, жаргону, навіть лайлива лексика (вульгаризми) (*патли, петеушники, гребти, придурки*). У деяких випадках застосовуються терміни різних галузей науки, техніки, спорту, що дозволяють точно й однозначно передати думку, відкрити читачеві особливості життя представників окремих професій тощо (*евфемізм, протокол, фланг*). Нерідко з такою метою використовуються професіоналізми: *Чота Шагути мала на озброєнні радянський кулемет ДП, кілька «десяток» СВТ, з яких одна снайперська, п'ять «папаш»-ППШ, три «фінки» плюс кіси та гранати – арсенал цілком придатний для невеличкої операції* [2, с. 257].

На окрему увагу заслуговують синтаксичні особливості аналізованого роману. На наш погляд, ознакою твору є те, що в ньому письменники використовують усе різноманіття мовних одиниць цього рівня з метою не лише передати авторський задум, але й створити відповідний настрій у читача, викликати певні емоції, задовольнити його естетичні потреби.

Брати Капранови з різною стилістичною метою неоднаково використовують різноманітні синтаксичні ресурси української мови. Для змалювання швидкої зміни подій – парцельовані конструкції, неповні речення. Для помірної оповіді – складні синтаксичні конструкції, нагромадження однорідних членів речення тощо. Наприклад, у наступних рядках відчуваємо хвилювання героїні: *Ну що такого сталося? Зранку пішов на роботу, зараз поза зоною... Але треба було знати Віку. Із своїм благовірним вона поводитися, як типова ідіше-моме з власною дитиною. Навіть не типова, а вкрай затята* [2, с. 145]. Як бачимо, короткі речення (майже позбавлені другорядних членів), парцельовані конструкції, обірвані речення сприяють передаванню хвилювання й розгубленості Віки – персонажа роману «Забудь-річка». Схожі емоції містять також такі рядки твору: *Уляна подумала про це і вирішила набрати Степана, однак безрезультатно. Він був поза зоною. Певно, в повітрі* [2, с. 499].

Складні речення з різними видами зв'язку, ускладнені однорідними членами, дозволяють створити повільну докладну оповідь про події, як-от: *Хіба що метрополітен прокинувся і спокійно, наче нічого не сталося, ганяв під землю свої поїзди – проте інтернет не так радів цьому, яке обурювався тим, що влада не перевела метро на цілодобовий режим, що було б цілком логічним* [2, с. 499].

Точно й влучно передати думку, змалювати в уяві читача відповідну картину вдається за допомогою антитези, а саме: *Людей на вулицях було мало, зате машин не поменшало...* [2, с. 494].

Інколи натрапляємо на анафори: *І келих з шампанським упав на паркет, розливши пінну рідину, але не розбився, бо пластиковий. І чорна оливка, яку вона взяла губами, раптом стала спільною з ним власністю... І колготки не хотіли зніматися...* [2, с. 402]. Повторення сполучника *і* на початку кількох речень передає хід подій, створює ефект наростання, тобто градації. Порівняймо також: *Це звучало гарно. Це звучало рішуче* [2, с. 9]. У цьому випадку повторюється частка *це*, яка підкреслює думку, додає відчуттям героїні твору впевненості.

Отже, аналіз стилістичних засобів української мови, які використовують у своїх творах Брати Капранови, дозволяє стверджувати, що письменники мають свій особливий авторський стиль, який виокремлює їх із когорти сучасних майстрів пера. На нашу думку, в аналізованих творах не надається перевага якомусь одному стилістичному прийому чи засобу. Проте поєднання різних стилістичних можливостей лексичного та синтаксичного рівнів дозволяє говорити про своєрідну манеру оповіді, яка характеризує саме цих письменників.

Література:

1. Береза І. Ю. Українська відьма: від Гоголя до Капранових. *Література та культура Полісся*. 2009. Вип. 53. С. 54–61.
2. Брати Капранови. *Забудь-річка*. Роман. Київ : Нора-друк, 2016. 544 с.
3. Гузенко С. В. Вербалізація категорії оцінки у творах Братів Капранових. URL: <http://surl.li/nzlnk> (дата звернення: 23.11.2023).
4. Крупеньова Т. І. Особливості ономастикону творів Братів Капранових. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24(1). С. 117–124.

5. Лук'яненко Д. В. Народознавча домінанта романів Братів Капранових. *Науковий вісник Миколаївського державного університету. Філологічні науки*. Вип. 22. Миколаїв, 2009. С. 210–215.

6. Оселедько К. Концепт «відьма» у романі Братів Капранових «Кобзар 2000». URL: <http://surl.li/nzkmk> (дата звернення: 23.11.2023).

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Педагогічний факультет

Вахнован І. М.

Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є.

СПОРТИВНЕ СВЯТО З ЕСТЕТИЧНОЇ ТОЧКИ ЗОРУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Головна мета спортивного свята – це активна рухова діяльність усіх дошкільників, тому вихователям потрібно слідкувати за тим щоб ніхто з дітей не був просто глядачем. Потрібно, щоб усі дошкільники, які задіяні на святі разом і почергово брали участь у всіх номерах [1, с. 18].

Зазвичай спортивне свято починається з вітання чи інсценівки знайомої дошкільникам казки, його початок завжди інтригуючий та захоплюючий. Важливе значення в святі мають сюрпризні моменти, їх можна передбачити кілька маленьких й один великий – головний сюрприз. Великий сюрприз виражає головну ідею свята і пов'язаний із роздачою подарунків чи частувань для дошкільників. У сюрпризній частині свята зазвичай, беруть участь дорослі, тому що треба не просто виступити, а зіграти. Сюрпризний момент готується в таємниці від дошкільників [2].

Велике значення має оформлення залу чи майданчика до свята, що повинно підкреслювати тему та мету цього свята. Оформлення повинне бути яскравим, доступним дітям. Своєрідним атрибутами свята є спортивний одяг і взуття дітей [3, с. 31].

Заздалегідь, продумуються форми заохочення дошкільників за виконання вправ, першість в естафетах, винахідливість та спритність. Нагороди, заохочення можуть бути різними: медалі, вимпели, значки, емблеми, дипломи, кубки. Найбільш раціональні колективні нагороди для команд [4, с. 13].

Методично правильно організована робота з підготовки та проведення спортивних свят сприятиме своєчасному оволодінню ними руховими навичками та вміннями, формуванню ЗСЖ [5, с. 48].

Проведення спортивних свят та розваг з старшими дошкільниками створює умови для емоційно-психологічного благополуччя дітей, оскільки має великий вплив на розумовий розвиток, виховання характеру, волі, моральності, створює певний духовний настрій, пробуджує інтерес до самовираження, сприяє кращому засвоєнню знань про ЗСЖ [6, с. 140].

Спортивні свята є дієвою формою організації дозвілля дітей, ефективним засобом популяризації здорового способу життя серед дітей старшого дошкільного віку.

Література:

1. Бабюк Т. Й. Характеристика типів здорового способу життя дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2011. Вип. 4. С. 17–25.
2. Бутенко В. Г. Підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників засобами ігрової діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Суми, 2018. 23 с.
3. Гаращенко Л. В. Цінність здоров'я дітей дошкільного віку як чинник гуманного виховання. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 2. С. 29–35.
4. Замрозевич-Шадріна С. Проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. *Обрії*. 2014. Вип. № 2 (39). С. 12–14.
5. Калуська Л. В. Бережи здоров'я змалку : авторська програма. Харків : Ранок-НТ, 2007. 96 с.
6. Нестеренко В. В. Проблема виховання у дошкільників навичок здорового способу життя. *Наука і освіта*. 2015. № 9. С. 138–14.

Педагогічний факультет

Дробушко Ю. Б.

Науковий керівник: проф., к. філос. н. Дорога А. Є.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Патріотичне виховання – це цілеспрямований процес взаємодії педагогів та дітей, який спрямований на формування патріотичних поглядів, переконань, патріотичних почуттів, шанобливого ставлення до історичного минулого Батьківщини та успадкованим від неї традиціям, емоційно забарвленого прагнення служити інтересам Батьківщини [5, с. 89]. Проблема патріотичного виховання потребує уваги та обговорення в суспільстві, і рішення повинні бути спрямовані на забезпечення балансу між розвитком глибокого патріотизму та захистом інших цінностей, таких як громадянська свідомість і толерантність. Патріотичні почуття дітей старшого дошкільного віку проявляються в їх інтересі до сім'ї, виражаються як сукупність позитивного ставлення дитини до місця, де вона народилася, до історії та культури, активну участь у збереженні всього цінного, що було створено минулими поколіннями. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку має особистий приклад дорослих, оскільки діти значно раніше переймають певне емоційне ставлення, аніж починають засвоювати знання [3].

У педагогічній науці патріотизм визначають як моральну якість особистості (Т. Анікіна, І. Бех, К. Чорна, А. Родіна та ін.), комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих якостей особистості, або системну якість, що становить духовно-моральну основу

особистості, (А. Богуш, Н. Лисенко, О. Олексюк), як інтегральну комплексну якість (С. Заволока, Л. Шкрєбтїєнко, Н. Гавриш, К. Крутїй, М. Качур, О. Коваль, В. Шадура, І. Газїна, О. Каплуновська).

Патріотизм, як вважають сучасні дослідники, не може виявлятися лише в контексті любові до Батьківщини. Нині йде жвава науково-теоретична дискусія про сутність патріотизму, його моральні підвалини, формати його виховання, яка не тільки не слабшає, а й набуває рис однієї з провідних тем гуманітарних досліджень [2, с. 3].

В ранньому дитинстві дітей вчать любити Батьківщину, її культуру та традиції, формують національну самосвідомість, відчуття єдності, почуття обов'язку перед Батьківщиною. У процесі виховання у дітей дошкільного віку гордості за свою країну, любові до Батьківщини, її культури, історії, природи, людей, до свого рідного краю використовуються різноманітні педагогічні засоби, основним серед яких вважається художня література.

Художня література – це вид мистецтва, у якому слово є основним засобом образного відображення життя, це одна з форм освоєння світу, що відбиває багатство та різноманітність духовного життя людини [1, с. 11].

Старший дошкільний вік належить до стадії початкової соціалізації та характеризується податливістю, навіюваністю, довірливістю, схильністю до наслідування, вірою в авторитет педагога, що створюють сприятливі передумови для цивільно-патріотичного виховання дітей. Саме у цьому віці закладаються основні риси особистості майбутнього громадянина своєї Вітчизни, тому патріотичне виховання як одне з пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти розглядається невід'ємною частиною духовно-морального розвитку особистості.

До старшого дошкільного віку діти знайомі з багатьма видами усної народної творчості, яка є важливою частиною культури і традицій багатьох народів і включає в себе різноманітні форми виразу, такі як народні казки, легенди, приказки, загадки, пісні, рими, оповідання та багато інших. Разом з тим, у цей віковий період особливого значення набувають лічилки, скоромовки, чарівні казки. До творів для дітей дошкільного віку входять обрядові пісні, скоромовки, чистомовки, казки та небилиці (народні та авторські). Розповіді, як літературний жанр, також мають свої характерні особливості, що дозволяють використовувати їх під час вирішення завдань патріотичного виховання. Знайомство з усною народною творчістю є важливим елементом культурної освіти для дітей, допомагаючи їм розуміти і поважати свою культурну спадщину та спільні цінності.

Використання дитячої художньої літератури як засобу патріотичного виховання під час роботи з дітьми проходить при створенні педагогом умов та при доборі конкретних методів, спрямованих на формування патріотичних уявлень, а згодом – громадянської позиції. Саме у літературі народний педагогічний досвід використовує найприродніші та найнеобхідніші форми розвитку, мислення, кмітливості, гумору, сатири, трудових та фізичних навичок, причому вони представлені в художній формі.

Художня література виконує різноманітні функції і її вплив на читачів може бути дуже різним. Вона дозволяє збагачувати життя та надавати можливість краще розуміти себе та світ навколо себе.

Особливі функції художньої літератури:

1. Розвага і розважання: Художня література дозволяє читачам втекти в інші світи, переживати пригоди та відчувати різні емоції. Вона надає можливість відпочити, розважитися і відчути радість від читання.

2. Освіта і навчання: Художня література може передавати важливі уроки про історію, культуру, суспільство та людську природу. Вона надає читачам можливість розширити свої знання і розуміння світу.

3. Розвиток мовних навичок: Читання літератури сприяє розвитку мовних навичок, розширенню словникового запасу та покращенню навичок виразного письма.

4. Спонування до роздумів: Художня література часто ставить перед читачем складні питання та спонукає до роздумів над моральними, етичними та філософськими аспектами життя.

5. Відображення суспільних та культурних аспектів: Художня література може відображати різноманітні культурні, історичні та суспільні аспекти життя суспільства, допомагаючи читачам краще розуміти світ.

6. Сприяння емпатії: Романи та оповідання можуть розповідати про життя різних персонажів, допомагаючи читачам розібратися в їхніх почуттях та долі. Це може сприяти розвитку емпатії та кращому розумінню інших людей.

7. Вираження та терапія: Читання може слугувати засобом вираження емоцій та відповідати на власні особисті потреби та стан психіки.

8. Стимулювання творчості: Художня література може надихати читачів на власну творчість та письмо.

Отже, патріотичне виховання – це процес формування у людей патріотичних цінностей, готовності до відданості та відповідальності перед своєю країною. Цей процес спрямований на стимулювання глибокого патріотичного відчуття та приналежності до власної культури, історії, традицій та спільного досвіду. Зазначимо, що художня література як одна з форм осмислення світу, що відображає розмаїття духовного багатства людини, є одним з найдієвіших засобів патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. У літературі народний педагогічний досвід використовує найприродніші та найнеобхідніші форми розвитку, мислення, кмітливості, гумору, сатири, трудових та фізичних навичок, причому вони представлені в образній формі. Важливо усвідомлювати роль літератури у справі патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку і вміло використовувати можливості цього виду творчості для досягнення конкретно поставленої мети.

Література:

1. Антонець Н. Б. Книга як засіб формування національної свідомості дітей: з історії видання української навчальної літератури. *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: «Щоб у серці жила Батьківщина»*: зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. і XXIII Всеукр. пед. читань: 15–16 верес. 2016 р., м. Луцьк / Нац. акад. пед. наук України, Укр. асоц. ім. Василя Сухомлинського, Волин. ін-т післядиплом. пед. освіти ; редкол.: Сухомлинська О. В. та ін. Луцьк, 2016. С. 7–11.

2. Бех. І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. *Рідна школа*. 2015. № 1–2. С. 3–6.

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : «Академвидав», 2015. 448 с.

4. Солодуха О. В. Національно-патріотичне виховання дошкільників засобами художньої літератури. Підбірка народних казок та оповідань : каліф. роб. ; науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент К. Є. Суятинова. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 81 с.

5. Шадура В П. Технологія формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку. Кваліф. роб. Ніжин, 2019. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1453/1/Shadura%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82.pdf> (дата звернення: 23.11.2023).

Педагогічний факультет

Задніпрянець О. В.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ

Казкотерапія використовується для розв'язання різних психологічних проблем у дітей та дорослих. Основною метою казкотерапії є покращення психічного стану людини, зниження рівня тривоги, страхів, депресії та інших негативних емоцій. Казкотерапія може допомогти людині розкрити та зрозуміти свої почуття, дати можливість позбутися негативних емоцій, покращити соціальні навички, а також збільшити самовпевненість.

Казкотерапія є досить гнучким методом, що може бути використаний у різних сферах: від розвитку дитини до професійного розвитку дорослої людини. Вона може допомогти людині розв'язати проблеми, пов'язані зі стосунками, самооцінкою, розвитком особистості, а також при тривогах та депресії. Казкотерапія може бути використана як самостійний метод, так і у поєднанні з іншими методами психотерапії. Вона є безпечним та ефективним методом для подолання різних психологічних проблем.

Казкотерапія є ефективним методом для подолання тривожності у дітей раннього віку. Казкотерапія – це форма психотерапії, в якій використовуються казки для спілкування з пацієнтом. Казкотерапія може допомогти дитині розуміти свої почуття, покращити її соціальні навички та збільшити її самовпевненість. Ось декілька способів, які використовуються в казкотерапії для подолання тривожності у дітей раннього віку:

1. Казкові герої. Використання казкових героїв для зображення певних почуттів може допомогти дитині відчувати, що вона не сама зі своїми почуттями. Казки можуть також допомогти дітям знайти рішення для вирішення своїх проблем.

2. Зображення емоцій. Використання казок для зображення емоцій може допомогти дитині зрозуміти свої почуття. Для цього можна використовувати казки, в яких описується, як герой почувався в різних ситуаціях та як він зміг впоратися зі своїми почуттями.

3. Інтерактивні ігри. Інтерактивні ігри на основі казок можуть допомогти дітям відчувати себе більш комфортно в психотерапевтичній ситуації. Ігри можуть бути

розроблені, щоб допомогти дитині зрозуміти, які є правильні та неправильні способи вирішення проблем.

4. Релаксаційні техніки. Використання релаксаційних технік, таких як дихальні вправи та медитація, може допомогти дитині знизити рівень тривоги та зосередитися на своїх почуттях.

Казкотерапія є важливою методою психотерапії, оскільки допомагає людям зрозуміти та розв'язати психологічні проблеми, зменшити тривогу та стрес, покращити самопочуття та психічний стан. Казкотерапія використовує казки як інструмент для розвитку особистості та лікування психічних проблем. Казки допомагають відчувати глибинні емоції, які зазвичай знаходяться в підсвідомості, а також забезпечують можливість знайти новий підхід до вирішення проблеми. Казки також надають можливість розвинути уяву та креативність.

Казкотерапія використовується в різних галузях, включаючи педагогіку, психологію, соціальну роботу та медицину. Вона може допомогти дітям розвиватися та вирішувати проблеми, пов'язані з емоційними станами, поведінкою, стосунками з батьками та однолітками. Казкотерапія також може бути корисною для дорослих, які стикаються з тривогами, депресією та професійними проблемами.

Важливість казкотерапії полягає в тому, що вона є безпечним та ефективним методом лікування психічних проблем, який може допомогти людям знайти внутрішню гармонію та зосередитися на позитивних аспектах життя. Вона надає можливість зрозуміти свої емоції та почуття, розвинути творчість та креативність, а також знайти нові рішення проблем.

Література:

1. Аландаренко Ю. Страхі дітей. Шляхи подолання : семінар-тренінг для вчителів молодших класів. *Шкільному психологу. Усе для роботи* : Науково-методичний журнал. 2014. № 9. С. 26–30.

2. Бабарикіна І. В. Психологічні особливості корекційної роботи зі шкільними страхами. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Психологія*. Харків : ХНУ, 2011. Вип. 45. № 937. С. 18–20.

3. Єнгалічева І. В. Казкотерапія як один із методів корекційно-розвиваючої роботи з педагогічно занедбаними учнями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2019. Випуск 25. С. 70–72.

Педагогічний факультет

Малахова І. О.

Науковий керівник: доц., к. пед. н. Лобанчук О. А.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

Розвиток творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку є однією з актуальних завдань закладу дошкільної освіти, оскільки розвиток творчого потенціалу

є однією із цінностей дошкільної освіти. Задля розвитку творчих задатків та здібностей у дітей старшого дошкільного віку варто застосовувати дійсно ефективні та неординарні методи і засоби роботи.

Відомим є той факт, що малювання є універсальним видом діяльності, який так люблять діти, а також який виконує такі завдання: розвиток дрібної моторики, сприймання, мовлення, уяви, орієнтування у просторі, мислення та ін. Проблема розвитку творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобом нетрадиційних технік малювання є актуальною.

Поняття «творчість» має різноманітне пояснення та проявлення. Воно поєднується з творчим потенціалом, творчими можливостями та здібностями, творчим мисленням, творчою активністю, творчою особистістю та працею та ін. Творчість – це певний процес створення особистістю унікального продукту на основі власного досвіду та має здібності до цього.

Відомий український педагог В. Сухомлинський є одним із першим, хто надав великого значення саме дитячій творчості, порівнюючи її з «живою водою», яка надає дитині свіжі сили та допомагає долати будь-які труднощі та перешкоди на своєму шляху. На думку В. Сухомлинського творчість має починатися там, де інтелектуальні та естетичні надбання стають засобами пізнання, опанування, перетворення світу, а особистість людина поєднується з її духовними надбаннями [6].

На думку А. Лукановської, творчий потенціал – це певне внутрішнє джерело творчості, що є взаємодією якостей та властивостей особистості, які здатні реалізуватися у конкретному творчому акті. Дослідниця вважає, що у філософському плані, творчий потенціал розглядається як синтетична якість індивіда, яка характеризує міру її можливостей ставити та вирішувати нові завдання у певній сфері діяльності, яка має суспільне значення [3].

І. Волощук у своїх дослідженнях зазначає те, що творчий потенціал визначається основними формами прояву психіки людини: пізнавальними процесами, емоційно-вольовими процесами, психічними станами та якостями і тощо. Можна зробити висновок, що творчий потенціал особистості має загальнолюдську природу [1].

Ц. Сунь стверджує, що творчий потенціал можна визначати як інтегративну властивість, яка формується на основі задатків у процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем, а також є результатом розвитку її психічних процесів і умовою успішної життєдіяльності [5].

М. Ніколенко та Т. Атрошенко вважають, що нетрадиційні техніки є певним поштовхом до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, а також вираження індивідуальності через художню діяльність. Застосовуючи та поєднуючи різноманітні способи вираження в одному малюнку, діти навчаються самостійно вирішувати, яку техніку їм використати для того, щоб образ вийшов яскравим та виразним, що сприяє розвитку креативного мислення, яке є одним із основних компонентів творчого потенціалу [4].

На думку О. Заєць використання нетрадиційних технік малювання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку є доцільним та ефективним, оскільки малювання є улюбленим засобом відображення дійсності дитиною; нетрадиційні техніки малювання дають можливість виявити творчі здібності у дитини. Завдяки технікам малювання процес розвитку творчості стає цікавим та захоплюючим. Нетрадиційні техніки

малювання сприяють тому, щоб заняття проходило у творчій атмосфері з використанням різних способів заохочення [2].

Таким чином, можна визначити творчий потенціал як здатність особистості створювати унікальні продукти на базі власного досвіду. Компонентами творчого потенціалу можливо визначити наступні: пізнавальна та емоційно-вольова сфера, якості та риси особистості, креативність тощо.

Для розвитку творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку слід використовувати неординарні та захоплюючі методи, які сприятимуть прагненню дітей створювати різноманітні вироби та продукти творчості. Одним з таких методів вважається нетрадиційні техніки малювання. Серед нетрадиційних технік малювання визначають наступні: малювання пальчиком, малювання жмаканим папером, малювання на зволоженому папері, ляпкографія, аерографія, малювання свічкою, малювання шматками овочів, набрызк, малювання зубною щіткою і тощо.

Нетрадиційні техніки малювання є тим засобом, котрий допомагає розвивати у дітей старшого дошкільного віку не тільки творчий потенціал, а і пізнавальні та емоційно-вольові процеси. Цей метод можна використовувати як арт-терапію для дітей з різними порушеннями у розвитку.

Отже розвиток творчого потенціалу у дітей старшого дошкільного віку є невід'ємною складовою роботи з дітьми, оскільки це сприяє гармонійному та всебічному розвитку у подальшому. Різні нетрадиційні техніки малювання є гарним засобом роботи, який сприяє не тільки розвитку творчого потенціалу, а й креативності, мислення, уваги, уяви та інших пізнавальних процесів. Нетрадиційні техніки є доцільними у роботі з дітьми старшого дошкільного віку та позитивно впливає на розвиток дітей як творчої та креативної особистості.

Література:

1. Волощук І. Науково педагогічні основи формування творчої особистості. Київ : Пед. думка, 1998. 160 с.
2. Заєць О. Розвиток творчих здібностей старших дошкільників засобами нетрадиційних технік малювання. *Наукові пошуки XXI століття: молодіжний вимір*: Матеріали III Міжнародної дистанційної науково-практичної конференції. Київ, 2015. С. 106.
3. Лукановська А. Творчий потенціал особистості: структурні компоненти. *Проблеми сучасної психології*. Збірник наукових праць. 2010. № 8.
4. Ніколенко М., Атрошенко Т. Нетрадиційні техніки малювання як засіб формування креативного мислення дітей старшого дошкільного віку. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку*. 2021. № 69. С. 84–87.
5. Сунь Ц. Сутність поняття творчий потенціал особистості. *Педагогічний альманах*. 2017. № 36. С. 29–33.
6. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. I : Методика виховання колективу. 1976. 637 с.

Мінько О. П.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Семенюк К. С.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРРІДІАНСЬКОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНОМУ ЕСТЕТИЧНОМУ ПІЗНАННІ

Теорія знаку та деконструкції французького філософа літературознавця Ж. Дерріда привертає увагу сучасних дослідників естетики. Дерридівський підхід змінив сприйняття культурно-історичних закономірностей та став основою інтерпретації сучасного мистецтва, яке вже неможливо розглядати, застосовуючи виключно формальний аналіз. Тема статті актуальна для міждисциплінарних досліджень, що працюють з урахуванням внеску Ж. Дерріда до сучасної естетичної науки. Аналіз критики структуралізму дає нові пізнавальні можливості осягнення дискурсу, викликаного глобальними змінами характеру сучасної культури та практик її осмислення.

В повсякденні та наукових колах загальноприйнятою є взаємодія з твором, яку метафорично позначають як «читання». Вона ґрунтується на припущенні, що відносини значень, з яких складається твір (іншими словами «текст»), утворюють структуру, в свою чергу пов'язану зі схожими структурами. Часто «читанням» називається з'ясування структури «тексту» (твору) та ототожнення сутності знайденої структури з сутністю «тексту». В історії філософії цей підхід називається структуралістським.

Структуралістське «читання» допускає, що віднайдена структура міститься в предметі мистецтва ще до акту його пізнання та реально відповідає сутності твору, є його істиною. Проте при уважнішому розгляді стає помітним, що пізнання структури передбачає не стільки її виявлення в «тексті», скільки конструювання структури. Якщо ми слідуємо феноменологічній ідеї інтенційності, правдивим буде твердження про те, що свідомості властиво конструювати об'єкти, які вона пізнає. Отже, якщо твір стає предметом уваги, то у взаємодії з ним конструювання уникнути неможливо. Щоб «прочитати» твір, його треба перевести в «текст», принаймні уможливно. Таке транскрибування естетичного об'єкту штучно виокремлює його елементи та зводить їх до значень, що далі вписуються в структуру. Але чи можливо, підтягуючи значення твору з метою перетворення його у «текст», роблячи твір «читабельним», дістатися його (самого його, а не створеного «тексту») істини?

Проте навіть припустивши об'єктивність та природність такого підходу, помітним залишається інший невідомий для структуралістського «читання» аспект: конструювання однієї лише структури твору не вичерпує багатоманіття самого «тексту», а також не відображає умови його данності. Враховуючи епістемологічні похибки структуралізму, набагато доречнішим видається створення «тексту», який не робить вигляд, що він тотожний твору. Таким текстом може бути «текст» про твір, «текст» про «текст», або краще навіть «текст» «поблизу»/«навколо» твору, «поруч» з ним. Таке «писання» тексту про твір, на відміну від «читання» самого твору дозволить

принаймні виявити повагу до істини твору, хоча й не обов'язково дасть доторкнутися до неї.

Французький філософ Жак Дерріда в ряді своїх робіт демонструє подібний спосіб. До прикладу, в кінострічці «Нотатки про сліпців» Дерріда, супроводжуючи відповідні зображення, обговорює не стільки сенси та значення елементів, скільки вивчає дію зображених елементів та визначає їх значимість для самого медіуму живопису та рисунку. Інакше кажучи, він осмислює «перформанс» твору, те, як твір показується та на що вказує цим показом. В наслідок врахування цих аспектів філософ підходить до фундаментальних для європейського мистецтва закономірностей, які суперечать загальному уявленню про створення та сприйняття художніх творів. Зазвичай образотворче мистецтво, що асоціюється з репрезентацією та мімезисом, пов'язують з відтворенням здатностей бачити та споглядати. Проте, зауважує Дерріда, у фільмі, умовою художнього зображення є радше сліпота. По-перше, це пов'язано з тим, що нанесення ліній як основна дія, яку робить художник, більше схоже на орієнтування сліпого в просторі, ніж на бачення зрячого. Художник начебто вгадує лінії реальних предметів, дістаючи їх з порожнечі. По-друге, точка зору, з якої глядачі дивляться на картину, часто виявляється не тим місцем, з якого видно те, що відбувається «всередині» зображуваного. З точки зору художника, який малює автопортрет, місце глядача знаходиться за площиною рисунку або картини. Отже, його погляд закінчується там, де починається площина зображення, яку бачить глядач. Відтак художник не добачає в напрямку, у якому дивиться та є сліпим до тих, кому показує рисунок [2]. Виявляючи вказані протиріччя, Дерріда переорієнтовує акт конструювання, «писання» «тексту» твору з меж одного лише твору. Відносини між художником, зображенням та глядачем, які вважаються «зовнішніми», виявляються глибоко «внутрішніми» для самого твору. Завдяки такому розширенню об'єкта пізнання помітним стають «додатки», що супроводжують та, як буде показано далі, визначають сутність сприйняття твору мистецтва.

В своїй книзі під назвою «Істина у живописі» Дерріда, коментує роздуми Іммануїла Канта щодо рамок та колон, які стають частиною оформлення творів образотворчого мистецтва. Такі обрамлення та підпори називаються парергонами (parergon). Дерріда зазначає, що межі між твором, парергоном та «зовнішнім» є одночасно невловимими та нерухомими. Доповнення до творів у вигляді рамок та колон не можуть бути незалежні, але й не можуть бути повністю вписані в твір. Не завершені спроби виправдати існування цих доповнень Кантом лише підтверджують неспроможність повного пояснення природи взаємозалежності творів та «доповнень». Дерріда робить висновок, що в цій неможливості викриваються й самі засоби репрезентації, функція яких не може бути визначена до кінця. Більше того, в недоступності вичерпного розуміння й полягає їх істина та ключ до взаємодії з творами мистецтва [1, р. 15–149].

Для ґрунтовнішого підтвердження цієї тези Дерріда відтворює чисельні дискусії щодо «Черевиків» Ван Гога та їх сенсу. Симпатизуючи висловлюванням Антонена Арто, Дерріда призупиняє «читання» біографії художника та інструменталізацію, до якої вдавалися його попередники, та протиставляє їм недоступність, що невід'ємно супроводжує живопис та естетичне переживання. «Черевики» Ван Гога, на думку Дерріда, роблять не більше ніж те, що залишають глядачів з проживанням недоступності, а відтак з переживанням художнього твору як такого. Розрізнення

суб'єкту, об'єкту або конфлікту «всередині» самого твору нічим не допомагає у пізнанні «Черевиків» [1, р. 381].

Підсумовуючи, можна ствердити, що одного лише виявлення структури твору не достатньо для вичерпного пізнання істини твору. Остання може розподілятися між самим твором, художніми засобами та парергонами, проявляти себе в умовах та закономірностях естетичного сприйняття та естетичного переживання. Наявність в європейській мистецькій спадщині таких факторів як площина картини, її співвідношення з глядачем, обрамлення твору та невизначеність, що супроводжує переживання твору, підтверджують необхідність чутливішої та ширшої методології, яка б не обмежувалася однією лише редукцією до внутрішнього структурного аспекту художнього твору, а виявляла б динамічний взаємозв'язок між «внутрішнім» та «зовнішнім» твору.

Література:

1. Derrida J. The Truth in Painting. The University of Chicago. 1987. 386 p.
2. Fargier J. Memoire d'aveugle. Les Films d'Ici. 1991. URL: <https://vimeo.com/ondemand/memoiredaveugle> (дата звернення: 23.11.2023).

Педагогічний факультет

Мокляк Т. Б.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СТРАХУ ДІТЬМИ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні дошкільники переживають не легкий період власного життя, адже вони змушені жити під час непростих подій – війни та невизначеності. Вже майже два роки у нашому житті постійно спливає тема війни та горя. Це більшою чи меншою мірою стосується і наших дітей.

Дивлячись у минуле, ми з великою ностальгією згадуємо спокійні будні дошкільників у садку. Відсутність сирен, походів в укриття, годин, проведених у темноті та невіданні. Ще два роки тому діти не знали, що таке військова агресія, не мали психологічних травм, нею спричинених.

Однак, наразі у нас зовсім інша ситуація. Діти з тривогою живуть та сприймають неспокій від дорослих. І на цьому фоні звичайні дитячі страхи загострюються. Виникають різноманітні психічні розлади. Тенденція не втішна.

Ще декілька років тому педагоги боролися зі страхами дітей у звичайний спосіб, який рекомендувала педагогіка. Проте на даний момент варто більше приділяти уваги цьому питанню та шукати більш дієві та продуктивні шляхи подолання страху у дітей дошкільного віку.

Особливо хочеться відмітити дітей раннього віку. Вони найбільш вразливі до прояву страху, що підсилила війна. Адже вони все більше розуміють занепокоєння батьків, чують розмови, більш допитливі та кмітливі. Розвиток фантазії у цьому віці

також сприяє виникненню небажаних думок у дітей, що згодом можуть призвести до виникнення страху.

То які ж шляхи ефективні для подолання страхів у дітей раннього дошкільного віку? На це питання можна відповісти словами Василевської Л., що казкотерапія в собі об'єднує психологію, педагогіку та культурологію.

Враховуючи великі можливості казки можна припустити, що вона здатна пронизати душу дошкільника. Вивести назовні її думки та показати істинне ставлення до того чи іншого явища.

У дитячому віці гра посідає одне з найважливіших місць серед захоплень дитини і в ній вона може вести себе природно, виявляти щирі емоції та переживати весь спектр почуттів. Водночас казка не менш важлива і має широкі можливості для розвитку дитини.

Казкотерапія — це метод психологічної корекції особистості дитини за допомогою читання чи прослуховування спеціально підібраних текстів. Сутність казкотерапії полягає у створенні особливого ментального простору, в якому фантазії дитини стають подібними до дійсності та сприяють подоланню її страхів і комплексів. Казкотерапія знижує в дітей рівень тривожності, допомагає долати різноманітні страхи, уможлиблює адаптацію до колективу. Казкою можна приборкати дитячу агресивність, додати впевненості невпевненим і сором'язливим дітям [1].

Найпершою можливістю казки є розвиток уяви та мовлення у дитини. Науковці у сфері дошкільної освіти сформували цілий напрям методів педагогіки, що визнають казкотерапію як провідний прийом для подолання страхів у дитини.

Казка сприяє вільному самовираженню, бажанню пізнати світ, прояву безпосередніх емоцій.

Українські науковці Ю. Алімова, О. Бреусенко-Кузнецов, М. Заброцький, О. Мартиненко, Г. Мікляєва, В. Солодухов, Л. Терлецька, Р. Ткач ґрунтовно вивчають теоретичні та практичні аспекти роботи з казкою, форми й особливості її впровадження в індивідуальну та групову роботу [2, с. 14].

Л. Коновалова і М. Ласточкіна визнають потужні можливості казки як фольклорного жанру, що зумовлюють її терапевтичний ефект у різних ситуаціях: казкотерапію розглядають і в освіті, і у вихованні, і у розвитку, і у тренінгах, і як інструмент психотерапії.

Застосування казкотерапії з дітьми дошкільного віку може носити будь який характер. Вона може використовуватися як елемент, а також як повноцінне заняття.

Казка сприяє усвідомленню дитиною, що таке зло і добро, допомагає перенести власні переживання на казкових персонажів, чим розділяє з ними свої проблеми та переживання.

Казка допомагає дитині пережити труднощі і кризи свого періоду, розкритись і бути готовою до нової інформації. Саме такий стан в ідеалі повинен бути задля виявлення страхів у дітей, а також пошуку способів подолання їх у роботі з казкою.

Важливою умовою застосування казкотерапії є використання не стільки давноіснуючої казки, скільки створеної нової. Створення казок повинно відбуватися з врахуванням дитячого віку, проблем дітей у цьому віці і дидактичних завдань. Сукупність цих елементів і правильне їх застосування матимуть як пізнавальний, так і терапевтичний ефект.

Для роботи з дітьми дошкільного віку найчастіше використовують дидактичну казку. За її допомогою можна передати нову інформацію, сформувати вміння, а також вчинити потрібний психологічний вплив на дитину. Під час використання такого виду казки, педагогом можливе розв'язання завдань з подолання страху. Діти у казках знаходять частинку свого життя, користуються прикладом позитивного героя, щоб побороти власні страхи.

Цінність казки для педагогів полягає в тому, що вона є безболісним методом впливу на дитину. Адже під час використання казки, дитина не замислюється над тим, що це про неї може бути мова. Вона абстрагується та оцінює казкових героїв зі сторони, приймає їх рішення, бере за приклад їх поведінку.

Важливо відмітити, що є певні особливості у роботі з казкою, адже діти 3–5 років краще сприймають казки та події, що стосуються взаємозв'язку людини з твариною. Проте, якщо говорити про застосування казки у ранньому дошкільному віці, то краще використовувати казки, де обігруються взаємовідносини між людьми. У цьому віці дітям вже цікаві життєві ситуації, проблеми та способи їх вирішення.

Дослідники довели, що людина з самого дитинства накопичує «банк» життєвих ситуацій, вона може їх брати з особистого досвіду чи з прочитаних казок. Проте при виникненні проблеми в житті, вона звертається до цього «банку», щоб знайти вірне вирішення проблеми. У випадку виникнення будь якого страху, що турбує дитину, варто наперед створити хоча б початковий «банк» ситуацій, з якого вона могла б винести правильне вирішення. Це у свою чергу сприятиме впевненості у собі, знизить рівень тривожності, заспокоїть дитину.

Варто також відзначити, що сюжет казки повинен мати певну послідовність, особливо це стосується авторських казок. Використовуються певні традиційні слова-початки, які переконують дитину, що це справді казка, а не щось інше. Обов'язково має бути кульмінація – зона найбільшого напруження. Вона слугує для викликання безпосередніх емоцій у дітей, а також є емоційною розрядкою.

Результат і мораль казки повинні навчити дитину способам дій у певних ситуаціях, показати, як можна вирішити складні задачі, навчити протистояти негативу та життєвим труднощам. Кінцівка казки повинна сприяти усвідомленню дитиною того, що все можна вирішити, страх чогось пройде, якщо щось для цього робити.

Особливої уваги потребують персоналізовані казки. Вони можуть бути написані педагогом спеціально для конкретної дитини, враховуючи її індивідуально-типологічні особливості.

Отже, використання казки у роботі з дошкільниками слугує прекрасним засобом для подолання страхів у дітей раннього дошкільного віку. Робота з нею допомагає дитині висловлювати свої почуття та емоції, щиро реагувати на казкові події, здобувати досвід роботи над проблемами, ховаючи їх у власний «банк».

За допомогою казки зручно здійснювати терапевтичний ефект на дітей, адже у казкових героях діти не рідко бачать себе, переносять власний емоційний стан і тривоги на персонажів. Їх позитивні вчинки допомагають дітям знайти правильне рішення проблем.

Література:

1. Баль О. В. Корекцій страхів дітей дошкільного віку методом казкотерапії. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01004mqd-e107.docx.html> (дата звернення: 23.11.2023).
2. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. 392 с.
3. Василевська О., Дворніченко Л. Казкотерапія як засіб психологічної роботи з різними віковими категоріями. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Випуск 6. С. 24–31.
4. Замелюк М. І. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки»*. № 2/35. Луцьк, 2017. С. 14–19.
5. Фесюкова Л. Б. Виховання казкою. Харків : Фоліо, 1997. 464 с.

Педагогічний факультет

Тепіч Н. Ю.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Творчі здібності людини – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду творчої діяльності і які визначають рівень ефективності цієї діяльності. Самі по собі творчі здібності не гарантують творчих досягнень. Для їх досягнення потрібен «двигун», який запустив би механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, необхідна «мотиваційна основа» [2, с. 54].

Педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності можуть мати таку технологію:

- мотивація діяльності – організаційний момент. На цьому етапі організовується позитивний настрій дитини на творчу діяльність, зокрема: створюються умови для виникнення внутрішньої потреби включення у творчу діяльність («хочу»), виділяється змістовна сфера («можу»): побажання, моральна підтримка, девіз, загадка, бесіда, повідомлення;
- комунікативна діяльність – етап спілкування: актуалізація знань та фіксація ускладнень у діяльності. Цей етап передбачає підготовку дітей дошкільного віку до творчої театралізованої діяльності: актуалізацію знань, умінь і навичок, достатніх для виконання творчих завдань; тренування відповідних творчих операцій, рекомендації щодо проведення: комунікативна взаємодія, бесіда, використання емоційної складової: «світла пляма», похвала;
- етап пізнавальної діяльності: постановка завдання, побудова проєкту для подолання ускладнень («відкриття» дітьми нових знань). На цьому етапі плануються

завдання на збагачення та актуалізацію творчого досвіду, рекомендації щодо виконання: використання рухової активності, матеріальних і матеріалізованих моделей;

- етап творчої діяльності – комунікативна взаємодія на основі словесно-символічної фіксації, ігрових ситуацій [3, с. 324].

Для проведення роботи з розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності необхідно використовувати такі форми роботи:

- спостереження та вивчення предметів і явищ навколишньої дійсності;
- читання художньої літератури;
- розгляд творів образотворчого мистецтва;
- цільовий перегляд лялькових вистав, прослуховування музичних творів;
- створення проблемних ситуацій;
- підготовка матеріалу до театралізованої діяльності, попереднє обговорення теми, розподіл обов'язків для колективної роботи тощо [1, с. 83].

Успішний перебіг театралізованої діяльності передбачає створення матеріальних умов, а саме:

- забезпечити різноманітними художніми матеріалами для театралізованої діяльності;
- добирати наочний матеріал (твори образотворчого мистецтва, ілюстрації з книжок тощо);
- обладнати куточок (центр) для театралізованої діяльності.

Процес розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності забезпечується при дотриманні певних педагогічних умов:

- психологічна готовність дитини до творчого процесу;
- варіативність змісту і форм організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку;
- створення творчої атмосфери;
- наявність матеріальної бази.

Висновки. Розвиток творчих здібностей дошкільнят можна здійснювати засобами театралізованої діяльності із дотримання певних педагогічних умов: психологічної готовності дитини до творчого процесу, варіативності змісту і форм організації театралізованої діяльності, створення творчої атмосфери, наявність матеріальної бази тощо.

Література:

1. Жейнова С., Мельникова Н. Педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей засобами ігрової художньої діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* 2017. № 18. С. 81–85.

2. Калініна Л. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральної-сценічної діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2016. Випуск 1.45 (106). С. 46–49.

3. Олійник О. Педагогічні можливості театралізованих ігор у формуванні творчої активності дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика* 2011. № 7. С. 324–327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_7_63 (дата звернення: 23.11.2023).

П'ЯТЬ ЧАРІВНИХ ШЛЯХІВ РОЗВИТКУ ФАНТАЗІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК

Погоджуюсь з думкою, що використання українських народних казок для розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку є важливим компонентом освіти та виховання. Це сприяє не лише культурному і мовленнєвому розвитку, але й розвитку особистості дитини, робить її більш обізнаною та емоційно розвиненою.

В. Маршицька зазначає, що старший дошкільний вік є сензитивним періодом розвитку психічних процесів, періодом бурхливого розвитку фантазії, творчої уяви. Тому, щоб забезпечити майбутню реалізацію потенційних можливостей кожної дитини, важливо звернути увагу на розкриття творчих можливостей у цьому віці [2, с. 365].

На думку О. Лобанчук, українські народні казки є одним із найбагатших джерел розвитку фантазії дітей старшого дошкільного віку, що впливає на розвиток їх особистості та поведінки. Використання української народної казки як засобу розвитку фантазії сприяє: подальшому розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку; розширенню своїх знань та кругозору; розвитку емпатії; поглибленню знань про людину, її особистісні якості, внутрішні переживання та емоції; формуванню уявлень про життєві проблеми та шляхи їх вирішення; тощо [1, с. 182].

Вважаємо, що розвиток фантазії у дітей старшого дошкільного віку за допомогою українських народних казок може бути захопливим і корисним процесом. Представимо п'ять чарівних шляхів, якими можна розвивати фантазію дітей за допомогою українських народних казок:

1. Театралізація казки. Театралізація казки «Лисичка сестричка і вовк панібрат» може бути захопливим та ефективним засобом розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку. Основна мета театралізації – створити простір для уяви та креативності, дозволяючи дітям вільно виражати себе, розгортати сюжет та сприймати роль героїв казки.

Основні етапи театралізації казки «Лисичка сестричка і вовк панібрат» для розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку можуть включати наступні кроки:

– вибір казкового матеріалу: розгляд тексту разом з дітьми, обговорення сюжету та персонажів;

– розподіл ролей: розгляд кожного героя окремо, опис його характер, звичок, ставлення до інших персонажів;

– створення костюмів та декорацій: виготовлення спільно з дітьми костюмів та елементів декору, щоб краще уособити кожного героя та створити атмосферу казки;

– тренування та практика: проведення разом з дітьми практичних тренувань для кожної ролі, використання імпровізації, щоб дозволити дітям розкрити свій потенціал та створити унікальні історії;

– проведення постановки: проведення театралізованої казки перед аудиторією, іншими дітьми, вихователями та батьками;

– обговорення та аналіз: обговорення з дітьми їхніх вражень після вистави.

2. Малювання казки. Малювання казки «Царівна жаба» – чудовим способом розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку. Розглянемо кілька ідей для малювання, щоб стимулювати творчість та уяву дітей:

– портрет царівни-жаби: педагог пропонує дітям намалювати своє уявлення про царівну-жабу, пропонує використовувати яскраві кольори та фантазійні форми для створення унікального образу царівни-жаби;

– казковий пейзаж: педагог пропонує дітям зобразити місце, де царівна-жаба може жити, наприклад, казковий ставок, лісова галявина або замок;

– пригоди царівни-жаби: педагог пропонує дітям створити малюнки, що відображають різні етапи пригод царівни-жаби у казці.

3. Ліплення. Створення ліплення булави до казки «Котигорошко» може бути захопливим та творчим заняттям для дітей старшого дошкільного віку. Представимо декілька кроків для створення ліплення булави до казки «Котигорошко»:

– підготовка до роботи: педагог просить дітей помити руки та підготувати робоче місце, де вони будуть ліпити булаву;

– обговорення казки: педагог розпочинає з огляду казки «Котигорошко»;

– ліплення булави: розгорніть пластилін різних кольорів; попросіть дітей обрати колір для основи булави та сформувати кульку; додайте декілька кольорів для прикраси булави (смужки, краплі, зірочки тощо); скористайтеся паличками для формування деталей, таких як смужки, краплі або зірочки, щоб зробити булаву більш цікавою та казковою;

– завершення ліплення: після того як булава готова, дозвольте дітям пограти з нею та створити свою власну історію з Котигорошком.

4. Складання власної казки дітьми, розпочатої вихователем.

Давайте продовжимо казку «Кривенька качечка»!:

– проблеми та втрата: уявіть собі, що Кривенька качечка потрапила у важку ситуацію, вона загубила своїх братиків та сестричок через зливу, і тепер їй потрібно знайти їх;

– пошук: кривенька качечка почала свій пошук, вона облетіла річку, долину та гори шукаючи сліди своїх братиків та сестричок;

– допомога друзів: кривенька качечка зустріла добрих друзів – собачку та лисичку, вони долучилися до пошуку, щоб знайти загублених рідних; під час своєї подорожі Кривенька качечка та її друзі натрапили на дивовижного мага, він надав їм чарівний амулет, який би допоміг їм відшукати каченят;

– здобуття амулету та повернення додому: за допомогою цього амулету вони знайшли братиків та сестричок, та повернулися додому до своєї мами. І відтоді всі разом жили щасливо і довго у своїй оселі.

5. Обговорення прочитаної казки на прикладі казки «Цап та баран».

Казка «Цап та баран» може бути чудовим матеріалом для розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку. Ця казка має багатий фольклорний спадок і може надати дітям можливість відкрити для себе новий світ, уявити різноманітні ситуації та персонажів. Розвиток уяви та креативності: казка «Цап та баран» може надихнути дітей створювати власні образи персонажів, розвивати їхні характери та діяльність у своїх уявних історіях. Можна запропонувати дітям створити власні альтернативні закінчення казки або додати нових героїв до її сюжету. Колективна творчість: діти можуть обговорити казку разом,

виражаючи свої власні ідеї та погляди на події та персонажів. Це сприяє розвитку креативного мислення та вміння висловлювати свої думки.

Така активність не лише сприятиме розвитку дитини, її фантазії, а й вдосконалисть моторику, концентрацію та творчі навички. Ці шляхи сприятимуть розширенню словникового запасу, розумінню моралей та цінностей, а також покращать комунікативні навички.

Література:

1. Назаренко В. О., Лобанчук О. А. Особливості використання засобу народних казок у розвитку фантазії старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. *Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти: молодь і наука*. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 180–182.

2. Маршицька В. В., Орлова Г. В. Теоретичні основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2015. Вип. 19 (1). С. 363–372.

**СЕКЦІЯ 3.
ПЕДАГОГІКА. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРА**

Київський університет імені Бориса Грінченка

Факультет педагогічної освіти

Кулик О. А.

Науковий керівник: к. пед. н. Шпіца Р. І.

КАТЕГОРІЯ «КРЕАТИВНІСТЬ» ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Наше суспільство перейшло на вищий етап розвитку, що зумовлює необхідність у особистості здатній змінюватися відповідно до вимог соціуму, розвиватися, виявляти креативність при виконанні завдань, продукувати нові нестандартні ідеї та бути гнучкою до викликів сьогодення. Так, школярі повинні бути компетентними, креативними, самостійними та гнучкими до будь яких освітніх викликів, оскільки змінюються вимоги до навчання.

У нормативних документах (Закон України «Про освіту» [4] Державний стандарт початкової освіти [3], Концепція НУШ) зазначено, що творчий розвиток, а зокрема розвиток креативності є пріоритетним напрямом формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Цьому сприяють предмети інваріантної складової базового навчального плану (предметів художньо-естетичного циклу). Серед них, інтегрований курс «Мистецтво». Саме завдяки його змістовому наповненню відбувається вплив пропонованих творів мистецтва на емоційну сферу дитини. Вони сприяють розвитку творчості та креативності учнів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Концептуальні положення про сутність та структуру креативності розглянуті у працях Дж. Гілфорда, Е. Торренса, Д. Лаверта, Р. Стернберга, К. Урбана, Дж. Хейса, Т. Ембайла, Д. Треффінджера та інших науковців. Проблематику розвитку креативності вивчали з різних аспектів такі науковці: В. Павленко (розвиток креативності молодших школярів), О. Є. Антонова (технологія розвитку креативності), І. В. Гриненко (педагогічні умови розвитку креативності), І. В. Подорожна (розвиток креативності майбутнього вчителя), В. Ворожбіт-Горбатюк (техніки розвитку креативності особистості) та інші.

Мета – уточнити сутність категорії «креативність» та дотичних понять та на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та окреслити структурно-компонентний склад креативності першокласника.

Вклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства запит на креативну особистість зростає. Це відображено у Законі України «Про освіту» [4], Державному стандарті початкової освіти [3] та інших нормативних документах. Відповідно, система навчання в українських школах зазнає змін. Вона спрямована на розвиток креативності учнів, оскільки більшості випускникам непросто використовувати отримані в загальноосвітніх навчальних закладах знання під час розв'язання проблемних життєвих ситуацій. Так, освіта повинна забезпечувати формування в здобувачів освіти не лише системи знань та наукового світогляду, а й розвиток їхньої креативності, навичок самостійного наукового пізнання і творчої самореалізації школярів.

Широкий пласт психолого-педагогічних та мистецьких наукових розвідок, що окреслює сутність зазначеної категорії, її зміст, структуру, техніки розвитку, свідчить про зацікавленість вченими зазначеною проблематикою. У наукових джерелах трактування поняття різняться, оскільки немає єдиної усталеної думки щодо природи креативності. Для уточнення сутності поняття «креативність» у контексті мистецької початкової освіти та її структурних складових, розглянемо сутність феномену на перетині дотичних дефініцій.

Поняття «креативність» не є новим. Вперше в науковий обіг даний термін ввів Д. Сімпсон у 1922 р. Він розумів під креативністю здатність людини відмовлятися від стереотипних способів мислення. Зазначимо, що його етимологія походить від лат. «creatio», що дослівно означає «створення». Прийнято вважати, що креативність - творча, новаторська діяльність; термін, яким, як правило, окреслюються творчі здібності індивіда. Вони характеризуються здатністю людини до продукування нових ідей і входять в структуру обдарованості як незалежний фактор.

Так, Дж. Гілфорд визначав креативність, як загальну творчу здатність особистості, що базується на інтелектуальних функціях. Він виокремлював її характеристики, серед яких визначав здатність до виявлення проблеми, гнучкість, швидкоплинність думки, здатність наповнювати чимось новим об'єкт дослідження, оригінальність і здатність до вирішення проблеми. Вчений виділяв чотири основні параметри креативності: оригінальність, семантичну, образно-адаптивну та семантично спонтанну гнучкості [13, с. 54].

В свою чергу, Л. Талбанаш зазначав що креативність це творча, новаторська діяльність. Цим терміном він окреслював творчі здібності індивіда, що характеризуються здатність до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості в якості незалежного фактора. Автор зазначає, що раніше в науково-довідкових джерелах використовувався термін «творчі здібності» для означення здатності генерування нових, нестандартних ідей, однак згодом, саме слово «креативність» стало його відповідником [11, с. 9].

Також «креативність» трактують як здатність, що відображає глибинну властивість індивідів створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення; розвиток творчої особистості, здатної виходити за межі відомого, приймати нестандартні рішення, створювати продукти, що характеризуються новизною.

Вітчизняна дослідниця, В. Ворожбіт-Горбатюк розглядає креативність як здатність особистості нестандартно бачити шляхи подолання проблеми, застосовувати критичне сприймання і аналітику для прийняття конструктивних рішень у різних сферах життєдіяльності. Детально розглядаючи зазначене поняття, вона виокремлює техніки розвитку креативності, акцентуючи увагу на історії, сучасних тенденціях та досвіді розвитку креативності [2, с. 56].

Дослідниця С. Сисоєва розглядає креативність як: *фундамент* творчої особистості (її детермінантою виступає творча активність індивіда); *сукупність* творчих задатків, умінь особистості (вони зумовлюють певний рівень і характер розвитку творчих якостей особистості, її пізнавальних процесів, мислення, знань, умінь і навичок із урахуванням певних об'єктивних умов); *явище* інтегративного характеру забезпечує функціонування актуальної зони творчої діяльності людини [9, с. 127].

Авторка чітко визначає трактування поняття «креативність» та дотичних категорій «творчі здібності», «творчість» та «обдарованість». Так, науковець розводить ці поняття та дає чітке визначення кожному з них. Креативність, зазначає вона, – здібності швидко і нестандартно вирішувати інтелектуальні (навчальні) задачі. С. Сисоева підтримує думку зазначених вище науковців і виокремлює основних ознаки креативності. Серед них: оригінальність, семантична гнучкість, образна адаптивна гнучкість, семантичну спонтанна гнучкість (авт. Д. Гілфорд); здатність до загостреного сприйняття недоліків, прогалин у знаннях, недостатніх елементів, дисгармонії (авт. Е. Торренс); схильність до самоактуалізації, швидкість мовлення, імпульсивність, незалежність суджень, оригінальність, широта інтересів (авт. К. Роджерс, А. Маслоу). Разом з тим, вона визначає креативність як процес творчого мислення. Детально вивчаючи дану наукову категорію, авторка аналізує різні класифікації фаз творчого мислення і зводить їх до п'ятих основних: підготовка (свідома робота); дозрівання (несвідома робота); натхнення (перехід від несвідомої до свідомої роботи); розвиток ідеї (перевірка дійсності); кінцеве оформлення (свідома робота) [9, с. 127].

В свою чергу, термін «творчі здібності», як зазначає С. Сисоева, доцільно використовувати, коли мова йде про яскраво виражену творчу здатність людини (до співу, малювання, літератури, перевтілення в образ того, чи іншого героя п'єси) [9, с. 131].

Похідною інтелекту, що заломлюється через мотиваційну сферу особистості, яка або гальмує, або стимулює її прояв авторка вважає саме творчість. Зовнішніми виявами творчості в дитинстві вона вважає наявність: швидкого розвитку мислення і мовлення; ранньої захопленості (музикою, малюванням, поезією, читанням, рахуванням, конструюванням); допитливості (цікавить все нове) та дослідницької активності. В свою чергу, загальною характеристикою і структурним компонентом творчого потенціалу дослідниця вважає саме пізнавальну потребу [9, с. 131].

Сутність поняття «обдарованість» з точки зору авторки виступає як цілісний вияв здібностей особистості в діяльності, як загальна якість інтегрованої в діяльності сукупності здібностей. Також науковець виокремлює два показники міри вияву обдарованості та два типи. Серед показників виокремлює: міру вияву окремих здібностей та міру інтегрованості окремих здібностей в діяльності. Інтелектуальна обдарованість та творча обдарованість авторка відносить до типів обдарованості [9, с. 130].

Спираючись на дослідження В. Павленка, пропонуємо наступну структуру креативності учнів 1 класу. Вона включає 3 компоненти:

- мистецько-когнітивний (включає креативне мислення і сприйняття);
- емоційно-мотиваційний (позитивне емоційне ставлення до стійкої потреби у творчій діяльності на уроці мистецтва);
- діяльнісно-творчий (означає реалізацію креативних рис здобувача освіти на поведінковому рівні).

Отже, окреслена педагогічна проблема не вичерпує всіх аспектів. Виникає потреба у розширенні серії творчих завдань для розвитку креативності і становить перспективи для подальшого вивчення.

Література:

1. Воробйова Т. В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Тернопіль, 2014. 19 с.
2. Ворожит-Горбатюк В. Техніки розвитку креативності особистості: історія, тенденції, досвід. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2022. № 6/204. С. 55–59.
3. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.09.2021).
4. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 21.02.2021).
5. Кондратова Л.Г. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальн. середн. освіти. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 144 с.
6. Масол Л. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальн. середн. освіти. Київ : Генеза, 2018. 144 с.
7. Павленко В. В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвитку. *Педагогічна інноватика. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Збірник наукових праць, 2015. № 23. С. 15–21.
8. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2015. С. 152–158.
9. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
10. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Київ : Радянська школа, 1988. 304 с.
11. Танабаш Л. Креативність або творчі здібності. *Математика в школах України*. 2018. № 11. С. 8–10.
12. PISA-202 : рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення (чорновий варіант, третя редакція) / пер. з англ. К. Шумової ; наук. ред. Т. Вакуленко та ін. Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2022. 131 с.
13. Guilford J. P. The Nature of Humane Intelligence. New York – St. Louis – Toronto – London – Sydney: McGraw-Hill Book Company, 1967. 538 p. URL: <https://gwern.net/doc/iq/1967-guilford-thenatureofhumanintelligence.pdf> (дата звернення: 23.11.2023).

Львівська національна академія мистецтв

доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, к. пед. н. Киянка В. О.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Сучасне інформаційне суспільство ставить перед вузами завдання підготовки спеціалістів здатних: гнучко адаптуватись у життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідних знань; самостійно критично мислити; працювати з інформацією, бути комунікабельним. Основним завданням кредитно-модульної системи є забезпечення мобільності студентів у процесі навчання (що передбачає обмін студентами та знання іноземних мов), гнучкість у підготовці фахівців, враховуючи швидкозмінні вимоги

національного та міжнародного ринків праці; конкурентоспроможності випускників та престижність української вищої освіти в світовому освітньому просторі [2, с. 187].

Актуальність нашого дослідження обумовлена тим, що впровадження освітнього дистанційного процесу навчання дає змогу змінити саму парадигму освіти, а нові інформаційні технології ефективно допомагають реалізувати креативні можливості викладання. Перехід від традиційного навчання до комп'ютеризованої освіти вимагає нових підходів у викладанні, тому з'являється необхідність у розробці електронних навчальних комплексів, покликаних узагальнити, систематизувати і наочно представити в навчальному процесі необхідну інформацію [1].

Метою нашого дослідження є окреслити сучасні тенденції, перспективи та виклики освітнього дистанційного процесу для вивчення іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах України.

Пандемія коронавірусу вже змусила всіх освітян адаптуватись та перелаштувати свою роботу на дистанційний режим, окрім того, війна в Україні внесла нові виклики та проблеми. Відповідно до листів № 1/11870–22 Міністерства освіти і науки України від 10.10.2022 року « Про запровадження онлайн-навчання» та «Про рекомендації навчання в дистанційному форматі» від 21.02.2023 року, знову набуває актуальності питання дистанційного навчання, зокрема забезпечення якості освіти під час навчання он-лайн. Власне тому, дистанційне навчання стало однією з провідних тенденцій в освіті у даних «форс-мажорних» умовах в Україні. Ця технологія реалізує принцип безперервної освіти і здатна задовольнити постійно зростаючий попит на знання в інформаційному суспільстві. Для покращення доступності навчально-методичних матеріалів, збільшення контакту між викладачем і студентом необхідно залучати інтерактивні платформи, які дозволять покращити процес викладання іноземних мов та засвоєння необхідного навчального матеріалу [5, с. 170].

Водночас, виникають певні проблеми з проведенням дистанційного заняття з іноземної мови: постачання електроенергії, повітряні тривоги, проблеми з підключенням до Інтернету під час приєднання до он-лайн заняття, своєчасне виконання та надсилання он-лайн завдань, що також впливають на освітній процес, адже заклади освіти не можуть повноцінно здійснювати навчальний процес в даних ситуаціях. Ще один з головних недоліків даного навчання це відсутність безпосереднього, живого спілкування з викладачем, що втрачає емоційне забарвлення, призводить до зниження зацікавленості до матеріалу, мотивації студентів до навчання у зв'язку з неможливістю належного контролю.

Однак, до основних переваг дистанційного навчання можна віднести індивідуальний підхід до організації навчання, можливість підтримувати постійний зворотний зв'язок між студентом і викладачем, без обмеження в часі, певну ступінь свободи, якої не має у форматі очного навчання. Сучасні Інтернет ресурси пропонують різноманітні засоби для комунікації зі студентами у віртуальному середовищі (чати, платформи), електронні підручники з іноземної мови “Speak out”, “My English Lab”, “New Total English”, усі необхідні навчальні ресурси (силабуси, підручники, методичні рекомендації, дидактичні матеріали, тести) зберігаються в єдиному доступному сховищі. Власне, ефективними методами навчання є ті, які орієнтовані на самостійну роботу і творчий пошук, оскільки цьому сприяє віртуальне середовище. Необхідно використовувати і колективні методи навчання, які дозволяють надати більш емоційного забарвлення дистанційному спілкуванню [4, с. 410].

Отже, можна дійти висновку, дистанційне навчання є перспективною формою навчання в сучасній освіті. Вимушений повсюдний перехід на дану форму показав, що вона цілком життєздатна і може використовуватися освітніми закладами. Дистанційне навчання має низку переваг у порівнянні з традиційним навчанням: передові освітні технології, доступність джерел інформації, індивідуалізація навчання, зручна система консультування, демократичні стосунки між студентом і викладачем, зручний графік. В умовах інформаційного суспільства дистанційне навчання має тенденцію розвиватися і завдання викладачів сприяти цьому розвитку та успішному впровадженню.

Література:

1. Алексеєнко О.А. Електронний навчально методичний комплекс як засіб комплексної дії в професійній підготовці майбутніх фахівців. *Відкрита та дистанційна освіта: від теорії до практики* : зб. матер. III Всеукр. електронної наук.-практ. конф., 27 вересня 2018 р. ; ред. кол.: Л. Л. Ляхоцька, С. П. 2. Касьян, С. В. Антощук, Т. І. Сябрук. Київ : ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2018. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712803/1/3> (дата звернення: 23.11.2023).

3. Жулкевська В. О. Організаційно-педагогічні засади дистанційного навчання банківських працівників : Монографія. Київ : УБС НБУ, 2007. 254 с.

4. Жулкевська В. О. Лінгвістична компетенція як складова частина іншомовної професійної комунікації майбутніх фахівців. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Філологічні науки*. Вип. 5. Луцьк, 2008. 550 с.

5. Киянка В. О. Web-сайти та ресурси мережі Інтернет як складова навчального середовища вивчення іноземної мови. Четвертий український педагогічний конгрес. Збірник наукових праць. Львів : Сполом, 2014. С. 409 – 414.

6. Киянка В. О. Формування мотивації студентів в процесі вивчення іноземної мови засобами інноваційних технологій. *Rocznik Polsko-Ukrainski / pod red. K. Redzinskiego, D. Herciuka. Czestochowa-Lwow : Wyd-wo Akademii im. Jana Dlugosza w Czestochowie, 2014. Tom XVI. S. 167–176.*

7. Covid-19 та дистанційне навчання у закладах вищої освіти : аналітичний огляд наукових публікацій з міжнародних видань. URL : <https://nubip.edu.ua/node/79877> (дата звернення: 23.11.2023).

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики

ст. викл. кафедри етики та естетики Т. Ю. Шульга

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ. З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА З ОСНОВАМИ БІОЕТИКИ»

Дисципліна «Педагогічна етика з основами біоетики» викладається для бакалаврів освітньо-професійної програми «Здоров'я людини та фізична рекреація» спеціальності 017 Фізична культура і спорт, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

з 2017 року. Дисципліна покликана «навчати студентів вирішувати моральні проблеми, які виникають у навчальній та майбутній професійній діяльності, застосовуючи знання етичних норм педагогічної професії та біоетики як гуманістичної складової культури особистості» [3, с. 3]. Одним із завдань цієї дисципліни, безпосередньо пов'язаним з моральним вибором, є «навчити студентів орієнтуватися у біоетичних дилемах (донорство, клонування, сурогатне материнство, евтаназія, аборт, смертна кара та ін.) та вміти, виходячи з позицій цінності життя, обґрунтовано визначити моральні наслідки вирішення цих дилем» [3, с. 4]. Це завдання реалізується у формування вміння «свідомо і компетентно поводити себе у ситуаціях морального вибору, бути морально відповідальним» [3, с. 4]. Сам курс складається з трьох модулів: Змістовий модуль 1. «Етика як світоглядно-філософська основа педагогічної етики та біоетики»; Змістовий модуль 2. «Педагогічна етика як невід'ємна складова фахової підготовки педагога»; Змістовий модуль 3. «Основи біоетики». В останньому змістовному модулі розглядається тема «Проблема морального вибору у дилемах біоетики». На заняттях, присвячених цій темі, окрім класичних біоетичних тем, таких як: репродуктивні технології, донорство, аборт, евтаназія та ін., обговорюються питання клонування людини, генетично модифікованих організмів, редагування геному, біохакингу та DIYbio, біозахист та біобезпека. І кожного разу, висловлюючи етичні оцінки та судження, зважаючи усі за і проти, аналізуючи ліберальні та консервативні точки зору на складні питання рефреном звучать теми свободи вибору та відповідальності в контексті цінності життя.

Реформування освіти та медицини характеризуються децентралізацією та дерегуляцією: закладам освіти законом надано автономію, студент обирає дисципліну; пацієнт обирає лікаря та має право на інформовану згоду щодо надання медичної допомоги. Важливі рішення вже не «спускають зверху», авторитарний стиль відносин і управління поступово заміщується демократичним. Все це призводить до того, що людина, громадянин має брати активну участь, а й відповідно в певній мірі нести відповідальність у вирішенні тих питань, якими раніше опікувалася державна машина. І в процесі таких зрушень постає питання: а чи готові ті, кому делегуються такі повноваження, реалізувати свій вибір?

Майже кожна людина прагне обрати найкращий варіант із можливих у першу чергу для себе, не замислюючись над наслідками свого вибору для соціуму. Однією з важливих умов здійснення вибору є поінформованість особи, яка здійснює вибір. Соціальні медіа з розвитком демократії стали потужним джерелом інформації, яка напряму впливає на вибір людини. Потужним, але не завжди надійним, якщо пригадати роль компанії Cambridge Analytica у виборах американського президента, або різного спрямування інформаційні кампанії щодо вакцинування від COVID-19. Навіть вільний доступ до різноманітної інформації: від наукової до популярної (а й часто фейкової), від узагальнених статистичних даних до думки особи під никнеймом не може забезпечити найкращого рішення із можливих без критичного осмислення численних обсягів інформації. Викладач сьогодні навчає тих, хто можливо завтра буде навчати майбутніх Ілонів Масків, Марків Цукербергів, Дональдів Трампів тих людей, від рішень яких залежатиме безпека – безпека технологічна, інформаційна, державна, а значить й життя багатьох людей.

Тімоті Снайдер розпочинає свою книгу «Про тиранію. Двадцять уроків двадцятого століття» таким словами: «Історія не повторюється, але таки вчить. Під час створення Конституції «батьки засновники» США пам'ятали вивчені уроки минулого. Занепокоєні можливістю краху задуманої демократичної республіки, вони придивилися до занепаду давніх демократій і республік та їхнього перетворення на олігархію та імперію. Аристотель попереджав, що нерівність призводить до нестабільності, а Платон вважав, що демагоги експлуатують свободу слова, аби стати тиранами. «Батьки засновники» добре це знали, тож, започаткували демократичну республіку на основі закону й створюючи систему стримувань і противаг, прагнули уникати зла, котре вони, як і стародавні філософи, називали тиранією».

На лекціях професора Alois Buch у рамках Школи біоетик УКУ, які були присвячені питанням впливу біотехнологій, досягненням у сфері медицини та автономії особистості, прозвучала думка про прагнення людини до досконалості. Цілком природне бажання жити довше, постійно підвищуючи якість, комфорт свого життя в усіх його площинах: здоров'я, фізичних та особистісних характеристиках, оточуючого середовища, праці тощо. Такий попит формує цілу сферу послуг, яких лише умовно можна віднести до медицини. Генетичне редагування, естетична медицина або медицина «на замовлення» вже нікого не дивує, машини та програми виконують величезні об'єми роботи за людину, а завтра штучний інтелект прийматиме блискучі рішення. Головне, щоб цей блиск не засліпив очі його творця. Ринкові виміри біотехнологій порушують питання їхньої доступності, а отже й соціальної справедливості і рівності, що є відчутним наслідком в тому числі й для неактивної частини демократичного суспільства. У цих процесах постають екзистенціальні питання зародження та сенсу життя, розуміння феноменів вмирання та смерті, а між цими точками постає людина з її гуманністю.

У публікації Біла Джоя «Чому майбутнє нас не потребує?» наведено цілу низку подій, згадані постаті та прийняті ними рішення, наслідки яких нас навчають не забувати ставити запитання чи виживе людина як вид? Ми вже зараз маємо бути «занепокоєні можливістю [нашого] краху» та «на основі закону створювати [вдосконалювати] систему стримувань і противаг» у сфері біотехнологій. Демократія передбачає прийняття відповідальності за свій вибір, позбавляє нас сумнівної розкоші перекладати повну відповідальність на владу. Відповідальність передбачає розуміння питання вибору, інформаційну обізнаність у цьому питанні. Важливо, щоб у закладах освіти учні, студенти не тільки були б зацікавлені у «модних» темах, на кшталт біохакингу та DIYbio, а й могли вдумливо, обґрунтовано, завбачливо давати етичні оцінки, прогнозувати ризики і врешті решт робити вибір, азначить бути активним громадянином своєї держави.

Тож, етична освіта, яка формує здатність до морального вибору та відповідальності за нього, забезпечує обізнаність у сфері біоетики та біотехнологій, вміння критично, а особливо стратегічно її осмислювати, прогнозувати наслідки дій є необхідним у підготовці педагогічних кадрів.

Література:

1. Джой Б. Чому майбутнє нас не потребує? / пер. з англ. здійснено у Львівській бізнес школі УКУ URL: <https://ethictech.lvbs.com.ua/chomu-majbutnye-nas-ne-potrebuye/> (дата звернення: 23.11.2023).

2. Снайдер Т. Про тиранію. Двадцять уроків двадцятого століття /пер з англ. Олеси Камишникової. Київ: Медуза, 2017. 144 с.

3. Шульга Т. Ю., Савранська Н. О. Педагогічна етика з основами біоетики: Навчальна програма дисципліни. Кафедра етики та естетики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2021. 11 с.

Педагогічний факультет

Борис Л. О.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ПРИРОДОЮ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Міжнародні організації Юнісеф та Юнеско піднімають важливе питання щодо збереження нашої планети. Одностайність думок полягає у тому, що потрібно проводити різні екологічні заходи та навчання, починаючи із закладів дошкільної освіти, з формування екологічних знань майбутнього покоління [3].

Важливість проблеми свідчить про те, що Україна приєдналась до захисту навколишнього середовища та досягнення цілей сталого розвитку.

Потрібно зазначити, що питанню формування екологічних знань в старших дошкільників під час спостережень за природою приділяло багато уваги дослідників. Про важливість спостережень в природі для гармонійного розвитку дітей у своїх дослідженнях писали К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський, Я. А. Коменський [4].

Ж. Ж. Руссо зазначав, що під час спостережень у природі в дітей при умові підтримання постійного інтересу до об'єктів розвивається увага та допитливість [4].

К. Д. Ушинський у своїх дослідженнях провідну роль під час ознайомлення з природою відводив спостереженням, завдяки яким у дошкільників відбувається формування власної думки [4].

Науковці сучасності Н. Гавриш, Л. Присяжнюк, О. Байер у своїх працях висвітлюють проблему, яка виникає під час спостереження в природі – це важливість спостережливості (вміння придивлятися, розглядати та помічати ознаки об'єктів, які на перший погляд непомітні для інших) [1].

Найважливіша проблема, яка виникає у педагогів під час підготовки до проведення спостережень – як цікаво провести спостереження для старших дошкільників, щоб краще сформувалась у них природничо-екологічна компетенція. Тому використання фотоапаратів, планшетів, мобільних телефонів для отримання інформації про спостережуваний об'єкт є важливим елементом сьогодення. За допомогою цих технічних засобів діти вчать спостерігати за об'єктами, робити самостійно висновки. А для зосередження уваги на деталях використовують картонні

трафарети з вирізаними силуетами метелика, кішки, дерева, хмаринки тощо. Це дає можливість дошкільникам урізноманітнити спостереження за живою природою [2].

Отже, для формування екологічних знань під час спостережень за природою важливим для педагога поруч з дотриманням методики проведення спостережень є саморозвиток та участь у конференціях та семінарах.

Література:

1. Гавриш Н. Дивитися – не означає бачити, або Опановуємо мистецтво спостереження. *Методична скарбничка вихователя*. 2022. № 7. С. 4–5.

2. Літіченко О. Д. Навчаємо дітей спостерігати: два прийоми. *Вихователь-методист дошкільного закладу. Методична скарбничка вихователя*. 2022. № 5. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41244/> (дата звернення: 23.11.2023).

3. Що ми робимо? ЮНІСЕФ Україна : веб-сайт. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/what-we-do> (дата звернення: 23.11.2023).

4. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1993. 255 с.

Педагогічний факультет

Животікова І. І.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Активність та самостійність дітей дошкільного віку на сьогодні є об'єктом підвищеної уваги психологів і педагогів. Це обумовлено переважно реалізацією особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходу до розвитку, виховання та освіти дітей, вирішенням проблеми їх підготовки до умов життя в сучасному суспільстві та до нестабільної ситуації в країні. Сьогодні від людини вимагається не виконання рутинних, звичних дій, а творчий підхід до вирішення великих і малих завдань, вміння самостійно долати труднощі. Тому важливим завданням ЗДО є розвиток у дітей дошкільного віку самостійності, ініціативи та відповідальності.

Самостійність посідає одне з провідних місць у структурі базових якостей особистості, таких як допитливість, ініціативність, відповідальність, креативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка тощо. Хоча у Базовому компоненті дошкільної освіти завдання виховання самостійності як необхідної характеристики особистості не висувається, воно є важливою умовою формування моральних і особистісних якостей характеру дитини, її творчих можливостей, готовності доводити до кінця розпочату справу, умовою самореалізації особистості, піклування про себе, застосування своїх фізичних, розумових і творчих здібностей у різноманітних видах діяльності тощо.

Дитину дошкільного віку можна назвати самостійною, якщо її поведінка характеризується такими основними показниками, як незалежність, ініціативність,

цілеспрямованість та оптимізм. Несформованість хоча б одного показника свідчить про відсутність самостійності, адже кожне зі згаданих умінь є необхідною умовою розвитку самостійності дитини і взяте окремо не може гарантувати необхідний рівень активності особистості. Так, оптимістично налаштована та незалежна дитина не обов'язково здатна виявляти в діяльності цілеспрямованість і творчість, а ініціативна – незалежність від думки інших.

Психофізіологічний механізм самостійності зумовлюється тими змінами, які відбуваються в розвитку дитини протягом дошкільного дитинства. Самостійні дії дитини раннього віку, збагачуючись і набуваючи системності, на початок дошкільного дитинства починають набувати форми діяльності. Різні форми самостійної поведінки в різних її видах починають виявлятися в середньому дошкільному віці. Набуваючи стійкості, самостійна поведінка у старшому дошкільному віці перетворюється на тенденцію, яка свідчить про появу самостійності як особистісної якості. Динаміка розвитку самостійності залежить від особливостей, потреб та інтересів дітей у різні вікові періоди життя. Це дає підстави говорити про те, що на різних вікових етапах наявні такі види діяльності, в яких розвиток самостійності відбувається більш інтенсивно й успішно, оскільки ґрунтується на інтересах і потребах дітей [2, с. 59].

У дитини середнього дошкільного віку розвивається потреба бути активним суб'єктом власного життя, зростає потяг до самостійності у своїх діях. Змінюється характер цілеспрямованої діяльності – вона набуває складних форм, орієнтується на мотиви соціального порядку. Удосконалюються процеси планування діяльності: здатність вислуховувати запропонований план, утримувати його в пам'яті, добирати все необхідне для роботи з цим планом, діяти за ним. У середньому дошкільному віці також відбувається розвиток та вдосконалення гри, продуктивних видів діяльності в дошкільному віці, що відіграє значну роль у становленні пізнавального інтересу та цілеспрямованості, адже містять задум, пошук умов його реалізації, добір певних знарядь. Розвиток уяви як головного новоутворення в пізнавальній сфері дозволяє дитині середнього дошкільного віку в грі виявити свою креативність та творчість, самостійність та ініціативність.

У самостійної дитини завжди достатньо розвинена воля, така дитина рішуча у своєму виборі та оцінках, впевнена в досягненні мети. Залежна дитина завжди безвільна. Вона, навіть якщо й володіє знаннями, не вміє самостійно реалізувати свої здібності. При цьому існує певний зв'язок між самостійністю й емоціями дитини: завдання, яке пропонує їй дорослий для виконання, повинне стати її завданням, набути для неї смислового значення, стати переживанням. Характер почуттів, які проявляє дитина під час самостійного виконання, пов'язаний з її інтересами [3, с. 20].

Гра є одним із тих видів дитячої діяльності, які використовуються дорослим з метою виховання дітей. У грі в дитини формуються ті аспекти психіки, від яких залежить, наскільки згодом вона досягатиме успіху в навчанні, роботі, як складуться її відносини з іншими людьми. Під час гри також відбуваються суттєві перетворення в інтелектуальній сфері, яка є фундаментом розвитку особистості. Цінність і значущість гри полягає в тому, що вона є цілісною діяльністю. Водночас у грі можуть змінюватися всі форми людської активності: фізичної та інтелектуальної, творчої та репродуктивної. У грі формуються розумові та психологічні структури, що відповідають за різноманітні

завдання: комунікативні, оздоровчі, адаптаційні, стратегічні тощо. Значний вплив гра має і на розвиток самостійності.

Рухливі ігри є різновидом ігрової діяльності, характерною особливістю якого є яскраво виражена роль рухів у змісті гри. Рухливі ігри мають велике значення для фізичного розвитку дітей. За їх допомогою можна в доступній формі розвивати у дітей такі важливі рухові якості, як швидкість, спритність, витривалість, координацію та ін. Для досягнення ігрових цілей гравець повинен докласти певних зусиль, що сприяє розвиткові і зміцненню м'язів, поліпшенню роботи серцево-судинної системи [4, с. 7].

Рухливі ігри можуть бути індивідуальними, які організуються однією дитиною; або колективні, в яких беруть участь групи дітей. Виділяють дві основні групи ігор: некомандні і командні. Але крім них є ще одна група проміжних ігор – перехідні. У перехідних іграх гравці відстоюють насамперед свій інтерес, а інколи за бажанням допомагають іншим гравцям.

В основу класифікації рухливих ігор покладено рухові дії. Розрізняють: ігри імітаційні (з наслідувальними діями); з перебіжками; подоланням перешкод; з орієнтуванням (за слуховим і зоровим сигналами). Окрім цього, розрізняють сюжетні й безсюжетні рухливі ігри, ігри змагального типу, з елементами спортивних ігор (баскетбол, футбол, городки, бадмінтон, настільний теніс, хокей з м'ячем і шайбою) та спортивних вправ (їзда на велосипеді, катання на санчатах, ковзанах, ходьба на лижах), забав (серсо, кільцекид, кеглі) тощо [4, с. 7].

Щодо умов використання рухливих ігор як засобу виховання самостійності у дошкільників, то однією із особливостей використання ігрової діяльності для розвитку самостійності дітей є здатність до вільного вибору, яку пов'язують із саморозвитком, самотворчістю. Дітям властиве прагнення в різних іграх брати на себе роль «дорослого», – у цьому проявляється їхнє бажання самостійності. Граючи, діти дошкільного віку намагаються втілити у грі те, що спостерігають у навколишньому житті. Розуміючи це, дорослі повинні правильно скеровувати ігрову діяльність дітей, при цьому не забороняти прагненню до вільного вибору. За таких умов дитина дошкільного віку органічно дорослішає зі старшими, будучи з ними в гармонійних відносинах [5, с. 10].

Отже, самостійні дії дитини виникають з потреб, з прагнення до ігрової діяльності. При цьому варто наголосити на важливості комунікативної самостійності дітей дошкільного віку під час гри. Адже розвиток комунікативної самостійності дитини у період дошкільного дитинства супроводжується потребою спілкування з дорослими, однолітками, виконання спільних дій, потребою співучасті в житті дорослих. Дитина набуває особистого досвіду життя у комунікації з однолітками, батьками і вихователями. Саме в цей період важливо допомогти дитині осмислити власні дії, усвідомити свої особливості та якості характеру, сприймати себе як самостійну особистість.

Окрім цього, для успішного виховання самостійної дітей середнього дошкільного віку потрібне правильним чином організоване предметно-просторове середовище для рухливих ігор. Предметно-просторове середовище має бути організоване так, щоб кожна дитина мала можливість займатися улюбленою справою. Розміщення обладнання за принципом центрування дозволяє дітям об'єднуватись підгрупами за спільними інтересами. Для задоволення потреб дитині необхідні певні об'єкти для рухливих ігор, в яких для неї є певна цікава мета. Ця мета спрямовує дії дитини. Предмети, розміщені в

предметно-просторовому середовищі, повинні спонукати дитину до пошуку досягнення мети, застосування вже наявних знань, стимулюючи її активність. Педагог повинен створювати в середовищі проблемні ситуації, щоб кожна дитина могла проявити себе, а педагог – виявити її індивідуальні особливості.

Важливо залучати до ігрової діяльності дітей їхніх батьків. Вони можуть стати не лише спостерігачами, а й активними організаторами рухливих ігор, допомагаючи дітям у виготовленні атрибутів, розучуючи з дітьми певні рухи, програючи з дітьми окремі ситуації, підбираючи музику тощо. Взаємодія вихователя та батьків у процесі підготовки до рухливої гри сприяє зростанню її ефективності.

Беручи участь у рухливих командних іграх, діти дошкільного віку виявляють відповідальність за свої дії, за виконані завдання. Вони здобувають конкретні знання, збільшується їх активність, потяг до творчості, незалежність суджень, завзятість і цілеспрямованість під час вирішення питань організації гри. Водночас загальна діяльність педагога та батьків у рухливій грі сприяє формуванню у дошкільнят самостійності, стимулює дітей до прийняття власних рішень та вчить намічати результати та нести відповідальність за наслідки. Діти стають впевненими у собі, підготовленими до життєвих умов [1, с. 107].

Таким чином, оскільки гра є одним із тих видів дитячої діяльності, які використовуються дорослим з метою виховання дітей, вона має великий вплив на виховання самостійності дітей дошкільного віку.

Література:

1. Бутова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 256 с.
2. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька та ін. ; за заг. ред. Н. Гавриш. Харків : Мадрид, 2015. 220 с.
3. Горопаха Н., Дякова О. *Можливості розвитку самостійності дітей молодшого дошкільного віку у самообслуговуванні. Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти* : матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т. І. Поніманської (м. Рівне, 12 листопада, 2021 р.). Рівне : Видавець О. Зень, 2021. С. 19–20.
4. Рухливі ігри та методика їх викладання : навчально-методичні рекомендації. / І. О. Бичук, Р. Б. Іваніцький, О. В. Валькевич, Ю. Ю. Цюпак. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 64 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20245/1/game_metod.pdf (дата звернення: 23.11.2023).
5. Шаповалова О., Парфілова С., Павлуценко Н. Теоретичні аспекти виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* : Збірник наукових праць. Видавництво Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2022. Вип. 2 (8). С. 6–12.

Заєць А. Л.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Актуальність дослідження: у сучасному світі все більше уваги приділяється розумінню та сприянню когнітивному розвитку дітей у ранньому віці через вплив гри та спеціально організованого навчального середовища. Гра є природним способом навчання та спілкування для дітей, оскільки вона сприяє їх загальному розвитку, в тому числі й пізнавальному.

Мета дослідження: полягає у теоретичному визначення та практичному дослідження розвитку пізнавальної активності дітей раннього віку в умовах розвивально-ігрового середовища.

Пізнавальна активність є важливою складовою інтелектуальної та когнітивної діяльності людини, спрямованою на сприйняття, осмислення та опрацювання інформації про навколишній світ. Це активний процес, в якому особистість взаємодіє з навколишнім світом, відображаючи його у своїй уяві та розуміючи його [1, с. 93].

Пізнавальна активність сприяє формуванню знань, розвитку мислення, розумінню явищ і подій, а також досягненню особистісного зростання та самореалізації.

Пізнавальна активність у дітей раннього віку є процесом освоєння та сприйняття навколишнього світу через активну взаємодію з ним. Цей процес здебільшого виявляється у сприйнятті нового, формуванні власних уявлень, опрацюванні отриманої інформації та власної інтерпретації світу навколо нас. У дітей раннього віку відбувається інтенсивний розвиток нервової системи та когнітивних функцій, що формує основу для подальшого інтелектуального розвитку [2].

Важливо відзначити, що розвивально-ігрове середовище сприяє соціальному розвитку дітей, після чого вони вивчають спільність, співпрацю та комунікацію через гру і спільну активність. Наукові дослідження підтверджують, що діти, які беруть участь у заняттях у розвивально-ігровому середовищі, мають підвищену пізнавальну активність, що може мати далекосяжний вплив на їх подальший успіх у навчанні та розвитку [3].

Таким чином, пізнавальна активність дітей раннього віку вимагає створення сприятливого навколишнього середовища, яке не ускладнює їх розвиток, надаючи можливості для навчання та експериментування, а також активної взаємодії з батьками, вихователями та іншими дітьми.

Висновок. Дослідження особливостей розвитку пізнавальної активності дітей раннього віку є важливим аспектом у галузі педагогічної психології та дитячої психології. Вивчення цього питання дозволяє краще зрозуміти психологічні особливості малюків у перші роки та спрямувати ефективні педагогічні зусилля на розвиток пізнавальної активності.

Розвивально-ігрове середовище відіграє ключову роль у формуванні позитивних пізнавальних, соціальних та емоційних навичок та у розвитку пізнавальної активності дітей раннього віку, що має далекозорий вплив на їх подальше навчання та життєвий успіх.

Література:

1. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.
2. Грошовенко О. П. Екологічне проектування як метод організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Молодий вчений*. 2015. № 3 (18). С. 85–89.
3. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч, Н. І. Богданець-Білокаленко та ін. ; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

Педагогічний факультет

Кошик Т. М.

Науковий керівник: доц., к. пед. н. Лобанчук О. А.

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНИХ КОНТАКТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Молодший дошкільний вік – найбільш відповідальний період у процесі формування основ для різнобічного розвитку, насамперед, для фізичного, соціального, особистісного. Саме протягом цього періоду у дитини формується її нова соціальна реальність [1]. З цих міркувань для визначення особливостей розвитку соціальних контактів дітей молодшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності як базового виду діяльності було проведено педагогічний експеримент, в якому взяли участь 46 дітей (22 дітей групи «Сонечко» і 24 дітей групи «Веселка») та їх вихователі (ЗДО (ясла-садок) «Казковий світ»).

Для цього визначено компоненти, критерії та показники сформованості соціальних контактів дітей молодшого дошкільного віку, а саме:

1. Когнітивний компонент (критерій – знання про соціальні контакти з однолітками, дружні відносини з ними; вміння їх використовувати у діалогічному спілкуванні, ігровій діяльності) – спостереження за ігровою діяльністю дітей.

2. Емоційно-ціннісний компонент (критерій – позитивне ставлення до соціальних контактів з однолітками, задоволення від взаємодії з іншими дітьми, емпатія, співчуття до інших) – проведено опитування педагогів-вихователів.

3. Практичний компонент (критерій – вміння домовлятися, узгоджувати свої дії у спільній з однолітком грі, трудовій діяльності, вміння здійснювати контроль за спільною роботою, надання допомоги і підтримки товаришу) – використано методику «Рукавички» [2], яка спрямована на діагностику сформованості у дітей вмінь домовлятися, узгоджувати зусилля в процесі співпраці.

За отриманими результатами опитування дітей та їх вихователів виділено високий, середній, низький рівні сформованості всіх компонентів соціальних контактів у молодших дошкільників, а саме:

1. *Високий рівень.* Дитина перебуває у гарному настрої, проявляє жвавий інтерес до всього нового, відкрита до спілкування та ігор з однолітками, вміє ініціювати спільні ігри з однолітками, охоче приєднується до пропозицій інших. Знає і дотримується правил діалогічного спілкування, мовленнєвого етикету. Виявляє інтерес до емоційної поведінки однолітків, здатна до співчуття і підтримки тому, хто потребує. Знає, що таке дружба, висловлює прагнення до активної соціальної взаємодії з друзями. Поводиться гуманно і доброзичливо до інших учасників взаємодії, спільної діяльності, гри. Виявляє симпатію, добре ставлення до інших, ввічливо звертається до них, виникаючі суперечності вирішує мирно та швидко. Вміє домовлятися із однолітками про виконання спільної діяльності, узгоджує свої дії з діями інших, вміє враховувати їх настрої, ідеї, інтереси при побудові спільного плану дій.

2. *Середній рівень.* Дитина відкрита до спілкування та ігор за пропозицією інших, але сама мало ініціює контакти з однолітками. Не завжди дотримується послідовності діалогічного спілкування, не вміє точно формулювати запитання до співрозмовника, однак правильно відповідає на поставлені запитання дорослого та співрозмовників. Виявляє цікавість до емоційної поведінки інших, здатна надати підтримку і допомогу тому, хто потребує. Співчуває тим, хто плаче, однак не завжди свідомо використовує ввічливі слова, може бути байдужа до інших, не часто користуються мовленнєвим етикетом (потребує нагадування дорослого). Знає, що таке дружба, називає друзями до 5 однолітків, не виділяючи їх основних характеристик. Переважно демонструє гарне ставлення до інших, готова до прояву любові і турботи про інших, особливо після підказки дорослого. Намагається уникати конфліктів з однолітками. Має посередні здібності до узгодження дій при виконанні спільних завдань, не завжди дотримується домовленостей із однолітком, відволікаючись на самосійну гру.

3. *Низький рівень.* Дитина замкнена в собі, не готова до спілкування з іншими, не відгукується на запрошення однолітків до гри, часто пасивна. Коли дорослий запрошує дитину до спілкування чи гри, може вступати в контакт, однак переважно відповідає на запитання, або мовчить. Сама контактів з іншими не ініціює, за рідким виключенням може поставити запитання, однак не слухає відповіді співрозмовника. Не розуміє емоцій та поведінки інших. Не готова надати підтримку тому, хто потребує, не допомагає тому, хто плаче. Не знає і не використовує правил ввічливого спілкування, не зрозуміє значення дружби, не називає друзів серед дітей групи. В окремих випадках може демонструвати ворожість до інших, проте найчастіше – просто пасивна, замкнена в собі, не вступає в контакти з іншими, не бере участі в ігровій діяльності, байдужа до запрошень. Не вміє домовлятися з іншими, не охоче погоджується на виконання спільного завдання, а в процесі – перемикається на самостійне виконання завдання. В крайніх випадках може виявляти агресію і ворожість до іншої дитини, яка заважає їй виконувати завдання так, як їй подобається (незважаючи на всі домовленості).

На табл. 1 наведено рівні сформованості соціальних контактів дошкільників.

Рівні сформованості соціальних контактів дошкільників

Показники	Рівні	«Сонечко» (22 дітей)		«Веселка» (24 дітей)	
		К-ть	%	К-ть	%
Когнітивний компонент	Високий	5	22,7%	8	33,3%
	Середній	11	50%	11	45,8%
	Низький	6	27,2%	5	20,8%
Емоційно-ціннісний компонент	Високий	8	36,4%	9	37,5%
	Середній	8	36,4%	10	41,7%
	Низький	6	27,2%	5	20,8%
Практичний компонент	Високий	4	18,2%	6	25%
	Середній	10	45,5%	11	45,8%
	Низький	8	36,4%	7	29,2%
Загальний рівень сформованості соціальних контактів дітей	Високий	5	22,7%	8	33,3%
	Середній	11	50%	10	41,7%
	Низький	6	27,2%	6	25%

Відтак, високий рівень сформованості соціальних контактів виявлено у 22,7% дітей групи «Сонечко» та 33,3% дітей з групи «Веселка», середній – у половини дітей групи «Сонечко» (50%) і 41,7% дітей групи «Веселка». При цьому у 27,2% дітей групи «Сонечко» і 25% дітей групи «Веселка» виявлено низький рівень соціальних контактів. Ці діти переважно були замкненими в собі, не відгукувалися на запрошення однолітків до гри, не розуміли емоцій та поведінки інших. Не знали і не використовували правил ввічливого спілкування, не вміли домовлятися з іншими, не охоче погоджувалися на виконання спільного завдання, а в процесі – перемикалися на самостійну роботу. Іноді виявляли агресію і ворожість до інших дітей.

Відтак, зважаючи на отримані результати, вважаємо за доцільне у закладах дошкільної освіти проводити цілеспрямовану розвивальну роботу з формування соціальних контактів дітей у процесі ігрової діяльності з однолітками, а її орієнтирами можуть виступати запропоновані у роботі рівні сформованості соціальних контактів дітей молодшого дошкільного віку.

Література:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

2. Методика Рукавички: опис, особливості, цілі і завдання. *BigBro* : веб-сайт. URL: <https://bigbro.com.ua/metodika-rukavichki-opis-osoblivosti-tsili-i-zavdannya/> (дата звернення: 30.10.2023).

СІМЕЙНІ ТРАДИЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сформована соціальна компетентність дитини є запорукою її подальшої успішної адаптації до навчання у школі. Саме завдяки соціальній компетентності дитина зможе застосувати набуті знання та вміння поводитися відповідно у різних соціальних ситуаціях, виявляти адекватне ставлення до інших людей.

Соціальну компетентність дітей можна трактувати як сукупність знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, емоційних переживань, стійких переконань, які допомагають дитині усвідомити власне місце в суспільстві, зрозуміти обов'язки і міру відповідальності перед співвітчизниками, Батьківщиною та державою [3, с. 67].

Для формування соціальної компетентності дітей дуже важливою є наступність у роботі закладу дошкільної освіти та початкової школи. У дітей дошкільного віку формуються засади для засвоєння ними соціальних цінностей, виховання соціальної компетентності, а розвиваються вони у початковій школі. Тобто соціальна компетентність у дітей дошкільного віку планомірно, цілеспрямовано та систематично розвивається під час виховання та навчання і забезпечує оптимальну адаптацію дітей до школи. Зазначено, що у соціально компетентних дітей спостерігаються кращі показники адаптації до початкової школи, вони демонструють вищу активність у взаємодії з педагогом та однолітками, краще встановлюють контакти в соціальному середовищі, ніж менш компетентні діти.

Формуванню соціальної компетентності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку сприяє «цілеспрямоване виховання і розвиток їх емоційно-оцінної сфери та комунікативних навичок, вмінь взаємодіяти з іншими, ознайомлення дітей з моральними нормами та духовними цінностями» [2, с. 36].

Одним із важливих засобів формування соціальної компетентності дітей є сімейні традиції – сформовані протягом тривалого часу (можливо навіть протягом історичних періодів) норми, звичаї, способи поведінки, погляди, що передаються з покоління в покоління та мають символічне значення для родини. Саме завдяки дотримання сімейних традицій члени сім'ї відчувають єдність з іншими, а самі традиції роблять сім'ю дружною. У сім'ї, де дотримуються традицій, родинні зв'язки стають міцнішими, у відносинах членів сім'ї частіше спостерігається взаєморозуміння. Сімейні традиції є унікальними для кожної сім'ї, те, що для одних є природним, в іншій сім'ї може не виявлятися, або й навіть заперечуватися. Це можуть бути, наприклад, спосіб життя, ритм і стиль спілкування між дитиною і батьками, влаштування побуту, режим дня, традиційний розподіл праці у сім'ї, налаштування на спілкування з іншими, взаємодія з чужими (іншими людьми).

Важливість впливу сімейних традицій на дитину полягає у тому, що вони засвоєні кожним членом родини на підсвідомому рівні, як щось типове і властиве для всієї сім'ї, вони сприймаються дитиною як безумовний закон, якого потрібно дотримуватися, який доцільно передати наступному поколінню (якщо ця традиція дійсно цінна та не втратила своєї мудрості) [1, с. 49].

Як вказує ряд науковців (З. Борисова, С. Кулачківська, С. Ладивір та ін.), завдяки родинній практиці спілкування, через сімейні цінності і традиції у дитини формуються поведінкові звички, погляди, які в майбутньому часто стають рисами її характеру [4, с. 211]. Діти часто люблять наслідувати маму й тата у манері говорити та спілкуватися з іншими. Через бесіди, взаємини з рідними, через сімейні традиції та звичаї, розгляд сімейних фотоальбомів, пізнання родоводу дитина засвоює сутність моральних понять добра і зла, гарної і поганої поведінки, справедливості та доброзичливості, турботи, вчить правила життя, віками закладені у своїй сім'ї.

Таким чином, важливість впливу сімейних традицій на дітей полягає у тому, що вони засвоєні кожним членом родини на підсвідомому рівні, а тому сприймаються дитиною як безумовний закон, якого потрібно дотримуватися. Серед прикладів сімейних традицій розглянуто лагідне звертання до всіх членів сім'ї, повага до дорослих, звертання до них на Ви, дотримання ціннісного ставлення до всіх членів родини. Наголошено на важливості спілкування батьків з дітьми, обговорення сімейних традицій, складання дерева родоводу, що допоможе засвоїти цінності свого роду.

Література:

1. Бутенко О. Г. Родина та її роль у вихованні шанобливого ставлення до матері. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2009. Вип. 2. С. 48–54.

2. Кірпічова Н. М. Сучасні підходи формування соціальної компетентності у дітей дошкільного віку. *Досвід роботи вихователя закладу дошкільної освіти: традиційні підходи та інновації*: матер. наук.-практ. конфер. (19 травня 2020 р.), м. Ужгород: Центр Прогресивної Освіти «Генезум», 2020. С. 35–40.

3. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. № 1 (900). 2005. С. 65–70.

4. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / упор.: З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко та ін.; За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища шк., 2004. 511 с.

Педагогічний факультет

Можаровська Н. О.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ВПЛИВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність формування у дітей старшого дошкільного віку соціально-комунікативних навичок шляхом використання ігрової діяльності в сучасних умовах

пояснюється змінами в соціальному середовищі дитини. Ці зміни характеризуються дефіцитом доброзичливості, вихованості та мовленнєвої культури в її взаємодії з однолітками та дорослими. В рамках впровадження Державного освітнього стандарту дошкільної освіти [1], освітні заклади для дошкільнят надають особливу увагу досягненню мети та завдань соціально-комунікативного розвитку.

Соціалізація є ключовою умовою гармонійного розвитку, починаючи з народження. Малюк розглядається як соціальна істота, яка потребує задоволення своїх потреб за допомогою інших людей. Залучення дитини до культури та багатовікового досвіду людства відбувається через взаємодію у межах соціуму. Розвинуті навички взаємодії у мовленнєвому та невербальному спілкуванні дозволяють дитині відчувати себе комфортно у суспільстві. Спілкування дозволяє дитині пізнати дорослого, однолітка і себе.

Комунікація передбачає використання знако-символічних засобів, які є необхідними для спілкування та взаємодії. За визначенням психолого-педагогічного словника В. В. Синявського, комунікація, хоча близька до поняття «спілкування», є ширшою за обсягом. Вона охоплює зв'язок та обмін інформацією між системами в природі та суспільстві [7, с. 174].

Оптимальною для нашого дослідження є концепція спілкування, яку визначає вітчизняний дослідник В. В. Москаленко. Вона розглядається як взаємодія людей, спрямована на узгодження та об'єднання їхніх зусиль з метою налагодження відносин та досягнення загального результату [5, с. 231].

У численних дослідженнях зазначається, що соціально-комунікативні навички впливають на психічний розвиток дітей дошкільного віку та загальний рівень їхньої діяльності. Важливість розвитку комунікативних навичок стає особливо очевидною при переході дитини до школи, коли відсутність елементарних умінь ускладнює її спілкування з однолітками та дорослими, спричинює підвищену тривожність та порушує процес навчання. Розвиток соціально-комунікативних навичок є пріоритетною основою для забезпечення наступності між дошкільною та початковою загальною освітою, необхідною умовою успішності навчальної діяльності і ключовим аспектом соціально-особистісного розвитку. У дослідженнях, присвячених проблемі формування соціально-комунікативних навичок, детально розглядаються основні процеси комунікативної діяльності, такі як гностичний (забезпечує обмін інформацією), інтерактивний (регулює взаємодію учасників спілкування) та перцептивний (організує взаємосприйняття, взаємооцінку та рефлексію у спілкуванні) [3, с.75].

Розвиток соціально-комунікативних навичок стає особливо важливим у старшому дошкільному віці, оскільки діти стрімко розвивають свою мову, а взаємодія з дорослими та ровесниками стає невід'ємною частиною їхнього життя. У цьому віці діяльність стає спільною, на відміну від попередніх вікових категорій, коли події відбуваються «поряд».

У дошкільній педагогіці переважає точка зору Т. Поніманської, згідно з якою «спілкування» і «комунікативна діяльність» розглядаються як синоніми. Вона вказує, що розвиток спілкування дошкільників з однолітками та дорослими є процесом якісних змін у структурі комунікативної діяльності [6].

Дослідження А. В. Ільків є найбільш значущим для нашої роботи. Вона виділила основні компоненти соціально-комунікативних навичок, характерних для дітей

дошкільного віку [2]. Ця класифікація компонентів визнана найбільш прийнятною для дітей цього віку, оскільки вона має узагальнений характер розгляду цих якостей та розглядає процес багатогранно та різнобічно.

Спілкування має особливу потребу, яка не зводиться до інших життєвих потреб дитини. Ця потреба визначається продуктом діяльності, таким як прагнення до оцінки та самоповаги, бажання до пізнання та самопізнання. У спілкуванні ця потреба змінюється залежно від характеру спільної діяльності дорослих. На кожному етапі розвитку ця потреба визначається як участь дорослого, яка є необхідною та достатньою для вирішення основних завдань, характерних для віку дитини.

На відміну від загальних ігор, педагогічна гра вирізняється важливою особливістю – чітко визначеною метою навчання та відповідними педагогічними результатами, які можуть бути обґрунтовані, виокремлені в явній формі і характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю.

За словами Н. Туркулець, «гра – це справжня соціальна практика дитини, її реальне життя у суспільстві однолітків» [8, с. 6].

Отже, еволюція сюжету та змісту рольової гри відображає все більше і більше поглиблення дитини в життя оточуючих дорослих. Потреба у спілкуванні розвивається, переважно, завдяки спільній ігровій діяльності. Саме в умовах спілкування з приводу гри дитина зіштовхується з необхідністю встановлення контактів, використання норм поведінки на практиці, а також адаптації цих норм і правил до різноманітних конкретних ситуацій. У спілкуванні між дітьми неперервно виникають ситуації, які вимагають узгодження дій, виявлення доброзичливого ставлення до однолітків, здатність відмовлятися від особистих бажань на користь досягнення спільних цілей. Гра вимагає від дитини таких якостей, як ініціативність, товариськість, здатність координувати свої дії з діями групи однолітків, щоб встановлювати та підтримувати спілкування.

Основне значення гри для психічного розвитку дошкільнят полягає в тому, що завдяки специфічним ігровим методам, зокрема, прийняттю дитиною ролі дорослого, виконанню її суспільно-трудова функцій, символічному характеру багатьох предметних дій, перенесенню значень з одного предмета на інший, дитина моделює в грі відносини між людьми. Рольова гра є видом активності, що поєднує спілкування та предметну діяльність і забезпечує їх спільний вплив на розвиток дитини [9, с. 27].

Отже, соціально-комунікативні навички представляють собою вміння спілкуватися, як безпосередньо, так і опосередковано, міжособистісна комунікація, а також навички правильно, грамотно та зрозуміло виражати свої

У старшому дошкільному віці головною метою спілкування з однолітками є тяга до співпраці, що в більш розвиненій формі ігрової діяльності виявляється в грі з правилами. Ця форма спілкування сприяє розвитку усвідомлення своїх обов'язків, дій та їх наслідків, а також розвитку вольової поведінки, що є необхідною умовою подальшого навчання та трудової діяльності. Значення ігрової діяльності у вихованні, освіті та розвитку соціально-комунікативних навичок є важливим – це поєднання гри та навчання, перехід від розважальних ігор до ігор-завдань та навчально-пізнавальної діяльності, підвищення складності навчальних завдань та умов гри, а також підвищення розумової активності дитини і формування комунікативних навичок в ігровій діяльності.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник А. М. Богуш ; Авт. кол-в.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Ільків А. В. Толерантне спілкування – один із засобів ефективного впливу на особистість : навч. посіб. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 159 с.
3. Карпенко Є. В. Вікова та педагогічна психологія. *Актуальні студії сучасних українських учених* : навч. посіб. Дрогобич : Посвіт, 2014. 151 с.
3. Михальська С. А. Психологія мовленнєвої поведінки дитини 5-7 років життя : монографія ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. вид., 2020. 359 с.
4. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : монографія ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ : Фенікс, 2013. 537с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав, 2015. 446 с.
6. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова ; ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 274 с.
7. Туркулець Н. Різновікова група: формування сюжетно–рольової гри. *Дошкільне виховання*. 2019. № 8. С. 6.
8. Сюжетно–рольова творча гра : навч. посібник / упоряд. Н. В. Жир та ін. ; ред. С. І. Якименко. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 144 с.

Педагогічний факультет

Петрушенко З. С.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ВИДИ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ПІДБІР НАРОДНИХ ІГОР ТА УМОВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність. Українські народні ігри мають багату культурну спадщину, яка в контексті дошкільної освіти є відносно маловивченою. У міру того, як самопочуття та всебічний розвиток дітей старшого дошкільного віку набувають все більшого значення, стає очевидною актуальність розуміння видів, класифікації, відбору та умов використання українських народних ігор.

Мета дослідження – розглянути українські народні ігри, звернувши увагу на їх види, класифікацію, відбір, необхідні умови ефективного використання в роботі з дітьми старшого дошкільного віку, що має сприяти кращому розумінню того, як ці традиційні ігри можна інтегрувати в ранню освіту.

Основним *об'єктом дослідження* є українські народні ігри, які охоплюють різноманітні дії, що передаються з покоління в покоління. Ці ігри служать і культурною

спадщиною, і освітнім ресурсом, що робить їх цінним об'єктом вивчення в контексті розвитку дитини та ранньої освіти.

Предметом дослідження є процес відбору та використання українських народних ігор з дітьми старшого дошкільного віку. У дослідженні розглядаються методи класифікації, визначення ігор, що відповідають віку, створення необхідних умов для забезпечення безпечного та збагачуючого освітнього середовища.

У попередніх наукових розвідках з даної тематики досліджувалися культурно-виховні та розвивальні аспекти українських народних ігор. Науковці визнали значення цих ігор у збереженні культурної спадщини України та дослідили їх адаптивність у сучасних освітніх контекстах [4].

Дослідники класифікували українські народні ігри за різними критеріями: фізичні, інтелектуальні, художні та музичні. Ці класифікації служать корисною основою для вибору ігор, які відповідають конкретним цілям розвитку дітей старшого дошкільного віку. У науковій літературі підкреслюється, що ці ігри пропонують цілісний досвід навчання, сприяючи фізичній формі, когнітивному розвитку, соціальній взаємодії та емоційному благополуччю.

Дослідження підкреслили необхідність належного нагляду та заходів безпеки під час використання цих ігор з дітьми дошкільного віку, щоб створити безпечне ігрове середовище. Крім того, дослідники підкреслили важливість вибору ігор відповідно до віку, щоб переконатися, що вибрані ігри відповідають наявному розвитку дітей [1].

Крім того, було проведено міжкультурні порівняння, що проливають світло на спільні риси та відмінності між українськими народними іграми та традиційними іграми інших культур. Ці порівняльні дослідження дають змогу зрозуміти освітні та культурні аспекти народних ігор [3].

Залучення сім'ї та громади до народних ігор було виділено як засіб зміцнення соціальних зв'язків і виховання почуття причетності серед дітей.

Досліджено також користь українських народних ігор для психологічного та емоційного благополуччя. Встановлено, що ці ігри зменшують стрес, підвищують емоційний інтелект і сприяють загальному позитивному самопочуттю дітей [4].

Загалом попередні наукові дослідження заклали основу для інтеграції українських народних ігор у дошкільну освіту, збагачення життя дітей старшого дошкільного віку та збереження багатой культурної спадщини України. Дослідники визначили різні аспекти, такі як адаптованість, безпека, відповідність віку та міжкультурні порівняння, які є критично важливими для ефективного використання цих ігор у навчальних закладах.

Українські народні ігри протягом століть були невід'ємною частиною культурної спадщини країни. Ці ігри є унікальною та цікавою платформою для всебічного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Поєднуючи традиційні елементи з сучасними методами навчання, вихователі можуть використовувати потенціал українських народних ігор для виховання фізичної підготовки, пізнавальних навичок, соціальної взаємодії та емоційного благополуччя дітей.

Українські народні ігри можна класифікувати за різними критеріями, такими як вікова відповідність, фізичні вимоги та навчальні цілі. Добре структурована система класифікації допомагає вихователям вибрати ігри, які відповідають їхнім конкретним

цілям у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Так, ігри класифікують за наступними групами [3]:

1. Ігри, що відповідають віку, тобто ігри, які підходять для певних вікових груп, щоб гарантувати, що діти можуть повною мірою залучитися та отримати користь від діяльності.

2. Ігри на основі навичок – ігри, спрямовані на розвиток певних навичок, як-от рівноваги, координації, дрібної моторики чи когнітивних здібностей.

3. Спільні ігри – ігри, які сприяють командній роботі, співпраці та соціальній взаємодії між дітьми.

4. Змагальні ігри – ті ігри, які заохочують здорову конкуренцію, стратегічне мислення та цілеспрямовану гру.

Ефективне використання українських народних ігор у роботі з дітьми старшого дошкільного віку потребує ретельного планування та врахування різноманітних чинників. Основні аспекти включають [1]:

- безпеку – необхідно завжди бути переконаними, що ігри та ігрове середовище безпечні для дітей, мінімізувати ризик нещасних випадків або травм;

- можливість адаптації – обирати ті ігри, які можна змінювати відповідно до рівня розвитку та здібностей залучених дітей;

- інтеграція з навчальними цілями: узгоджувати вибір гри з конкретними освітніми цілями, сприяючи цілісному розвитку;

- культурна чутливість – визнавати та поважати культурне коріння цих ігор, сприяючи повазі до багатой спадщини України;

- нагляд дорослих – навчені педагоги або фасилітатори повинні стежити за іграми, щоб переконатися, що діти грають безпечно, і отримувати керівництво, коли це необхідно.

Таким чином, українські народні ігри пропонують широкі можливості для активізації розвитку дітей старшого дошкільного віку. Розуміючи типи, класифікації та умови використання цих ігор, педагоги можуть створити привабливе та збагачувальне освітнє середовище.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження використання народних ігор у роботі з дошкільниками мають значний потенціал, включаючи розробку комплексних навчальних посібників, розробку інноваційних освітніх програм і створення цифрових ресурсів, які включають традиційні ігри. Крім того, порівняльні дослідження з іншими культурними контекстами та дослідження довгострокового впливу українських народних ігор на розвиток дитини є перспективними напрямками для майбутніх досліджень.

Література:

1. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Педагогіка*. 2022. № 1. С. 122–133.

2. Круцевич Т. Ю., Пангелова Н. Є. Зміст і засоби програми інтегрованого розвитку рухових та моральних якостей дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 3 (19). С. 157–162.

3. Мисан І. В. Методика збагачення мовлення дітей старшого дошкільного віку фразеологізмами. *Наука і освіта*. 2014. № 10. С. 140–144.

4. Пасічник В., Пітин М. Класифікації народних ігор у фізичному вихованні дітей дошкільного віку. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 1. С. 222–226.

Педагогічний факультет

Сушко С. С.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

КУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Адаптація дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти є складним і багатогранним процесом, який залежить від багатьох факторів, у тому числі культурно-психологічних особливостей дитини.

Раннім віком прийняти вважати вік дитини від 1 до 3 років. У даному віці визначають три етапи розвитку дітей [4]:

- Перший етап триває від одного року до півтора років. Дитина починає ходити, стає значно більш незалежною, ніж раніше; у цьому віці вона – дослідник, вивчає довкілля. Також на даному етапі дитина починає говорити.
- Другий етап розвитку триває від півтора до двох років. Під час цього періоду дитина вдосконалює навички, які вже вивчила раніше, і починає орієнтуватися у своєму оточенні та навколишньому середовищі; вже чітко простежується вияв її характеру.
- Третій етап розвитку охоплює віковий діапазон від двох до трьох років і відзначається найбільш інтенсивним розумовим, фізичним та психічним розвитком дитини.

Ранній вік – найбільш важливий період розвитку дитини дошкільного віку. Саме в цей період дитина переходить до нового етапу взаємодії з дорослими та однолітками. Провідним видом діяльності у цьому віці є предметно-дійова співпраця. Дитина трьох років може не тільки сприймати особливості об'єктів, але й усвідомлювати певні загальноприйняті ставлення до різних характеристик цих об'єктів, таких як форма, розмір, колір тощо. Вони стають зразками, з якими зіставляються особливості сприйманих предметів.

Переважною формою мислення стає наочно-образне. Дитина виявляється здатною не лише групувати предмети за їх зовнішньою подібністю, такою як форма, колір та розмір, але також засвоювати загальноприйняті уявлення про різні категорії предметів, такі як одяг, посуд, меблі. Дитяча цікавість значно збільшується, і в цьому віці можна спостерігати значні зміни у розвитку мовлення: дитина розширює свій словник, розпочинає формувати елементарні судження про світ навколо, що виражаються у достатньо розгорнутих висловлюваннях [3].

На цьому віковому етапі у дітей інтенсивно розвивають перші примітивні уявлення про поняття «правильно» і «неправильно», вони вчаться правильному способу поведінки, розвивають позитивні стосунки з дорослими і однолітками, які оточують їх.

Найкращі умови для цього розвитку створюються завдяки сприятливому впливу дошкільного закладу та сім'ї.

Третій рік життя дитини є перехідним у процесі її розвитку. Це все ще маленька дитина, яка має багато спільного з дітьми попереднього віку, і вона потребує особливо уважного та турботливого ставлення дорослих. Однак, у цьому віці дитина також розкриває якісно нові можливості у навчанні навичкам, формуванні уявлень, набутті особистого досвіду у поведінці та діяльності. Діти від двох до трьох років активно самостійно вчаться виконувати дії без допомоги дорослих, розвивають нові форми взаємин і поступово переходять від індивідуальних ігор до простих форм спільної гри [2].

Культурно-психологічні особливості дітей раннього віку мають значний вплив на процес адаптації до закладу дошкільної освіти. Врахування цих особливостей допоможе педагогам і батькам зробити процес адаптації більш плавним і безболісним для дитини.

Отже, ранній вік є часом, коли дитина інтенсивно вивчає різні аспекти діяльності та особистісного культурного розвитку. В дошкільній психології та педагогіці існують основні сфери, на які звертається увага при розгляді розвитку дітей цього віку: розвиток предметної діяльності, комунікація з дорослими, розвиток мовлення, ігри, взаємодія з однолітками, фізичний розвиток та особистісний розвиток. Треба зауважити, що ця класифікація є умовною, оскільки розвиток є неперервним процесом, де вказані напрями взаємодіють, взаємопоеднуються і доповнюють один одного [1].

Таким чином, у дитини раннього віку змінюється соціальна ситуація розвитку і діяльності. У ранньому дитинстві можна відзначити значний розвиток різних аспектів психіки, зокрема у сферах спілкування, мовлення, пізнавальних здібностей (у тому числі сприйняття та мислення), рухової активності та емоційно-вольової сфери. Важливим аспектом у розвитку мовлення дітей цього віку, що впливає на адаптацію дитини до закладу дошкільної освіти, є сприяння активному використанню мовлення. Це досягається за рахунок збагачення словникового запасу дитини, інтенсивної роботи з удосконалення апарату артикуляції, а також розширення зони спілкування з дорослими.

Практичні рекомендації для батьків:

- Підготуйте дитину до відвідування дитячого садка заздалегідь.
- Поговоріть з дитиною про те, що таке дитячий садочок і що вона там буде робити.
- Відвідайте дитячий сад разом із дитиною, щоб вона могла познайомитися з вихователями та однолітками.
- Методичні рекомендації для педагогів-вихователів:
- Будьте терплячі і розуміючі.
- Не порівнюйте дитину з іншими дітьми.
- Створіть для дитини безпечне і комфортне середовище.

Висновки:

- Дослідження показали, що діти, які мають позитивні враження про дитячий садочок, швидше адаптуються до нього.
- Діти, які мають можливість спілкуватися з іншими дітьми до відвідування дитячого садка, також швидше адаптуються до нього.
- Педагоги та батьки можуть співпрацювати, щоб зробити процес адаптації дитини до дитячого садка більш плавним і безболісним.

Література:

1. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : Курс лекцій. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.
3. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
4. Drogoszcz J., Piszczek T., Zaleska E. Pierwsze dni w przedszkolu. *Blіzej Przedszkola*. 2008. № 9. P. 62–63.

Педагогічний факультет

Федюк М. А.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

РОЛЬ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР У РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сюжетно-рольові ігри відіграють надзвичайно важливу роль у процесі розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Цей етап дитячого розвитку є критичним для формування навичок спілкування та вміння виражати свої думки, і сюжетно-рольові ігри надають їм унікальну можливість розвивати ці навички. У цьому контексті, дитина вперше починає розуміти, що слово – це засіб спілкування, а мова – це ключ до розуміння світу навколо неї. Актуальність дослідження діалогічного мовлення полягає в необхідності вдосконалення культури мовленнєвого спілкування дітей старшого дошкільного віку, навчанні технології ведення діалогу, а також у формуванні адекватного ставлення до співрозмовника.

Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку розглядалась класиками педагогічної науки, зокрема Я. А. Коменським, К. Д. Ушинським, С. Ф. Русовою, І. І. Огієнком, Є. І. Тихеєвою, В. О. Сухомлинським; розвиток діалогічного мовлення – Н. В. Луцан та ін.

Діалог – це привабливість для кожної людини як особистості. Діалог ґрунтується на діалогічній єдності: по-перше, це вираження думок і їх сприйняття, по-друге, реакція на них, що відображається в побудові мовленнєвих актів. Основними характеристиками діалогу є прагнення до мовної взаємодії, цілеспрямованість і дотримання правил мовного спілкування.

Розвиток мови та спілкування – найважливіше завдання закладів дошкільної освіти. Діалог – це одна з форм спілкування, яка забезпечує взаємодію партнерів по спілкуванню, використовуючи мовну символіку як засіб спілкування. Для налагодження діалогу важливі такі моменти: вміння брати участь у спілкуванні, уміння висловлюватись, вербальні та невербальні етикетні форми спілкування [5, с. 102].

На думку Л. П. Федоренко, «діалогічне мовлення – це особлива мовна діяльність, функція якої реалізується через безперервне чергування подразників під час безпосереднього спілкування співрозмовників (двох і більше)» [6, с. 45].

Основною характеристикою розмови є те, що ця вербальна взаємодія відбувається в певному контексті і супроводжується невербальними засобами (жестами, мімікою, інтонацією). У цій формі мовлення допускаються пропуски слів, розмовна лексика, стислість, неповнота думок, різні типи речень, простих і складних. Характерним є використання мовних стереотипів, шаблонів і кліше, однакових моделей висловлювання.

Таким чином, діалог становить основу процесу спілкування. Процес спілкування можна звести до простого обміну повідомленнями. Спілкування – складний і особливий вид мовленнєвої діяльності. Зв'язок мови з потенційно різними ситуаціями дуже важливий.

Зазначимо, що А. Г. Арушанова, «наголошує на необхідності цілісного підходу до формування розмовного мовлення і не допускає зведення завдання навчання бесіди до простого оволодіння форматом запитання-відповідь. Всебічний діалог немислимий без встановлення діалогічних стосунків, які повинні пронизувати спілкування дітей з дорослими та взаємодію з однолітками як сферу справжньої дитячої комунікативної діяльності» [3, с. 17].

Учені виділяють чотири групи особливостей діалогічного мовлення – комунікативні, соціально-комунікативні, психологічні та лінгвістичні. До комунікативних особливостей діалогічного мовлення Н. Іпполітова відносить зміну (чергування) комунікативних ролей у процесі спілкування, коли кожен учасник діалогу виступає або як слухач, або як мовець; прив'язаність до певної мовної ситуації; необхідність стежити за ходом думок співрозмовника, часом несподіваних, що призводить до зміни теми, звідси спонтанність реакцій, неможливість заздалегідь спланувати хід діалогу [2, с. 151].

Розвиток діалогічного мовлення у старших дошкільників – складний, багатшаровий процес, що відбувається під час спілкування з урахуванням біологічних і соціальних передумов. При нормальному розвитку мови, розмовна мова формується у дошкільнят до п'яти років. Діти цього віку активно беруть участь у розмові. Вони самі ставлять запитання, правильно відповідають на запитання дорослих і однолітків, активно підтримують діалог [4, с. 87].

У старших дошкільників продовжується розвиток діалогічного мовлення, що дозволяє дітям легко встановлювати мовленнєві взаємодії з дорослими та однолітками. Розвинені розмовні навички роблять таку взаємодію можливою. Це вміння дітей взаємодіяти між собою, вступати в розмову, підтримувати і завершувати розмову, дотримуватися правил мовленнєвого етикету, правильно говорити, зв'язно говорити, розвивати інтонацію.

Розвиток діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку потребує особливого підходу, оскільки для цих дітей характерні специфічні порушення мовлення, координації.

Гра – діяльність, що здійснюється в ситуативних умовах, спрямована на тиражування і засвоєння соціального досвіду, в якій формується і вдосконалюється самоуправління поведінкою [1, с. 45].

Гра як активна форма пізнання навколишньої дійсності. Різноманітність її форм вводить дитину у сферу реальних життєвих явищ, завдяки чому вона пізнає якості та властивості предметів, їх призначення, способи використання; засвоює особливості

стосунків між людьми, правила і норми поведінки; пізнає саму себе, свої можливості і здібності. Гра іншим чином відкриває шляхи пізнання світу, ніж праця і навчання.

Предметно-ігрове середовище в ЗДО виконує багатофункціональні функції: організаційну, освітню, розвиваючу та комунікаційну. Враховуючи його важку та структуровану освітню функцію, необхідно зосередитися на створенні ситуацій, які спонукають дітей робити моральний вибір: поступатися друзям чи брати іграшки самостійно, ділитися з іншими чи грати самостійно, надавати допомогу чи ігнорувати. Таким чином, основне ігрове середовище стає центральним для закладення основ співпраці, позитивних стосунків, організованої прийнятної поведінки та турботи про інших.

Сюжетно-рольові ігри доцільно використовувати в навчальному процесі як засіб навчання і психологічної корекції дітей дошкільного віку. Сучасна педагогіка вважає ігри інструментом ефективної взаємодії педагога з дітьми. Діти не помічають самого навчання через азарт гри.

Щодо впливу ігрової діяльності на розвиток розмовного мовлення дітей дошкільного віку науково-педагогічним центрам слід звернути особливу увагу на ігрову зону (куточок), обладнати її різноманітними матеріалами, організувати велику кількість сюжетно-рольових, комунікаційних та управлінських ігор. Головне завдання – самовдосконалення в ігровому середовищі дитячого садка. З цієї причини її рекомендується розділити на різні ігрові зони: сюжетно-рольову, режисерську, комунікативну.

Висновки. Діалогічне мовлення – це процес безпосереднього спілкування, в якому кожен учасник виступає в ролі мовця і слухача. Сутність діалогічного мовлення полягає в обміні відтвореннями, взаємопов'язаними за змістом висловлюваннями. Діалогічне мовлення розвивається і формується під час спілкування з більш досвідченими партнерами – носієм комунікативної культури. Розвиток діалогічного мовлення дітей дошкільного віку в ЗДО включає складну взаємодію в епізодично-рольових іграх, які за ступенем впливу на дитину розташовуються в такому порядку: орієнтація на спілкування в соціально-педагогічних групах; комунікативні навички дітей; міжособистісні стосунки в групі; становлення особистості дошкільника.

Література:

1. Волкова І. Пальчикові ігри. Для всіх вікових груп. Харків : Ранок, 2017. 64 с.
2. Зозуля А. В. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників. *Психолого-педагогічні науки*. 2015. № 4. С. 151–157.
3. Крутій К. Л. Ключові компетенції дітей дошкільного віку як результат якісної освіти. *Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації*: збірник наукових праць. Матеріали V Міжнародних педагогічних читань. Херсон, 2009. С. 16–18.
4. Мартиненко І. В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушенням мовлення. Харків : Ранок. 2018. 120 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
6. Федоренко Л. П. Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку: методичний посібник. Київ : Освіта, 2015. 239 с.

Юхименко К. О.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Скрипнікова С. В.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Динамічні процеси, які наразі відбуваються в Україні, стрімкі зміни та нестабільність у суспільстві, пов'язані із війною, поширення нових тенденцій в освіті та вихованні – все це обумовлює зростання інтересу до проблем соціалізації особистості. Особливо важливого значення соціалізація особистості набуває впродовж дошкільного дитинства, адже для цього періоду характерний тісний зв'язок процесів розвитку дитини із її соціальним оточенням.

Огляд існуючих розробок. Загалом питання формування соціальної активності старших дошкільників досліджували такі науковці, як Т. Зінченко, О. Галян, А. Веретельник, В. Іванова, Є. Посипанка, О. Косенчук, Т. Грицишина та ін. Обґрунтування цього феномена як необхідної передумови для процесів формування самостійності та цілеспрямованості наведено у роботах І. Рогальської, Н. Гавриш, О. Рейпольської, С. Матвієнко та ін. Дисертаційним дослідженням М. Коток доведений високий рівень соціальної компетентності лише у 6,9 % дітей; достатній – у 9,4 %, середній – у 61,7 %; недостатній – у 22,0 % [5]. Це підтверджує необхідність подальшої розробки й теоретичного обґрунтування сприятливих педагогічних умов і методики соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Соціальна активність є системною соціальною якістю, у якій втілюється та виражається глибина й повнота зв'язків особистості із соціумом; це рівень перетворення особистості на суб'єкт суспільних відносин [2, с. 29]. Відповідно до сучасних бачень соціальна активність є однією із найважливіших умов соціалізації дитини в процесі її навчання, виховання, самовиховання, під час якого вона усвідомлює себе як особистість.

Соціальна активність дитини визначається формою її уявлень про природу властивостей як системи потреб, дій, вчинків та мотивів поведінки. Істотними складовими компонентами соціальної активності дитини є суспільно ціннісні мотиви та активна поведінка, що виникає як можливість враховувати та змінювати існуючі обставини у поєднанні із засвоєними моральними та етичними вимогами.

Соціальну активність слід розглядати як діяльнісне, зацікавлене ставлення особистості до оточуючого середовища, як її готовність брати участь в різних видах діяльності, при цьому демонструючи високий рівень самостійності та відповідальності, що є вкрай необхідним для досягнення кінцевої мети.

У старшому дошкільному віці на фоні певних поведінкових процесів, набутих у попередній віковий період, усе більшого значення набувають прагнення дитини проявити самостійність, відстояти власну думку, прийняти самостійне рішення, зберегти власне обличчя в групі однолітків. У цей період формується перелік елементарних обов'язків дитини, вона починає самостійно виконувати вимоги та

доручення дорослих. Окрім цього, відбувається утворення «дитячого суспільства» та оформлення дитячої субкультури. Соціальний розвиток дітей в період старшого дошкільного віку поділяється на такі етапи, як: адаптація, інтеграція, індивідуалізація [6, с. 11–12].

В якості ефективної умови розвитку соціальної активності дітей у старшому дошкільному віці можуть виступати такі особливості організації навчального простору закладу дошкільної освіти, як:

- цілісність навчально-виховного середовища. Проявляється у єдиній ціннісній спрямованості усього педагогічного колективу закладу дошкільної освіти (культурні зразки, соціальні й моральні ідеали та поняття, на базі яких формується поведінка та діяльність між всіма учасниками освітнього процесу; єдине розуміння педагогічних завдань, принципів та підходів до розвитку соціальної активності дошкільників);

- події, що відбуваються в навчально-виховному просторі, згуртованість дітей та дорослих усього закладу дошкільної освіти традиціями, спільними соціально важливими справами, святами, емоційне прожиття «спільного» як власної особистісної значимої події;

- орієнтація на взаємодопомогу та співпрацю у стосунках між усіма суб'єктами освітнього процесу, на прийняття дітей як окремих особистостей;

- відкритість навчально-виховного середовища, яка дає дітям старшого дошкільного віку можливість виходу за межі свого віку, своєї групи, включаючи спілкування на різних рівнях з однолітками, дорослими, дітьми молодшого дошкільного віку, яка дозволяє з'ясувати та зрозуміти життя закладу дошкільної освіти загалом та задовольнити свої індивідуальні потреби та інтереси із врахуванням загальної мети діяльності та думок інших учасників [3].

С. Васильєва наголошує, що однією із умов формування соціально-доцільної поведінки є забезпечення й урізноманітнення форм організації відносин однолітків, яке передбачає формування таких умов, за яких діти матимуть можливість взаємодіяти в парах, трійках. Окрім цього, вона наголошує на необхідності насичення навчально-виховного середовища, яке орієнтоване на забезпечення взаємодії між однолітками, що передбачає створення для дітей зовнішніх соціальних ситуацій. Для цього доцільно використовувати дидактичні ігри з метою збереження єдності форм роботи та утримання дії соціальної ситуації на довготривалій час, а також рухливі ігри, що є орієнтиром для педагога щодо засвоєння соціальних вимог, виявлення потреб та їх задоволення у дітей старшого дошкільного віку [1, с. 88]. Адже ігрова діяльність є провідною у дошкільному віці, завдяки якій у психіці дитини відбуваються значні зміни. Гра являє собою першу доступну для дітей дошкільного віку форму діяльності. При цьому гра є соціальною за своїми мотивами, структурою і функціями. Гра суттєво впливає на соціальний і моральний розвиток дитини дошкільного віку. В ній відображається зміст соціального світу, який оточує дитину, його моральних норм і правил. Водночас гра є найбільш доступним для дітей видом діяльності, способом переробки отриманих з навколишнього світу вражень, емоцій, навичок та знань. Це справжня соціальна практика для дитини, відображення її реального життя в суспільстві однолітків [4, с. 23].

Є безліч видів ігор, і кожна з них виконує певні освітні, виховні та розвиваючі завдання. У дидактичних, рухливих, сюжетно-рольових іграх закладені різноманітні

знання, розумові операції, дії, які дошкільники мають освоїти. У творчих іграх діти відображають свої емоції, враження про навколишній світ, знання, засвоєні раніше. У процесі гри ці знання узагальнюються, перетворюються, удосконалюються. Завдяки грі діти отримують можливість найбільш сприятливим та гармонійним чином засвоювати лексико-граматичну структуру мовлення. Відповідно до цього одним із нагальних питань роботи логопеда є вдалий підбір та застосування різних ігор, дотримання принципу варіативності ігор (словесних, творчих, із правилами), а також вміння педагога адаптувати навчальний і мовленнєвий матеріал до потреб та інтересів дітей, не випускаючи з поля уваги загальної мети корекційної роботи [7, с. 17].

Найбільш розповсюдженими іграми у роботі з дошкільниками є дидактичні (навчальні) ігри, що використовуються в освітньому процесі для закріплення, уточнення знань про довкілля. Дидактична гра розуміється як єдина система впливу, спрямована на формування дитячої потреби у знаннях, реалізації сенсорних, пізнавальних процесів. Такі ігри спеціально створюються дорослими з різними педагогічними цілями: для сенсорного виховання, мовленнєвого розвитку, ознайомлення з довкіллям та ін. У роботі з дітьми важливо супроводжувати дидактичні ігри яскравим наочним матеріалом: картинками, речами чи іграшками, або ж будувати їх тільки на мовленнєвому матеріалі [7, с. 19].

Ігрова діяльність впливає на формування довільності поведінки та всіх психічних процесів дитини – від елементарних до найбільш складних. Виконуючи певну ігрову роль або дотримуючись ігрових правил, дошкільник підпорядковує цьому завданню свої імпульсивні дії. У грі діти краще зосереджуються і більше запам'ятовують, ніж за прямим завданням дорослого.

Висновки. Таким чином, соціальна активність дитини визначається як її здатність включатися до специфічних відповідно до віку видів діяльності, які сприяють отриманню результатів, прояву соціально значущих рис особистості; як готовність дитини до соціальних дій у сфері соціальних стосунків, ініціативність, самостійність, результативність дій, спрямованих на активне перетворення соціального довкілля. Соціальна активність дитини дошкільного віку виражається у зовнішніх проявах – в умовах міжособистісної взаємодії (спілкування та спільна діяльність) та у внутрішніх – рефлексія, самосвідомість (саморозуміння, самооцінка), саморегуляція.

Ігрова діяльність має значний потенціал з погляду пріоритетного навчального завдання: формування суб'єктної позиції дитини відносно своєї діяльності, спілкування з однолітками. Однією з переваг гри є те, що вона завжди потребує активних дій від дитини. Введення ретельно продуманої ігрової ситуації в освітній процес допомагає не тільки сконцентрувати увагу дітей, але й сприяє формуванню усвідомленої пізнавальної мотивації дітей.

Література:

1. Васильєва С. А. Особливості процесу формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2018. Вип. LXXXIII. Т. 1. С. 87–93.

2. Грисюк О. М. Розвиток соціальної активності особистості: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2018. № 2.1. С. 28–31.

3. Іванова В., Посипанка Є. Розвиток соціальної активності старших дошкільників в освітньому просторі закладу дошкільної освіти. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7459/1/Development_of_social_activity_of_senior_preschoolers_in_the_educational_space_of_preschool_education.pdf (дата звернення: 23.11.2023).

4. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / Т. Піроженко та ін. Київ : Генеза, 2016. 88 с.

5. Коток М. О. Виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Дата захисту 24.12.2019. Київ, 2019. 22 с.

6. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навч.-метод. посібник. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2012. 104 с.

7. Пойда Є. В. Формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку в розвивально-ігровому середовищі. Запоріжжя, 2020. 50 с.

Педагогічний факультет

Решетник Ж. В.

Науковий керівник: проф., д.пед.н. Кушнірук С. А.

ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: АНАЛІЗ БАЗОВОГО КОМПОНЕНТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У низці законів України [4, 5, 6] підкреслюється значення креативності та творчості: у Законі «Про освіту» про розвиток творчого потенціалу зазначено в меті освіти, в Законі «Про дошкільну освіту» серед її завдань є розвиток творчих здібностей особистості дитини, а зміст освітньої програми серед іншого «повинен передбачати розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей», в Законі України «Про культуру» серед пріоритетів державної політики визначено розвиток креативних індустрій. До того ж, коли мова йде про професії майбутнього, креативності як загальній компетентності, здатності до продукування оригінальних ідей та створення унікальних продуктів надається великого значення. Отже безумовно естетичне виховання, як запорука розвитку творчих здібностей, важливо розпочинати якомога раніше, враховуючи психофізіологічні характеристики дошкільного віку та створюючи відповідні умови. Закони, державні стандарти, освітні програми є базовою складовою таких умов.

Метою нашої наукової розвідки є проаналізувати Базовий компонент дошкільної освіти та висвітлити програмно-методичні умови реалізації естетичного виховання дітей молодшого дошкільного віку.

Естетичне виховання визначається як «складова частина виховання, що направлена на формування художньо-естетичної свідомості, здатності сприймати і оцінювати естетичні явища в мистецтві і дійсності. Це цілеспрямована, систематична дія на особистість з метою її естетичного розвитку, формування творчо активної особистості, здатної сприймати і оцінювати прекрасне, а також мати потребу в

творчості, естетичній діяльності, перетворенні дійсності за законами краси» [3]. Слід підкреслити, що творча активність розпочинається з формування естетичної свідомості: естетичних відчуттів, естетичного сприймання, естетичних оцінок, естетичних інтересів, естетичних потреб, естетичного смаку. Підґрунтям для формування естетичної свідомості є чуттєве пізнання світу (естетичний розвиток), зокрема світу мистецтва (художній розвиток) у процесі активної взаємодії із ним.

Т. Поніманська визначає наступні завдання естетичного виховання, які можуть бути вирішені на основі розвитку креативності [2]:

1. Формування естетичного ставлення (здатність до емоційного переживання, здатність до активного засвоєння художнього досвіду, спеціальні художні й творчі здібності) до дійсності, естетичних уявлень і суджень.

2. Освоєння дітьми естетичної діяльності (зокрема розвиток естетичного і художнього сприймання). Авторка зазначає, що «вже в молодшому дошкільному віці естетичне сприймання дітей постає як емоційний інтерес до естетичних властивостей певних об'єктів».

3.3. Розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей дітей.

Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) (далі БКДО) – це державний стандарт освіти, який визначає вимоги до основних компетентностей та результатів навчання здобувача дошкільної освіти. Компетентності здобуваються в результаті освіти та виражаються у відповідному емоційно-ціннісному ставленні та взаємодії із навколишнім світом. БКДО має інваріантний та варіативний складники, які поділяються на освітні напрями або лінії. Слід відмітити, що безумовно завдання художньо-естетичного виховання якнайширше реалізуються в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтва». Тож ми проаналізуємо можливості естетичного виховання, яке не обмежується суто взаємодією з мистецтвом, в змісті інших освітніх ліній інваріантного складника відповідно до визначених компетентностей [1]. Результати аналізу містяться у Таблиці 1.

Таблиця 1

Забезпечення естетичного виховання дітей молодшого дошкільного віку в змісті освітніх напрямів інваріантного складника БКДО (нова редакція)

Назва компетентності за освітнім напрямом		Естетичний аспект компетентності
2.1. Освітній напрям «Особистість дитини»		
1.	Рухова компетентність	емоційно-ціннісне ставлення: «виразність та естетика рухів», намагається контролювати власну поставу; естетику рухів.
2.	Здоров'язбережувальна компетентність	використання художніх творів (зокрема живопису) про здоровий спосіб життя.
3.	Особистісна компетентність	реалізується у творчій активності дитини, зокрема в образотворчій діяльності.

2.2. Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»		
4.	Предметно-практична, технологічна компетентність	здатність дитини реалізовувати творчі задуми, взаємодіючи з довкіллям, зокрема в процесі виконання технічно-творчих завдань; емоційно-ціннісне ставлення: виявляє інтерес, радісно переживає у роботі із природним та штучним матеріалом у процесі практично-предметної діяльності (конструювання, моделювання); навички: уміє розглядати конструкції, малюнок, модель проявляє фантазію, імпровізує в процесі рішення предметно-практичних задач, долучається до рукоділля (handmade).
5.	Сенсорно-пізнавально, логіко-математична, дослідницька компетентність	має уявлення про математичні поняття зокрема: «величина», «форма»; здатна спрямовувати сенсорні процеси відчуття, сприйняття, увагу на пізнання об'єктів довкілля, диференціювати сенсорні еталони за ознаками форми, величини, кольору, просторового розташування.
2.3. Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі»		
6.	Природничо-екологічна компетентність	емоційно-ціннісне ставлення: емоційно реагує на природне довкілля, позитивно реагує на ситуації взаємодії з різними об'єктами природи; знає ознаки пір року і явищ природи; усвідомлює, що життя людини неможливе без природи.
2.4. Освітній напрям «Гра дитини»		
7.	Ігрова компетентність	здатність дитини до вільної, емоційно насиченої, спонтанної активності з власної ініціативи; участь в сюжетно-відображувальних, сюжетно-рольових, режисерських, театралізованих іграх, іграх з іграшками, настільно-друкованими, карнавальні, обрядові, драматизації, хороводи; для реалізації ролі широко використовує різні засоби виразності: емоційно-виразні рухи, міміка, пантоміміка, тембр голосу, рольове мовлення; участь батьків: збагачення емоційної сфери дитини враженнями від театральних, літературних творів з подальшим відображенням їх у грі.
2.5. Освітній напрям «Дитина в соціумі»		
8.	Соціально-громадянська компетентність	результат сформованості компетентності – ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу;

		емоційно-ціннісне ставлення: в особистісних якостях проявляє креативність; виявляє зацікавленість культурою українського народу та інших культур; навички емоційної саморегуляції, виражає почуття за допомогою слів, міміки жестів.
2.6. Освітній напрям «Мовлення дитини»		
9.	Мовленнєва компетентність	отримує задоволення від відчуття краси української мови; володіє навичками вербальними і невербальними засобами виразності; складає різні види розповідей: описові, сюжетні, творчі, переказує художні тексти, складає за планом вихователя і самостійно казки і різні види творчих розповідей; виявляє здатність до словесної творчості у різних видах мовленнєвої діяльності; володіє різними формами мовленнєвих висловлювань (зокрема задоволення, здивування, невдоволення, міркування).
10.	Комунікативна компетентність	знає і володіє етикетними комунікативними формулами (привітання, звертання, прохання, висловлення подяки, вибачення тощо).
11.	Художньо-мовленнєва компетентність	здатність відтворювати художньо-естетичні враження від сприйняття літературних і фольклорних творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, що засвідчує ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища, друкованої чи електронної книжки, достатній для художньої комунікації рівень літературної обізнаності; емоційно-ціннісне ставлення: інтерес до художнього слова, бажання висловлювати свої почуття в образному мовленні, охоче відтворює враження від літературних творів різними засобами художньо-мовленнєвої діяльності; може пояснити значення образних слів (порівняння, епітети); висловлює свої переживання, враження; інтонаційно передає різні почуття при виконанні літературних творів, відтворює в мовленні образні вислови з художнього тексту.
2.7. Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва»		
12.	Мистецько-творча компетентність	здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно

	<p>застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності; результатом набуття мистецько-творчої компетентності є елементарна обізнаність дитини у специфіці видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній); ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво тощо.</p>
--	--

Отже в усіх компетентностях за освітніми лініями інваріантного складника Базового компонента дошкільної освіти можна визначити естетичний аспект, який виявляється здебільшого у питанні розвитку креативних здібностей дитини, в її естетичному ставленні не тільки до мистецтва, а й до життя назагал, до того всього, що її оточує, що вона задана естетично сприймати: природу, предмети, діяльність, духовні надбання. Тому одним з основних напрямів роботи закладів дошкільної освіти є забезпечення необхідні умови для реалізації завдань естетичного виховання як запоруки творчого розвитку дитини, що відповідає завданням дошкільної освіти.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція : затв. Наказом МОН України від 12 січ. 2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovo_ho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 23.11.2023).
2. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : ВЦ «Академія». 2018. 408 с.
3. Ваганова Н. А. Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2012. Т. XII. Психологія творчості. Випуск 15. Частина I. С. 68-76.
4. Про дошкільну освіту Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III : станом на 31 бер. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
5. Про культуру Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI : станом на 21 вер. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 02 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.11.2023).

Наукове електронне видання

Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі

**Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів,
молодих науковців та науково-педагогічних працівників
23 листопада 2023 року**

Відповідальні за випуск:
викладачі кафедри етики та естетики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Коннов О. Ф. (заг. ред., упоряд., худ. оформлення),
Шульга Т. Ю. (худ. та тех. редагування, оригінал-макет).

У оформленні використані:

1. Картина Ф. С. Красицького «Гість із Запоріжжя», поч. XX ст.
Джерело: <https://uartlib.org/fotiy-krasitskiy-nashhadok-tarasa-shevchenka/>
2. Портрет Івана Франка роботи Ф. С. Красицького, поч. XX ст
Джерело: <https://www.i-franko.name/uk/Gallery/IFranko/1909krasycky.html>
3. Картина Ф. С. Красицького «Подруги», поч. XX ст
Джерело: <https://uartlib.org/fotiy-krasitskiy-nashhadok-tarasa-shevchenka/>
4. Портрет Лесі Українки авторства Ф. С. Красицького, поч. XX ст
Джерело: <https://uartlib.org/fotiy-krasitskiy-nashhadok-tarasa-shevchenka/>

Кафедра етики та естетики УДУ імені Михайла Драгоманова
Department of Ethics and Aesthetics of the Ukrainian State Dragomanov University
+380444823857

<http://www.npu-etestet.com.ua>
<https://www.facebook.com/etestet.npu.edu.ua>

Підписано до друку 03.04.2024 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria.
Умов. друк. арк. 06,39. Облік. видав. арк. 07,22
Наклад 100 прим. Зам. № 045.
Віддруковано з оригіналів.

Вид-во Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.